

آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

جوانه

شماره ۵۰

s a m a n k e t a b . r o s h d m a g . i r

فصل نامه تخصصی سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی / زمستان ۱۳۹۴ / ۵۲ صفحه
برای ناشران، پدیدآورندگان، معلمان، مدیران مدارس، اولیا و کارشناسان آموزشی و پرورشی

شماره پیامک
۳۰۰۰۸۹۹۵۱۸

طراحی استاندارد ملی برای منابع آموزشی و تربیتی

حقایق قرآن فطری و جهانی هستند

ستاره‌های جشنواره دوازدهم

ISSN1735-4862

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

آموزشی، تحلیلی و اطلاع‌رسانی

جوانه

۵۰

رشد

زمستان ۱۳۹۴ / ۵۲ صفحه
فصل نامه تخصصی سامان‌دهی
منابع آموزشی و تربیتی

یادداشت سردبیر
معلم و خانواده، بستر رشد منابع آموزشی استاندارد/ فریبا کیا

۳

مدیر مسئول: محمد ناصری
سردبیر: فریبا کیا
شورای برنامه‌ریزی:

راهنما

استقرار و استحکام نظام جمهوری اسلامی ایران مرهون اتکال به آموزه‌های قرآن شریف است (پیام دکتر علی‌اصغر فانی وزیر محترم آموزش و پرورش به دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد ویژه کتاب‌های قرآنی)
توجه به تربیت قرآنی پیش‌نیاز حاکمیت قرآن (دکتر محمدیان در اختتامیه دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد، ویژه کتاب‌های قرآنی)

۴

بهروز رضایی
دکتر محمود معافی
علاء نوری

۵

مدیر داخلی: معصومه شجاعی
ویراستار: جعفر ربانی
طراح گرافیک: عبدالحمید سیامک‌نژاد
کاریکاتورست: سعید رزاقی
عکاس:

گزارش

در تولید آثار قرآنی مناسب غنی شویم/ سمانه آزاد

۶

گزارش

حقایق قرآن فطری و جهانی هستند/ سمانه آزاد

۸

رضا بهرامی
اعظم لاریجانی

کتاب‌های برگزیده

ستاره‌های جشنواره دوازدهم (کتاب‌های منتخب دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد/ ویژه کتاب‌های قرآنی) / دبیرخانه جشنواره

۱۲

نشانی پستی دفتر مجله:
تهران، ایرانشهر شمالی، پلاک ۲۶۶
صندوق پستی ۱۵۸۷۵/۶۵۸۵

نظرسنجی

جشنواره دوازدهم از نگاه شرکت‌کنندگان / فائزه منشی

۱۷

تلفن: ۸۸۸۳۹۱۶۶
دورنما: ۸۸۳۰۶۰۷۱
پیامک: ۳۰۰۰۸۹۹۵۱۸

یادداشت کوتاه

پارسایی پرسش را پاس بداریم! / ناصر نادری

۲۰

گزارش

آمار می‌گوید: کیفیت کتاب‌های کمک‌درسی بهتر از سال‌های قبل (گزارشی از ارزیابی کتاب‌های کمک‌درسی در سال ۱۳۹۳) / بهروز رضایی

۲۲

وبگاه: samanketab.roshdmag.ir
پیام‌نگار: javaneh@roshdmag.ir

گزارش

طراحی استاندارد ملی برای منابع آموزشی و تربیتی / سمانه آزاد

۲۶

گزارش

طراحی بسته آموزشی برای پشتیبانی کتاب درسی / سمانه آزاد

۳۱

نقد کتاب

«پیرمرد و دریا» در قایق ایرانی (بازخوانی رمان «شکارچی کوسه کر» نوشته عباس عبدی) / علیرضا لیش
یه خونه قد غربیل / شیوا منتظری

۳۶

۳۸

گزارش

معلمان علاقه‌مند روی صندلی داوری / گزارش: سمانه آزاد

۳۹

مقاله

بررسی برخی ابهامات و سؤالات مربوط به چندتألیفی / مجتبی مقصدی

۴۴

بازتاب

بازتاب دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد ویژه کتاب‌های قرآنی / دی ماه ۱۳۹۴

۵۰

معلم و خانواده،

بستر رشد منابع آموزشی استاندارد

فریبا کیا

مخاطبان و نیز ضعیف تعامل بین معلم و دانش‌آموز جست‌وجو کرد. بی‌شک اتکای صرف و قوانین و مصوبات و اقدامات ستادی کفایت این مهم را نمی‌کند و لاجرم وزارت آموزش و پرورش باید از همه ظرفیت‌های خود به‌ویژه معلمان در این زمینه استفاده کند؛ معلمان فهیم، فرهیخته و دلسوزی که می‌توانند بازوان پرتوان و اشاعه‌دهنده این فرهنگ و این ضرورت باشند. وزارت آموزش و پرورش دارای بیش از یک میلیون معلم و کارمند و مدیر در سطوح مختلف است که اغلب آن‌ها ارتباطی مستقیم و چهره‌به‌چهره با دانش‌آموزان و خانواده‌های آن‌ها دارند. آموزش و درک صحیح معلمان می‌تواند زمینه اصلی و اجرایی این مهم باشد و آن‌ها اشاعه‌دهنده و فرهنگ‌ساز استفاده از کتاب‌ها و منابع آموزشی و تربیتی استاندارد باشند.

بر این اساس لازم است سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی با کمک نهادهای پژوهشی موجود در درون و بیرون نظام آموزشی نسبت به بررسی و ارزیابی وضع موجود اقدام کند و دانش‌ها، دیدگاه‌ها و مهارت‌های معلمان را در زمینه کاربرد کتاب‌ها و منابع آموزشی و تربیتی ارزیابی کند و پس از آن با طراحی برنامه‌های آگاهی‌بخش و مهارت‌افزا، نسبت به ارتقای نقش معلمان و دبیران برای ایفای این رسالت مهم اقدام نماید.

همچنین کاربران واقعی و استفاده‌کنندگان منابع آموزش و تربیتی اغلب دانش‌آموزان هستند که خانواده‌های آن‌ها نیز نقش بارزی در ایجاد عادات مطالعه در آن‌ها و معرفی و هدایت آن‌ها به بهره‌گیری از منابع آموزشی و تربیتی درست و استاندارد دارند. بدیهی است که توجه به خانواده‌ها می‌تواند به استفاده مطلوب‌تر از فرصت‌ها و منابع منجر شود. در این راستا نیز لازم است با طراحی برنامه‌های آموزشی و استفاده از ظرفیت‌های پژوهشی و رسانه‌ای درون و بیرون سازمان، مانند مجلات رشد و کتاب‌های درسی و همچنین شبکه‌های مختلف در جهت افزایش علاقه خانواده‌ها و ارتقای آگاهی آن‌ها در زمینه فعالیت‌های دفتر و کتاب‌های استاندارد اقدام کرد.

درباره ضرورت و اهمیت سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی و زمینه‌سازی برای معرفی کتاب‌های استاندارد کمک‌آموزشی و کمک‌درسی، سخن فراوان رفته و خوشبختانه به همت فرهنگ دوستان و پیشگامان این طریق، قوانین و مصوبات مساعدی نیز برای ایجاد، گسترش و تعمیق این حرکت فراهم آمده است. مصوبه ۸۲۸ یکی از مهم‌ترین آن‌هاست که در شورای عالی آموزش و پرورش در سال ۱۳۸۹ به تصویب رسیده و مطابق آن چشم‌اندازها و مأموریت‌های قابل توجهی برای سازمان پژوهش و سایر واحدها و اجزای نظام آموزشی در همه سطوح فراهم کرده است.

اجرای دوازدهمین دوره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد با موضوعات قرآنی در سال جاری نشان داد که ما در بسیاری از زمینه‌های علمی و آموزشی و موضوعات اساسی تعلیم و تربیت کماکان با نارسایی‌های اساسی و فقر منابع آموزشی استاندارد روبه‌رو هستیم. دوازدهمین جشنواره نشان داد که میزان تولید منابع استاندارد، حتی در موضوعات راهبردی نظام آموزشی مانند آموزش‌های قرآنی، با آرمان‌ها، نیازها و انتظارات موجود هماهنگی و کفایت لازم را ندارد و کماکان باید بر تلاش‌های دست‌اندرکاران و تشویق تولیدکنندگان برای تولید کتاب‌های مرتبط با این حوزه کوشید.

همچنین جشنواره دوازدهم توجه ما را به این نکته مهم جلب کرد که تولید کتاب‌های استاندارد قرآنی در حال حاضر در حداقل میزان ظرفیت و نیاز است. از طرف دیگر حتی کتاب‌هایی که توسط مرجع کارشناسی استاندارد و مناسب تشخیص داده شود، اغلب به دلیل فقدان و یا فقر آگاهی مخاطبان از انتشار و قابلیت آن‌ها، از شمارگان اندکی برخوردارند. با توجه به جامعه چند میلیونی دانش‌آموزان و چند ده میلیونی خانواده‌ها، شمارگان بعضی از منابع کمتر از ۱۰۰۰ نسخه است که حاکی از ضعف اطلاع‌رسانی مراجع مسئول و اطلاع ناکافی کاربران است.

واضح است که این نقیصه را باید در پایین بودن سطح تماس با

پیام دکتر علی اصغر فانی، وزیر محترم آموزش و پرورش
به دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی
رشد ویژه کتاب‌های قرآنی

استقرار و استحکام نظام جمهوری اسلامی ایران مرهون اتکال به آموزه‌های قرآن شریف است

چشم‌اندازهای بلند تربیت دانش‌آموختگانی پرداخت که
ساحت‌های وجودی آن‌ها در چارچوبی هماهنگ، به سوی کمال
معنوی حرکت کرده و حیات طیبه را الگو و شیوه خود قرار دهند.
بدیهی است برای وصول به این اهداف مقدس و تشکیل جامعه
مهدوی، حضور قرآن در افراد و ارکان آن نقشی بارز دارد و مستلزم
هم‌دلی، همراهی و هم‌فکری همه عوامل دست‌اندرکار رسمی و
غیررسمی آموزش و پرورش، جامعه، خانواده و رسانه است که از
مهم‌ترین نهادهای نقش‌آفرین در این زمینه به‌شمار می‌روند.
اندیشه و ابتکار برپایی جشنواره‌ای با محوریت کتاب‌های قرآنی
برای ایجاد هم‌نوایی، هم‌راستا کردن فرصت‌ها و منابع از جمله
این تلاش‌های مقدس است.

حضور و مشارکت مؤلفان، ناشران و تولیدکنندگان منابع
آموزشی و تربیتی مبتنی بر قرآن کریم و هم‌راستا با برنامه درسی
ملی را در این جشنواره باشکوه گرامی می‌دارم و رجای واثق دارم
که با اتکال به خداوند و حمایت‌هایی که دولت تدبیر و امید در
دستگاه آموزش و پرورش از آن به عمل خواهد آورد، روزبه‌روز بر
دانش مخاطبان و دانش‌آموزان ما در حوزه علوم و معارف قرآنی
افزوده خواهد شد و نگرش‌ها و بینش‌های آنان ارتقا خواهد یافت
و مآلاً رفتار و تربیت قرآنی در عرصه فردی و اجتماعی تجلی
خواهد یافت.

از بانیان و برگزارکنندگان و مروجان این جشنواره مقدس و
پرشکوه سپاس‌گزارم و از اینکه توفیق حضور در این جمع شریف
را ندارم صمیمانه پوزش می‌طلبم و امیدوارم در پناه صاحب
قرآن، عنایات حضرت ولی‌عصر (عج) و راهبری‌های داهیه‌مانه مقام
معظم رهبری گام‌های نظام عالی‌قدرمان در طی مسیر پرافتخار
پیروی از قرآن، بلندتر و پربرکت‌تر از گذشته باشد.
توفیق روزافزون شما عزیزان قرآنی آرزوی من است.

علی اصغر فانی
وزیر آموزش و پرورش

خداوند لایزال را شاکریم که به واسطه وجود پرفیض حضرت
رسول اکرم (ص)، اسلام عزیز را بر ما عرضه داشت و اقیانوس
بی‌کران معارف قرآن کریم را برای عالمیان نازل فرمود. بر روح
پرفتح امام‌راحل (ره) درود می‌فرستیم که با استعانت از آموزه‌های
قرآنی و سیره ائمه اطهار علیهم‌السلام ضمن پرورش میلیون‌ها
جوان خداجوی قرآنی، جلوه‌های تازه‌ای از اسلام رحمانی را به
جهانیان معرفی نمود. و خداوند رحمان را سپاس‌گزاریم که به ما
توفیق داد در جایگاهی افتخار خدمت داشته باشیم که چشم‌انداز
و آرمان متعالی آن پرورش نونهالان قرآنی است.
درود خداوند بر عزیزان و همکارانی که گسترش معارف قرآنی و
احیای تعالیم وحیانی را وجهه همت خویش قرار داده‌اند و سلام
بر مؤلفان و ناشرانی که اموال و اوقات شریفشان را مصروف ترویج
اندیشه و معارف قرآنی کرده‌اند.

بی‌تردید استقرار و استحکام نظام جمهوری اسلامی ایران
و گسترش نفوذ معنوی آن در قلوب مشتاق مسلمانان در
اقصی نقاط جهان مرهون اتکال به آموزه‌های قرآن شریف است؛ و
تقویت و استمرار آن نیز به درایت و همت ما در آموزش و پرورش و
جامعه‌ای خداجو و قرآن‌باور وابسته است. وزارت آموزش و پرورش
جمهوری اسلامی ایران با تدوین سند تحول بنیادین به ترسیم

توجه به تربیت قرآنی پیش‌نیاز حاکمیت قرآن

دوازدهمین دوره از جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد به کتاب‌های قرآنی اختصاص داشت. معرفی آثار مناسب این حوزه برای مخاطبان دانش‌آموز و آموزگار، شناسایی نقاط قوت و ضعف فعالیت‌های این حوزه از اهداف این دوره از جشنواره بود.

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدیان رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در اختتامیه جشنواره با بیان اینکه هنوز قرآن مبنای برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های ما قرار نگرفته، توجه به تربیت قرآنی را پیش‌نیاز حاکمیت قرآن در همه ابعاد دانست. حجت‌الاسلام والمسلمین محمدیان رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در ادامه این مراسم به اهداف جشنواره اشاره کرد و گفت: «نخستین هدف جشنواره ایجاد انگیزه و پس از آن تأمل در آثار منتشر شده این حوزه است. از سوی دیگر باید زحمات خادمان قرآن دیده می‌شود و از آن‌ها تشکر می‌کردیم که البته تشکر ما به قدر وسع ماست. از سوی دیگر جامعه باید آثار خوب قرآنی را بشناسد و این جشنواره قصد دارد این آثار را معرفی کند تا دیگران از آن بهره‌مند شوند. البته شاید در این زمینه کاستی‌هایی داشته باشیم از جمله آن که ممکن است این معلوم است که قرآن مهجور مانده است.»

در پایان حجت‌الاسلام والمسلمین محمدیان افزود: «نخستین توصیه قرآن در این زمینه آن است که آن را بخوانیم. پس از آن تدبیر در قرآن هم لازم است. بعد از تدبیر باید به اجرایی و عملیاتی شدن قرآن توجه کنیم. ما در آموزش و پرورش کارهای خوب کم انجام نداده‌ایم اما کارهای باقی‌مانده بسیار زیاد داریم و باید به این نکته توجه کنیم که آنچه تولید می‌کنیم باید بهترین باشد. آنچه در سطح ملی نگرانی ایجاد می‌کند آن است که هنوز قرآن مبنای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری ما قرار نگرفته است. نه فقط در حوزه فرهنگ و آموزش که در حوزه اقتصاد و موضوعات اجتماعی هم همین‌طور است. هنوز در این حوزه‌ها قرآن حاکم نیست و این نقص زمانی برطرف خواهد شد که از ابتدا تربیت قرآنی اتفاق بیفتد. تا این اتفاق نیفتد با آویزان کردن چراغ‌های روشن بر شاخه‌های درختان لخت در بیابان بهار نخواهد شد، البته چشم‌ها را روشن خواهد کرد اما بصیرت افزا نخواهد بود. از همکارانم تشکر می‌کنم که با برگزاری این جشنواره زخمه‌ای بر تارهای وجودی ما زدند تا بلکه ناله‌ای برخیزد. امیدوارم این ناله‌ها سود بخشد.»

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدیان رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در ادامه این مراسم به اهداف جشنواره اشاره کرد و گفت: «نخستین هدف جشنواره ایجاد انگیزه و پس از آن تأمل در آثار منتشر شده این حوزه است. از سوی دیگر باید زحمات خادمان قرآن دیده می‌شود و از آن‌ها تشکر می‌کردیم که البته تشکر ما به قدر وسع ماست. از سوی دیگر جامعه باید آثار خوب قرآنی را بشناسد و این جشنواره قصد دارد این آثار را معرفی کند تا دیگران از آن بهره‌مند شوند. البته شاید در این زمینه کاستی‌هایی داشته باشیم از جمله آن که ممکن است

محمد ناصری، دبیر دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد ویژه آثار قرآنی:

در تولید آثار قرآنی مناسب غنی شویم

سمانه آزاد

روخوانی، دانستنی‌ها و لطائف قرآنی، سبک زندگی قرآنی، قصه‌های قرآنی و مفاهیم و معارف قرآنی. کتاب‌های قابل اعتنا و مناسب در این دوره از جشنواره ۳۷۲ عنوان کتاب بود که از ۱۱۷ ناشر به دبیرخانه جشنواره رسیده بود. از میان این آثار، ۲۱۴ عنوان کتاب به مرحله دوم داوری رسید. این در حالی است که در دوره گذشته جشنواره، بالغ بر ۱۲۰۰ عنوان کتاب از ۶۵۰ ناشر بررسی شده بودند که خود گویای فقر در حوزه کتاب‌های قرآنی است.»

ناصری درباره خلأهای آثار قرآنی گفت: «در حوزه‌های گوناگون قرآنی خلأهای بسیاری وجود دارد. به طوری که در برخی گروه‌ها صدای آثار قرآنی ضعیف است. مثلاً در حوزه تفسیر برای مخاطب کودک و نوجوان آثار چندانی وجود ندارد.»

دبیر دوازدهمین دوره جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد درباره مشارکت ناشران نیز گفت: «ما علاوه بر فراخوان جشنواره، تماس‌ها و ارتباط چهره به چهره با ناشران برقرار و از آن‌ها درخواست کردیم که آثار خود را به جشنواره بفرستند. در نتیجه این فعالیت‌ها، آنچه به دست ما رسید این تعداد عنوان بود. قطعاً آثاری در بازار کتاب هست که به دست ما نرسیده است. نکته مهم آن است که با وجود استقبال زیاد از حوزه کتاب‌های

محمد ناصری، دبیر دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد ویژه آثار قرآنی در نشست مطبوعاتی این جشنواره، به خلأهای موجود در آثار قرآنی برای مخاطب کودک و نوجوان تأکید کرد. وی تکرار و کلیشه در روند تولید آثار قرآنی و نیز ادبیات دور از مخاطب را یکی از آفات این حوزه دانست که نیازمند بازنگری جدی است. مدیر کل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی از برگزاری کارگاه‌های موضوعی برای ناشران و نیز خرید یک میلیارد تومانی از آثار مناسب برای حمایت از آن‌ها خبر داد.

دبیر دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد ویژه آثار قرآنی گفت: «دوازدهمین دوره جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد به آثار قرآنی اختصاص دارد چرا که در این زمینه بیش از آنچه فکر می‌کردیم دچار فقر هستیم. می‌توان گفت در حوزه آثار قرآنی کارچندانی صورت نگرفته است. البته ما در بازده دوره گذشته این جشنواره مانند دیگر حوزه‌های درسی به حیطه قرآن هم توجه داشتیم که کافی نبود.»

وی افزود: «در این دوره از جشنواره آثار قرآنی منتشر شده طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳ در شش گروه بررسی شدند. این گروه‌ها عبارتند از تفسیر و ترجمه قرآن، حفظ و آموزش

ویژه آثار قرآنی در پاسخ به سؤالی مبنی بر فعالیت‌های جشنواره در پر کردن خلأهای موجود گفت: «خلأهای موجود که داوران در بیانیه‌های خود به آن‌ها اشاره خواهند کرد در فصل‌نامه جوانه منتشر خواهد شد. بر همین اساس کارگاه‌های موضوعی را برای ناشران و پدیدآورندگان این حوزه برگزار خواهیم کرد تا ناشرانی که دغدغه فعالیت در این حوزه را دارند به نحوی که می‌توانیم حمایت کنیم.»

وی افزود: «اسناد بالادستی آموزش و پرورش اهداف قرآنی برای دانش‌آموزان و فرهنگیان را مشخص کرده‌اند. ما سعی می‌کنیم مقصد و مسیر رسیدن به این اهداف را تبیین کنیم و بستری لازم برای این امر را فراهم آوریم. به بیان دیگر انتظاراتمان را شفاف و روشن بیان می‌کنیم؛ سعی‌مان بر این است که ارتباط میان ناشران را با برگزاری کارگاه‌های موضوعی افزایش دهیم و نیز از تولیداتی که منتشر می‌شوند حمایت کنیم.»

حمایت از آثار مناسب

ناصری درباره حمایت از آثار مناسب نیز چنین توضیح داد: «تا پیش از این، خرید کتاب‌های مدارس به سلیقه و تشخیص

مدیران مدارس بود اما در سال گذشته این کتاب‌ها فقط از فهرست کتاب‌هایی که دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در کتاب‌نامه رشد منتشر می‌کند انتخاب و خریداری شدند. ما می‌توانیم بخش قابل توجهی از این آثار را به کتاب‌های قرآنی اختصاص دهیم به شرطی که ویژگی‌های کتاب مناسب را داشته باشند.»

مدیر کل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی با بیان اینکه هم ناشر و هم پدیدآورنده در تولید اثر مناسب مؤثرند گفت: «ناشر سرمایه‌گذار و فراهم‌کننده مسیری است که یک نویسنده می‌تواند اثرش را تولید کند. بنابراین اگر قرار است حمایتی صورت گیرد هم شامل ناشر و هم شامل پدیدآورندگان است. ارتباط میان این دو تنگاتنگ است و حمایت از هر کدام می‌تواند حمایت از دیگری باشد. از این رو ما در این جشنواره هم از ناشران و هم از نویسندگان و پدیدآورندگان برتر حمایت خواهیم کرد.»

محمد ناصری با اعلام برگزاری نمایشگاه ۵۰ هزار مدرسه در دهه فجر و خرید یک میلیارد تومانی آثار مناسب گفت: «یکی از مهم‌ترین حمایت‌های این جشنواره از آثار مناسب شناسایی آن‌هاست. هم‌چنین در دهه فجر امسال، نمایشگاهی با عنوان ۵۰ هزار مدرسه برگزار خواهد شد که همه آثار آن از میان کتاب‌های مناسب معرفی شده در این جشنواره خواهد بود. در زمینه‌ها و حوزه‌های دیگر هم کتاب‌های مناسب معرفی شده در کتاب‌نامه رشد، منبع انتخاب آثار برای این نمایشگاه می‌باشد.»

آموزشی و کمک آموزشی، ناشران کتاب‌های قرآنی دغدغه ورود به جشنواره را ندارند.»

ناصری درباره حضور ناشران شهرستانی در این جشنواره توضیح داد: «۴۴ درصد ناشران شرکت‌کننده از شهرستان‌ها (غیر از تهران) بودند. از میان ۲۱۴ عنوان کتاب، ۸۸ عنوان به ناشران شهرستانی تعلق داشت که مجموعاً ۴۱ درصد کتاب‌ها را شامل می‌شود.»

عدم توجه به نیاز مخاطبان

وی با بیان اینکه میان آثار حوزه‌های گوناگون قرآنی ارتباط منطقی و برنامه‌ریزی حساب‌شده‌ای وجود ندارد افزود: «آنچه داوران پس از بررسی آثار بر آن تأکید داشتند این بود که میان محتوا و ادبیات آثار با نیازهای مخاطب ارتباط عمیقی وجود ندارد. در واقع به نظر می‌رسد ناشران بر اساس پژوهش و نیازسنجی مخاطبان دست به تولید آثار نمی‌زنند. علاوه بر این، تکرار کلیشه‌های رایج در موضوعات قرآنی یکی دیگر از آفات این حوزه است. در واقع به نظر می‌رسد عنوان‌های جدید برای تولید کتاب قرآنی پیشنهاد نمی‌شود. به همین جهت روندی تکراری در تولید آثار دیده می‌شود. این در حالی است که ما معتقدیم قرآن کتابی برای همه دوران‌ها و برای همه مخاطبان است. اما ناشران از این منظر به قرآن نگاه نمی‌کنند. به همین جهت است که آثار منتشر شده چندان برجسته و قابل توجه نیستند.»

ناصری با اشاره به قالب‌های جذابی مانند رمان و سفرنامه برای مخاطب کودک و نوجوان گفت: «رمان و سفرنامه قالب‌هایی هستند که معمولاً مخاطب کودک و نوجوان به دنبال آن هستند و هر دو در قرآن وجود دارند. اما در این زمینه با آثار فاخری روبه‌رو نیستیم. در حوزه قصه که یکی از مهم‌ترین قالب‌های قرآنی است، با تنوع و تعدد کمی روبه‌رو هستیم در حالی که این قالب می‌تواند مورد توجه مخاطب قرار بگیرد. جذابیت؛ چه از لحاظ عنوان و چه از لحاظ کتاب‌سازی هم موضوعی است که مغفول مانده است. می‌توان گفت در میان آثار شاهد کتاب‌سازی جذاب و چشمگیر و قابل توجه مخاطب نبودیم.»

زبان و ادبیات تکراری موضوع دیگری بود که ناصری بر آن اشاره کرد وی گفت: «گویی برای انتقال مفاهیم قرآنی فقط باید از زبان رایج و عطف استفاده کنیم. ادبیات به کار رفته در آثاری که توسط داوران بررسی شدند نشانگر آن است که این موضوع نیاز به بازنگری جدی دارد. یکی از مهم‌ترین دلایلی که کتاب‌های این حوزه مورد استقبال خوبی قرار نمی‌گیرند این است که ادبیات به کار رفته در آن‌ها با مخاطب ارتباط برقرار نمی‌کند. در واقع کتاب‌ها با ادبیاتی که مخاطب با آن مانوس است فاصله دارند.»

تلاش برای ارتباط بیشتر با ناشران

دبیر دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد،

کتاب‌های قابل اعتنا و مناسب در این دوره از جشنواره ۳۷۲ عنوان کتاب بودند که از ۱۱۷ ناشر به دبیرخانه جشنواره رسیده بود

در اختتامیه دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد، ویژه کتاب‌های قرآنی مطرح شد:

حقایق قرآن فطری و جهانی هستند

سمانه آزاد

معنوی آن در قلوب مشتاق مسلمانان در اقصی نقاط جهان مرمون اتکا به آموزه‌های قرآن شریف است و بی‌شک تقویت و استمرار آن نیز به درایت و همت ما در آموزش و پرورش و جامعه خداجو و قرآن باور وابسته است. وزارت آموزش و پرورش با تدوین سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به ترسیم چشم‌اندازهای بلند در تربیت دانش‌آموختگانی پرداخته است که ساحت‌های وجودی آن‌ها در چارچوبی هماهنگ به سوی کمال معنوی حرکت می‌کنند و حیات طیبه را شیوه خود قرار می‌دهند. بدیهی است وصول به این اهداف مقدس و تشکیل جامعه‌ای مهدوی که حضور قرآن در افراد و ارکان آن نقشی بارز دارد، مستلزم همدلی، همراهی و هم‌فکری همه عوامل دست‌اندرکار رسمی و غیررسمی نقش‌آفرین در این زمینه می‌باشد.

در ادامه آمده بود: «برپایی جشنواره‌ای با محوریت کتاب‌های قرآنی یکی از تلاش‌های مقدسی است که در این حوزه برای هم‌نوایی و هم‌جهت کردن فرصت‌ها و منابع در نظر گرفته شده است. حضور و مشارکت مؤلفان، ناشران و تولیدکنندگان منابع آموزشی و تربیتی مبتنی بر قرآن کریم و هم‌راستا با برنامه درسی ملی را در این جشنواره با شکوه گرامی می‌دارم و امیدوارم با اتکال به خداوند و حمایت‌های دولت تدبیر و امید روزبه‌روز بر دانش مخاطبان و دانش‌آموزان ما در حوزه علوم

اشاره

دوازدهمین دوره جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد با یازده دوره پیشین تفاوت اساسی داشت. در این دوره فقط کتاب‌های حوزه قرآنی منتشر شده طی چهار سال گذشته بررسی شدند تا ضعف‌ها و نقاط قوت این حوزه برای نویسندگان، ناشران و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش نمایان شود. شناساندن آثار برتر، و مناسب این حوزه که متناسب با نیازهای مخاطبان امروزی است از دیگر اهدافی بود که این دوره از جشنواره دنبال می‌کرد. در اختتامیه دوازدهمین دوره جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد، ویژه آثار قرآنی، علاوه بر تقدیر از آثار و تولیدکنندگان برتر، صاحب‌نظران این حوزه به ارائه نظرات خود پرداختند. توجه به تربیت قرآنی به‌عنوان پیش‌نیاز حاکمیت همه‌جانبه قرآن در جامعه، ضرورت توجه به ارتباط خودآگاهانه مخاطبان با قرآن و توجه به قرآن به‌عنوان کتابی هدایت‌کننده که شامل حقایق فطری و بین‌المللی است از جمله موضوعاتی بود که صاحب‌نظران بر آن تأکید داشتند.

در ابتدای مراسم اختتامیه دوازدهمین دوره جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد، ویژه کتاب‌های قرآنی پیام دکتر فانی وزیر آموزش و پرورش قرائت شد. در این پیام آمده بود: «بی‌تردید استقرار و استحکام نظام جمهوری اسلامی ایران و گسترش نفوذ

رنگ و همه ملاحظات فنی در چاپ ایرادات جدی دارد. به نظر می‌رسد نحوه ورود ما به مفاهیم قرآنی پیوندی با زندگی مخاطبان امروز ندارد. همچنین شبکه تولید و نشر قرآن اگر می‌خواهد پر خواننده و تأثیرگذار باشد باید بر اساس نیازهای مخاطبان شکل بگیرد. یکی دیگر از نکاتی که در جشنواره به آن رسیدیم این بود که در حوزه‌هایی مانند تفسیر و ترجمه قرآن و معارف خلأهای اساسی به چشم می‌خورد. به نظر می‌رسد اتاق فکری متشکل از ناشران و نویسندگان مورد نیاز است. همچنین خلاء برخی مقوله‌ها که در اسناد بالادستی وزارت آموزش و پرورش به آن‌ها توجه شده مثل پرسشگری، تدبیر و تعقل احساس می‌شود. علاوه بر این‌ها، کشف قالب‌های جذابی که عموم مخاطبان سراغ آن‌ها می‌روند مانند قصه، ضرب‌المثل و سفرنامه کارهای مهمی است

که کمتر صورت گرفته است. حتی در حوزه قصه‌های قرآنی، که البته سهل و ممتنع است، برای همه مخاطبان کتاب مناسب نداریم. همچنین به نظر می‌رسد باید به جنبه‌های تربیتی و عمل‌گرای قرآن در زندگی توجه بیشتری شود. نتایج پژوهش و اطلاعات درست قرآنی در آثار هم از دیگر موضوعاتی است که باید جدی گرفته شود.»

مدیر کل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، مدیران و سیاست‌گذاران فرهنگی

را مخاطب قرار داد و گفت: «گروه دومی که نتایج این جشنواره برای آن‌ها پیام‌هایی دارد «سیاست‌گذاران و مدیران فرهنگی» هستند. آنچه از این جشنواره استنباط می‌شود آن است که ما باید زمینه‌ساز تولید معارف و پیام‌های قرآنی در رسانه‌های متنوع باشیم. در حال حاضر کسانی که در حوزه قرآن فعالیت می‌کنند جزیره‌های دور و جدا از هم هستند که این باعث شده کارهای موازی و تکراری زیادی در این حوزه صورت گیرد. بر همین اساس سیاست‌گذاران فرهنگی باید این جزایر را به هم نزدیک کنند. همچنین این گروه باید برای تولیدات فاخر بستر مناسب را فراهم کنند تا انگیزه فعالیت در این حوزه به وجود آید. ضمناً اسناد بالادستی آموزش و پرورش مطالباتی در حوزه قرآنی دارند که باید به آن‌ها توجه داشته باشیم.»

آموزش و تربیت خردسالان؛ پیچیده و سخت

حجت الاسلام حشمتی، معاون عترت و قرآن وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، از دیگر سخنرانان مراسم اختتامیه دوازدهمین دوره جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد بود. وی گفت: «به دلیل جایگاهی که این حوزه در وزارت فرهنگ و

ارشاد اسلامی دارد و انتظار می‌رود بخشی از نابسامانی‌های این حوزه توسط ما پیگیری شود، از این رو ما خریدار اطلاعات و

معارف قرآنی افزوده شود، نگرش و بینش آنان ارتقا یافته و رفتار و تربیت قرآنی آنان نیز در عرصه فردی و اجتماعی تجلی نماید. از بنیان و برگزارکنندگان و مروجان این جشنواره مقدس و پرشکوه سپاسگزارم. امیدوارم در پناه صاحب قرآن، عنایات حضرت ولی عصر (عج) و راهبردهای مقام معظم رهبری گام‌های نظام عالی‌قدرمان در طی مسیر پرافتخار پیروی از قرآن بلندتر و پربرت‌تر از گذشته باشد. توفیق روز افزون شما عزیزان قرآنی آرزوی من است.»

عدم پیوند آثار منتشر شده با نیازهای مخاطبان امروزی!

در ادامه مراسم محمد ناصر دیبر جشنواره به ارائه نکاتی پیرامون نتایج حاصل از بررسی کتاب‌های رسیده به دبیرخانه جشنواره پرداخت. وی گفت: «باعث و بانی این جشنواره به طور ویژه حجت‌الاسلام والمسلمین

دکتر محمدیان بودند که از ایشان تشکر می‌کنم. چرا که پیشنهاد ایشان سبب شد همه ما متوجه شویم که تا کنون در وادی قرآن ضعیف‌تر از آنچه فکر می‌کردیم عمل کرده‌ایم. اگر این جشنواره را با دوره‌های قبلی که کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی همه حوزه‌ها در آن شرکت داشتند مقایسه کنیم به نکاتی قابل تأمل می‌رسیم. معمولاً در جشنواره رشد هر سال، بالغ بر ۶۵۰ ناشر حضور فعال دارند اما در این دوره فقط ۱۱۷ ناشر شرکت داشتند. ضمناً ناگفته نماند که ما همه تلاش خود را برای جذب شرکت ناشران در جشنواره انجام دادیم اما با وجود این فقط حدود ۴۰۰ عنوان کتاب مناسب به دست ما رسید که این عدد بسیار کم است. البته ممکن است ناشرانی آثار خود را به جشنواره ارسال نکرده باشند که این خود جای تأمل دارد که چگونه علی‌رغم پیگیری‌های متعدد این تعداد کتاب به جشنواره می‌رسد!»

آقای ناصر در ادامه به برخی آمار و ارقام اشاره کرد و گفت: «در این جشنواره از بین بالغ بر ۴۰۰ کتاب، ۲۱۴ کتاب به مرحله داوری رسیدند. داوری‌ها در شش گروه انجام شد که عبارت بود از گروه تفسیر و ترجمه قرآن؛ گروه مفاهیم قرآنی؛ گروه دانستنی‌ها و لطائف قرآنی؛ گروه قصه‌های قرآنی؛ گروه قرآن و سبک زندگی و گروه حفظ و روخوانی. کتاب‌های هر گروه را سه داور شناخته شده در حوزه‌های قرآنی داوری کردند که پیام‌هایشان در بیانیه‌ها آمده است. اهم نکاتی که این جشنواره به ما نشان داد برای دو گروه اهمیت دارد. گروه نخست ناشران و نویسندگان محترم این حوزه هستند. این نکات به‌طور خلاصه عبارت‌اند از اینکه: ما در زمینه قرآن و ابعاد گوناگون آن برای مخاطبان کم کار کرده‌ایم. زبان و ادبیات رایج در آثار همچنان کلیشه‌ای و تکراری است و می‌توان گفت برای مخاطبان کم‌سن و سال جاذبه لازم را ندارد. همچنین کتاب‌سازی، جلوه‌های بصری، ویرایش زبانی، قطع و

مجموعه کارهایی که در این زمینه صورت گرفته هستیم.»
وی همچنین با اشاره به پیچیدگی تربیت و آموزش کودکان گفت: «مشکل‌ترین کاری که دوستان ما در نظام تربیتی و آموزش و پرورش با آن مواجه هستند آموزش و تربیت کودکان و خردسالان است؛ کاری که گرچه به زعم ما ساده به نظر می‌رسد اما پیچیده‌ترین کار است. وی گفت: حوزه کلبسایبی شورایی مرکب از روان‌شناسان بزرگ تشکیل داد تا برای چگونگی انتقال مفاهیم معنوی به کودکان دو تا چهار سال به ویژه در زمینه خدانشناسی برنامه‌ریزی کنند.

دنیای امروز دنیای تکنولوژی‌های آموزشی است که موضوع اصلی آن‌ها انتقال مفاهیم است. از این رو ما هم باید تولیداتی را در این زمینه داشته باشیم. همه ما باید دست به دست هم دهیم تا اقدامات اساسی تری انجام شود. برپایی این جشنواره کار پسندیده‌ای است و امیدوارم با همکاری ناشران، مؤلفان، هنرمندان و آموزش و پرورش فعالیت‌هایی صورت گیرد تا در جشنواره‌های بعدی تولیدات بهتری را شاهد باشیم.»

حجت الاسلام محمدی:
اگر به مختصات انسان و قرآن توجه نداشته باشیم و نسبت درستی بین آن‌ها برقرار نکنیم محصولمان (اعم از کتاب و فیلم و...) نمی‌تواند سمت و سوی واقعی و حقیقی خود را پیدا کند

بازگویی و بازآموزی است که اشاره به همان حقایق ناب قبل از خلقت انسان دارد. در واقع انبیای الهی با آوردن کتاب‌های سماوی این حقایق ناب را بازخوانی و بازگویی می‌کنند. لذا همه حقایق قرآن فطری و بین‌المللی است.»

حجت الاسلام محمدی با اشاره به جایگاه انسان گفت: «ما با موجودی سر و کار داریم که قرآن به‌عنوان برترین مخلوق خداوند در عالم وجود به آن اشاره کرده است. انسان به‌عنوان هدف بسیاری از خلقت‌های دیگر در عالم وجود است. همه این‌ها موضوع گفت‌وگوی این همایش و جشنواره است. اگر به مختصات انسان و قرآن توجه نداشته باشیم و نسبت درستی بین آن‌ها برقرار نکنیم محصولمان (اعم از کتاب و فیلم و...) نمی‌تواند سمت و سوی واقعی و حقیقی خود را پیدا کند. از سوی دیگر، عدم ارتباط آثار با نیازهای جامعه نکته کلیدی و حساسی است. هر محصولی که بتواند پاسخ‌گوی نیاز جامعه باشد با اقبال بیشتری مواجه می‌شود. لذا توجه به نیازهای موجود، ایجاد نیازهای جدید و پاسخ‌گویی به آن‌ها اقبال به دنبال دارد، اما بیشتر آثار ما در مرحله توجه به نیازهای موجود هم مشکل دارند.»

اهمیت ارتباط خودآگاهانه با قرآن

دبیر کمیسیون توسعه فرهنگی قرآن شورای عالی انقلاب فرهنگی افزود: «کتاب درسی به‌عنوان یک محصول قرآنی می‌تواند مورد توجه ویژه قرار بگیرد. میان فطرت و کتاب رابطه‌ای وجود دارد. ادیان الهی که پاسخ‌گوی فطرت پرستش طلب انسان‌ها بودند از طریق کتاب آمده‌اند. پیامبران تشریحی خود کتاب آورنده‌اند و پیامبران تبلیغی حافظ و مبلغ کتاب بوده‌اند. پس کتاب قصد دارد آموزش‌های فطری را بازخوانی و بازگویی کند. از این رو پیوند عمیقی میان مدرس و معلم و کتاب وجود دارد. زبانی که کتاب برای انتقال محتوا انتخاب می‌کند هم اهمیت بسیاری دارد. ما در ایران با دو زبان مواجهیم. یکی زبان فارسی که زبان مادری ماست و دیگری زبان عربی که زبان قرآن است. پس زبان اصلی رابطه خالق با مخلوق زبان عربی است. قرابت زیادی که بین زبان‌های فارسی و عربی وجود دارد ظرفیت بسیار خوبی است که ما بتوانیم ارتباط با قرآن را برای دانش‌آموزان «خودآگاه» کنیم. ارتباط با قرآن هر چه خود آگاهانه‌تر و مستقیم‌تر باشد نتیجه بهتری خواهد داشت ولی لازمه آن آشنایی بیشتر با زبان عربی است. لذا یکی از عوامل اصلی موفقیت در ترویج و توسعه فرهنگ قرآنی توجه به توسعه هدفمند و روشمند زبان عربی در ساحت‌های گوناگون است.»

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدی به ویژگی‌های کتاب ایده‌آل در زمینه قرآن اشاره کرد و گفت: «اگر بتوانیم در کتاب درسی به چند ویژگی توجه کنیم بسیاری از نکته‌هایی که عرض کردم تأمین خواهد شد. از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های کتاب آن است که در راستای فرهنگ قرآنی باشد. فرهنگ

حقایق فطری و بین‌المللی قرآن

حجت الاسلام محمدی، دبیر کمیسیون توسعه فرهنگی قرآن شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز با ابراز خوشحالی از برپایی این جشنواره به برخی آیات سوره الرحمن اشاره کرد و افزود: «یکی از دست‌مایه‌های اساسی که

دانش‌آموزان می‌توانند با استفاده از آن با خلقت آشنا شوند. سوره الرحمن است. این سوره ابعاد زیبایی دارد که جامعه از آن مغفول مانده است. بر اساس آیه نخست این سوره، نخستین معلم قرآن در عالم خداوند است (عَلَّمَ الْقُرْآنَ) و پس از آن انسان را آفرید (خَلَقَ الْإِنْسَانَ). مفسران معتقدند منظور از آموزش حقایق ناب قرآنی به فطرت انسان‌ها قبل از خلقت آن‌هاست. تمام آموزه‌های قرآنی به‌عنوان بخش اساسی تعلیمات فطری انسان مطرح است. در حقیقت با متولد شدن هر انسان یک قرآن هم با او متولد می‌شود. در واقع مجموعه آموزه‌های قرآن در فطرت همه انسان‌ها وجود دارد. در آیه بعدی این سوره می‌خوانیم «علمه البیان» تعلیم بیان همان است که انبیای الهی در قالب کتاب‌های سماوی می‌آورند. آن آموزه‌های فطری در قالب آیه «انا نحن نزلنا الذکر» تجلی می‌کند و بیان می‌شود.»

وی افزود: «از میان مجموعه صفات قرآن مهم‌ترین صفت‌ها، صفت‌های حکیم، کریم، مجید و... است. یکی از این صفات هم صفت ذکر است که فوق‌العاده حساس و مهم است. ذکر به معنی

قرآن دیده می‌شد و از آن‌ها تشکر می‌کردیم که البته تشکر ما به قدر وسع ماست. از سوی دیگر جامعه باید آثار خوب قرآنی را بشناسد و این جشنواره قصد دارد این آثار را معرفی کند تا دیگران از آن بهره‌مند شوند. البته شاید در این زمینه کاستی‌هایی داشته باشیم از جمله آنکه ممکن است کتاب‌هایی وارد جشنواره نشده باشند. ما در آغاز راه هستیم و امیدواریم که در سال‌های آتی هم ناشران و نویسندگان و هم گردانندگان دبیرخانه جشنواره اهتمام بیشتری داشته باشند و کار وسعت بیشتری پیدا کند.»

وی در ادامه گفت: «من امروز دو نگرانی دارم. یک نگرانی مبتنی بر قولی از رسول اکرم (ص) است که در قرآن به آن اشاره شده است. پیامبر اکرم (ص) به درگاه خداوند از مهجور ماندن قرآن توسط امت خود شکایت کرده‌اند. من از این شکایت

دل‌نگرانم. دوم آنکه پیامبر (ص) توصیه‌ای کرده‌اند که اگر چنین اتفاقی افتاد به قرآن روی بیاورید: «فَإِذَا التَّبَسُّتَ عَلَيْهِمُ الْفِتْنُ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ فَعَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ» ما نسبت به آن شکایت و این توصیه چه می‌کنیم؟ آیا قبول داریم که فتنه‌ها و آشوب‌های فکری، اعتقادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی به ما هجوم آورده‌اند؟ اگر قبول داریم راهکار را کجا جست‌وجو می‌کنیم؟ از کجا می‌آموزیم که این فتنه‌ها

را خاموش و این فسادها را اصلاح کنیم؟ و اگر در روز قیامت این شکایت اتفاق افتاد آیا ما مشمول آن نخواهیم بود؟ یقیناً بخشی از این شکایت شامل ما می‌شود و اگر امروز در جامعه برخی افراد نسبت به قرآن کم‌توجه هستند معلوم است که قرآن مهجور مانده است.»

در پایان، حجت الاسلام والمسلمین محمدیان افزود: «نخستین توصیه قرآن در این زمینه آن است که آن را بخوانیم. پس از آن تدبیر در قرآن هم لازم است. بعد از تدبیر باید به اجرایی و عملیاتی شدن قرآن توجه کنیم. ما در آموزش و پرورش کارهای خوب کم انجام نداده‌ایم اما کارهای باقی‌مانده بسیار زیاد داریم و باید به این نکته توجه کنیم که آنچه تولید می‌کنیم باید بهترین باشد. آنچه در سطح ملی نگرانی ایجاد می‌کند آن است که هنوز قرآن مبنای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری ما قرار نگرفته است. نه فقط در حوزه فرهنگ و آموزش که در حوزه اقتصاد و موضوعات اجتماعی هم همین‌طور است. هنوز در این حوزه‌ها قرآن حاکم نیست و این نقص زمانی برجیده خواهد شد که از ابتدا تربیت قرآنی اتفاق بیفتد. تا این اتفاق نیفتد با آویزان کردن چراغ‌های روشن بر شاخه‌های درختان لخت در بیابان بهار نخواهد شد. البته چشم‌ها را روشن خواهد کرد اما بصیرت افزا نخواهد بود. از همکارانم تشکر می‌کنم که با برگزاری این جشنواره زخمه‌ای بر تارهای وجودی ما زدند تا بلکه ناله‌ای برخیزد. امیدوارم این ناله‌ها به ثمر بنشینند.»

قرآنی مثلثی است شامل سه ضلع توسعه معرفت قرآنی، توسعه ایمان قرآنی و توسعه رفتار قرآنی، و کتاب ایده‌آل کتابی است که بتواند هم‌زمان هر سه ساحت معرفت، ایمان و رفتار را مورد توجه قرار دهد و حرف‌های روشنی در این زمینه داشته باشد. رشد متوازن معرفت، ایمان و رفتار است که محصول و نتیجه خوبی دارد.

سنت محور بودن کتاب هم ویژگی مهم دیگری است. ما نباید از روش پیامبر (ص) در آموزش غفلت کنیم. این یک خطای راهبردی است که قرآن را تکه تکه به دانش‌آموزان آموزش دهیم. ما باید در آموزش سوره محور باشیم. در گذشته که آموزش جزء سی‌ام قرآن مرسوم بود بسیاری از بسترهای آموزش قرآن را فراهم می‌کرد. در آموزش سوره‌ای قاعدتاً آموزش حفظ، آموزش واژه، ترجمه، تدبیر و درک مفاهیم هم وجود دارد.»

وی با تأکید بر ایجاد فرهنگ قرآنی ادامه داد: «ما باید ابتدا چند فرهنگ را در نظام آموزش و پرورش و مجموعه کتاب‌های درسی ایجاد کنیم و گرنه آموزش‌های ما آب در هاون کوبیدن است. برخی از این فرهنگ‌ها لفظی و برخی معنایی هستند. از جمله فرهنگ‌های لفظی فرهنگ قرائت، فرهنگ تلاوت، فرهنگ ترتیل، فرهنگ استماع و... هستند که تا آن‌ها را ایجاد نکنیم راه به جایی نمی‌بریم. این فرهنگ‌ها نسبت‌هایی با هم دارند؛ به این ترتیب که وقتی فرهنگ قرائت حاصل می‌شود فرهنگ‌های بعدی به دنبالش می‌آیند. یکی از فرهنگ‌های محتوایی هم فرهنگ استرحام است. در واقع یکی از رسالت‌های قرآن شفا و رحمت است. این فرهنگ زمانی حاصل می‌شود که قبلاً فرهنگ‌هایی مانند قرائت ایجاد شده باشد. در کتاب‌های درسی باید به این فرهنگ‌های متنوع توجه شود در غیر این صورت در آموزش‌هایمان ناکام خواهیم بود.»

حجت الاسلام والمسلمین محمدی از اقامه نماز با عنوان نماد موفقیت آموزش‌های قرآنی یاد کرد و گفت: «نماد موفقیت ما در آموزش‌هایمان پرورش دانش‌آموزان نمازخوان است. لذا یکی از مسائلی که باید در روابط میان معرفت و ایمان و رفتار به آن توجه شود اقامه نماز است. همچنین باید فرهنگ تلاوت دائمی قرآن را ایجاد کنیم تا به تدریج به حوزه‌های حفظ، فهم و تدبیر نزدیک شویم.»

قرآن مبنای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌ها نیست

حجت الاسلام والمسلمین محمدیان، رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در ادامه این مراسم به اهداف جشنواره اشاره کرد و گفت: «نخستین هدف جشنواره ایجاد انگیزه و پس از آن تأمل در آثار

منتشر شده این حوزه است. از سوی دیگر باید زحمات خادمان

حجت الاسلام محمدیان:
آنچه در سطح ملی نگرانی ایجاد می‌کند آن است که هنوز قرآن مبنای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری ما قرار نگرفته است

ستاره‌های جشنواره دوازدهم

کتاب‌های منتخب دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد، ویژه کتاب‌های قرآنی

دبیرخانه جشنواره

در این دوره از جشنواره مجموعاً یازده کتاب منتخب معرفی شد. از این تعداد چهار کتاب عنوان «برگزیده» را از آن خود کردند و هفت کتاب هم عنوان «تقدیری» دریافت داشتند. به طور کلی کتاب‌های رسیده در شش گروه به داوری گذاشته شده بودند که از آن میان ۳۱ کتاب به مرحله نهایی راه یافتند. در شماره قبلی مجله جوانه، اسامی نامزدهای هر گروه به طور کامل درج شده بود و اکنون با کتاب‌های منتخب آشنا می‌شوید:

دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد روز ۲۹ آذر سال ۱۳۹۴ در محل موزه - مدرسه دارالفنون تهران برگزار شد.

جشنواره امسال، به موضوع کتاب‌های قرآنی اختصاص یافت تا بدین وسیله، نظر نویسندگان و ناشران محترم و مسئولان مربوط، بیش از پیش به مسئله تولید و انتشار کتاب‌های قرآنی، خصوصاً برای مخاطبان دانش‌آموز، جلب شود.

گروه داوری: مفاهیم و معارف قرآن کریم

- نقش تاریخی زن از دیدگاه قرآن، تألیف سیدابراهیم حسینی، انتشارات کانون اندیشه جوان/ کتاب تقدیری
- ارتباط نهج البلاغه با قرآن، تألیف مجید معارف و حامد شریعتی نیاسر، انتشارات بنیاد نهج البلاغه/ کتاب برگزیده

آشنایی بیشتر با کتاب‌های منتخب جشنواره چکیده کتاب‌های منتخب

• **علوم قرآنی، تألیف کریم دولتی، انتشارات خانه کتاب/ کتاب تقدیری گروه داوری تفسیر و ترجمه**

دولتی، کریم؛ ایرانیان و قرآن: علوم قرآنی؛ تهران: خانه کتاب، ۱۳۹۱؛ ۲۳۸ ص؛ رقعی؛ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۲-۰۵۶-۱

آنچه در این کتاب خواهید یافت، تعریف «علوم قرآنی»، پیشینه، زیرشاخه‌های مهم آن و معرفی تعدادی از زیرشاخه‌های مهم‌تر و آشنایی با تعدادی از آثار برجسته و مهم اندیشمندان ایران زمین به‌ویژه در سده اخیر است.

• **فرهنگ‌نامه سوره‌های قرآن به زبان ساده، تألیف غلامرضا حیدری ابهری، انتشارات قدیانی / کتاب برگزیده گروه داوری تفسیر و ترجمه**

حیدری ابهری، غلامرضا؛ فرهنگ‌نامه سوره‌های قرآن به زبان ساده؛ تهران: قدیانی،

۱۳۹۳؛ ۳۶۰ ص؛ رحلی؛ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۵۱-۴۸۰-۶
مهم‌ترین وظیفه مسلمانان در برابر قرآن، ارتباط برقرار کردن با معنا و محتوای این کتاب الهی و دریافت پیام‌های آن است. کتاب «فرهنگ‌نامه سوره‌های قرآن» برای آشنایی کودکان و نوجوانان با معارف قرآن کریم نوشته شده است و در واقع یک دوره فشرده معارف قرآن محسوب می‌شود. کتاب ۱۱۴ بخش دارد و هر بخش یک سوره را معرفی می‌کند؛ معرفی اجمالی سوره و توضیح نکاتی از آیات. نمایه‌ای موضوعی در انتهای کتاب، دسترسی به موضوعات را آسان‌تر و سریع‌تر می‌کند.

گروه داوری: تفسیر و ترجمه

- علوم قرآنی، تألیف کریم دولتی، انتشارات خانه کتاب/ کتاب تقدیری
- فرهنگ‌نامه سوره‌های قرآن به زبان ساده، تألیف غلامرضا حیدری ابهری، انتشارات قدیانی / کتاب برگزیده

گروه داوری: حفظ و آموزش روخوانی

- کتاب کار آموزش قرآن پایه هشتم (و هفتم)، تألیف علیرضا لکزایی، انتشارات بخشایش/ کتاب تقدیری
- معلم‌یار دین و زندگی ۲ و ۳، تألیف خانم‌ها مریم حجت و فرشته قاسم‌زاده، انتشارات ضریح آفتاب و کتابدار توس/ کتاب تقدیری

گروه داوری: دانستنی‌ها و لطایف قرآنی

- مجموعه سه جلدی قرآن، کودک، سرگرمی تألیف علیرضا افشاری مقدم، از انتشارات جمال/ کتاب تقدیری
- بچه‌ها سلام: آشنایی با آداب سلام، تألیف علیرضا تقیان و همکاران، از انتشارات مؤسسه فرهنگی هنری یاسین امین/ کتاب برگزیده

گروه داوری: قرآن و سبک زندگی

- فرهنگ‌نامه سبک زندگی، تألیف غلامرضا حیدری ابهری، انتشارات قدیانی/ کتاب تقدیری
- مجموعه دو جلدی آموزش روش‌های تدبر در قرآن، تألیف احمدرضا اخوت، انتشارات قرآن و اهل بیت نبوت علیهم‌السلام و همشهری/ کتاب برگزیده

گروه داوری: قصه‌های قرآنی

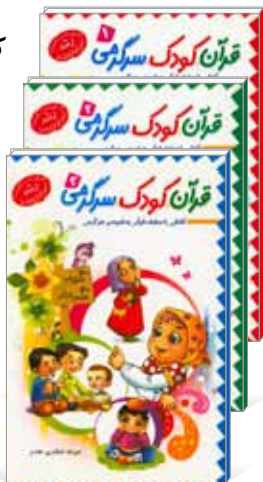
- مجموعه ۱۲ جلدی قصه‌های خدا، تألیف بهروز رضایی کهریز، انتشارات طلایی/ کتاب تقدیری

• کتاب کار آموزش قرآن پایه هشتم (و هفتم)، تألیف علیرضا لکزایی، انتشارات بخشایش / کتاب تقدیری گروه داوری حفظ و آموزش روخوانی لکزایی، علیرضا؛ کتاب کار آموزش قرآن پایه هشتم (و هفتم)؛ قم: بخشایش، ۱۳۹۳؛ ۹۲ ص. وزیری

قرآن کریم مهم‌ترین و کامل‌ترین کتاب آسمانی برای هدایت انسان به سوی کمال واقعی است. این کتاب دربردارنده مجموعه‌ای از تمرین‌ها و آزمون‌های تشریحی و تستی برای تعمیق یادگیری مفاهیم و لغات قرآنی است. فراگیران با انجام فعالیت‌ها در ترجمه آیات و عبارات قرآنی مهارت لازم را کسب خواهند کرد و با شیوه‌های ارزشیابی کتبی و چهارگزینه‌ای آشنا می‌شوند.

• مجموعه سه جلدی قرآن، کودک، سرگرمی تألیف علیرضا افشاری مقدم، از انتشارات جمال / کتاب تقدیری گروه داوری دانستنی‌ها و لطایف قرآنی

افشاری مقدم، علیرضا؛ آشنایی با معارف قرآنی به شیوه سرگرمی: قرآن، کودک، سرگرمی (سه جلد)؛ قم: جمال، ۱۳۹۱، ۴۸ ص. رقعی در هر یک از مجلدات مجموعه حاضر، ۴۰ نکته قرآنی در قالب ۴۰ سرگرمی

به کودکان آموزش داده می‌شود. آشنایی با مطالب اعتقادی و اخلاقی، سیمای بهشتیان، مطالعه داستان پیامبران، دانستن نام سوره‌ها، آشنایی با پادشاه‌های قرآنی و... از اهداف کتاب حاضر است. سرگرمی‌ها در قالب‌های پیدا کردن کلمه درست یا نادرست در آیات، وصل کردن اعداد به هم، ارتباط دادن آیه‌ها به تصویرها، هزارتو و... تنظیم شده‌اند. در پایان کتاب نیز تحت عنوان «آیا می‌دانید!» اطلاعات مختصر و مفیدی درباره سوره‌های قرآن، مفاهیم قرآن، نام پیامبران و... آورده شده است.

• معلم‌یار دین و زندگی ۲ و ۳، تألیف خانم‌ها مریم حجت و فرشته قاسمزاده، انتشارات ضریح آفتاب و کتابدار توس / کتاب تقدیری گروه داوری حفظ و آموزش روخوانی حجت، مریم / قاسمزاده، فرشته؛ معلم‌یار دین و زندگی ۲؛ مشهد: ضریح آفتاب، ۱۳۹۰؛ ۴۳۲ ص؛ وزیری

حجت، مریم / قاسمزاده، فرشته؛ معلم‌یار دین و زندگی ۲؛ مشهد: کتابدار توس، ۱۳۹۱؛ ۴۰۴ ص؛ وزیری

کتاب حاضر برای دبیران دینی و قرآن متوسطه تألیف شده و شامل دو بخش مکتوب و محتوای نرم‌افزاری است. ترجمه آیات دروس، خلاصه تفسیر و پیام هر آیه، ارائه پاسخ‌های مناسب برای سؤالات اندیشه و تحقیق، ارائه نمونه سؤالات امتحان نهایی تا سال تألیف کتاب، و استفاده از مکمل‌های آموزشی در قالب شعر و نظم، داستان و حکایت، خاطرات شهدا و لطیفه و جدول، از جمله ویژگی‌های کتاب است. همچنین نرم‌افزاری برای تدریس در مدارس هوشمند، ضمیمه کتاب شده است. این نرم‌افزار شامل تلاوت آیات، تفسیر صوتی، پاورپوینت برای تدریس درس‌ها، فیلم‌های علمی متناسب با متن درس‌ها، نمونه تدریس همکاران موفق و فایل متنی تفاسیر و ترجمه منظوم آیات است.

• بچه‌ها سلام: آشنایی با آداب سلام، تألیف علیرضا تقیان و همکاران، از انتشارات مؤسسه فرهنگی هنری یاسین امین / کتاب برگزیده گروه داوری دانستنی‌ها و لطایف قرآنی گروه مؤلفان معاونت پژوهش مؤسسه فرهنگی

پژوهش مؤسسه فرهنگی یاسین؛ بچه‌ها سلام: آشنایی با آداب سلام؛ قم: مؤسسه فرهنگی هنری یاسین امین، ۱۳۹۳، ۲۴ ص؛ رحلی

کتاب حاضر دربردارنده مجموعه فعالیت‌هایی است که اهمیت سلام دادن را در فرهنگ و تربیت به کودکان می‌آموزد. در بخش‌های گوناگون کتاب درباره انواع سلام‌ها، سلام به بزرگ‌ترها، سلام به دوستان و... همراه با شکل و داستان‌های دینی توضیح داده شده است.

• مجموعه ۱۲ جلدی
قصه‌های خدا، تألیف بهروز رضایی کهریز، انتشارات طلایی/ کتاب تقدیری گروه داوری قصه‌های قرآنی رضایی کهریز، بهروز؛ مجموعه ۱۲ جلدی قصه‌های خدا؛ تهران: طلایی، ۱۳۹۳؛ ۱۶ ص؛ وزیری کوتاه

نویسنده در مجموعه کتاب «قصه‌های خدا» کوشیده است داستان زندگی ۱۲ تن از پیامبران خدا را با زبانی ساده و روان برای کودکان بازنویسی کند. در این کتاب‌ها زندگی آدم، نوح، صالح، ابراهیم، یوسف، موسی، ایوب، یونس، داوود، سلیمان و عیسی علیه السلام و حضرت محمد صلوات الله علیه و آله روایت شده است.

• فرهنگ‌نامه سبک زندگی، تألیف غلامرضا حیدری ابهری، انتشارات قدیانی/ کتاب تقدیری گروه داوری قرآن و سبک زندگی حیدری ابهری، غلامرضا؛ فرهنگ‌نامه سبک زندگی: آموزه‌هایی از قرآن و اهل بیت (ع)؛ تهران: قدیانی، ۱۳۹۳، ۱۷۶ ص؛ رحلی؛ شابک: ۹۷۸-۹۶۶-۵۳۶-۵۰۸-۵

اثر حاضر به دنبال ترسیم سبک زندگی اسلامی با استفاده از آموزه‌های قرآن و اهل بیت (ع) است. مباحث کتاب در چهار حوزه تفکیک و ارائه شده است: «ارتباط با خدا»، «ارتباط با خلق»، «ارتباط با خویش» و «ارتباط با خلقت». نویسنده کوشیده است با توجه به مخاطب، مباحث خود را با ساده‌ترین زبان و روشن‌ترین بیان ارائه دهد.

• نقش تاریخی زن از دیدگاه قرآن، تألیف سید ابراهیم حسینی، انتشارات کانون اندیشه جوان/ کتاب تقدیری گروه داوری مفاهیم و معارف قرآن کریم حسینی، سید ابراهیم؛ نقش تاریخی زن از دیدگاه قرآن؛ تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۹۲؛ ۱۹۲ ص؛ رقعی

• ارتباط نهج البلاغه با قرآن، تألیف مجید معارف و حامد شریعتی نیاسر، انتشارات بنیاد نهج البلاغه/ کتاب برگزیده گروه داوری مفاهیم و معارف قرآن کریم معارف، مجید/ شریعتی نیاسر، حامد؛ ارتباط نهج البلاغه با قرآن؛ تهران: بنیاد نهج البلاغه، ۱۳۹۳؛ ۳۷۲ ص؛ وزیری؛ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۰۷۶-۵۲-۳

وجود وجوه مشترک بین کتابی مانند نهج البلاغه و قرآن کریم، موضوعی دور از تصور نیست؛ امام علی علیه السلام سال‌ها در خانه‌ای زندگی می‌کرد که نخستین آیات وحی در آن فرود می‌آمد؛ در سال‌های بعد هم همواره در کنار پیامبر حضور داشت. این کتاب کوشیده است وجوه مشترک نهج البلاغه را با قرآن باز نماید. در این اثر علاوه بر بررسی جنبه‌های ادبی دو کتاب، انواع استشهادات، تضمین‌ها، تلمیح‌ها و اقتباس‌های قرآنی نهج البلاغه تشریح و تبیین شده‌اند.

• مجموعه دو جلدی آموزش روش‌های تدبیر در قرآن تألیف احمد رضا اخوت، انتشارات قرآن و اهل بیت نبوت (علیهم السلام) و همشهری/ کتاب برگزیده گروه داوری قرآن و سبک زندگی اخوت، احمد رضا؛ آموزش روش‌های تدبیر در قرآن (ج ۱: مقدمات تدبیر در قرآن، ج ۲: روش‌های تفکر در قرآن)؛ تهران: قرآن و اهل بیت نبوت

(علیهم السلام)/ همشهری، ۱۳۹۳؛ ۱۸۰ ص؛ رحلی قرآن کریم در آیات بسیاری خواننده و شنونده خود را به تدبیر و تفکر فراخوانده است. مجموعه حاضر چنان‌که از عنوان آن برمی‌آید، می‌کوشد شیوه‌های تدبیر در قرآن را بر اساس تجربه‌های به دست آمده، به خواننده بیاموزد. به این منظور نویسنده پس از تبیین مفهوم تدبیر، یک به یک شیوه‌های مختلف را با نمونه‌هایی مطرح می‌کند.

کتاب‌های برگزیده و تقدیر شده قرآنی در جشنواره‌های پیشین کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد

امسال، دوازدهمین دوره جشنواره کتاب‌های آموزش و تربیتی رشد، به‌طور ویژه به کتاب‌های قرآنی اختصاص یافت. در یازده دوره پیشین این جشنواره، کتاب‌های مربوط به قرآن یا موضوعات قرآنی در گروه قرآن و معارف یا تعلیم و تربیت دینی به داوری گذاشته می‌شدند. در این گزارش کوتاه، کتاب‌های قرآنی منتخب در جشنواره‌های قبلی معرفی شده‌اند.

جشنواره اول - ۱۳۷۹

• **در باغ سبزه قرآن: آموزش قرآن به صورت شعر برای کودکان دبستانی؛** سروده جعفر ابراهیمی؛ تهران: صابرین، ۱۳۷۸؛ اثر تقدیری

جشنواره دوم - ۱۳۸۰

• **آشنایی با قرآن کریم** (جزء اول تا پنجم)؛ فرزانه زنبقی؛ تهران: نشر تاریخ و فرهنگ، ۱۳۷۹؛ تقدیر شده
• **آموزش مفاهیم قرآن** (مجموعه ۶ جلدی)؛ مسعود وکیل و مهدی سیف؛ تهران: مؤسسه مهد قرآن، ۱۳۷۹؛ تقدیر شده
• **دانستنی‌هایی از قرآن؛** مصطفی اسرار؛ شیراز: قو، ۱۳۷۷؛ تقدیر شده
• **فرهنگ‌نامه قرآنی؛** مصطفی اسرار؛ شیراز: قو، ۱۳۷۷؛ تقدیر شده

جشنواره سوم - ۱۳۸۲

• **اصحاب کهف در قرآن و انجیل و تورات؛** احمد علی‌المجدوب؛ ترجمه سید محمد صادق عارف؛ مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۸۰؛ تقدیری
• **بیان روان:** در علوم قرآن؛ علی غضنفری؛ قم: میثم تمار، ۱۳۷۸؛ تقدیری
• **پژوهشی پیرامون تاریخ علم تجوید؛** مرادعلی شمس؛ تهران: قدیانی، ۱۳۸۰؛ تقدیری
• **گذری بر قرآن؛** جعفر شیخ‌الاسلامی؛ تهران: مدرسه، ۱۳۷۶؛ تقدیری

جشنواره چهارم - ۱۳۸۳

• **کشتی نوح** (از مجموعه قصه‌های پیامبران)؛ افسانه شعبان‌نژاد؛ تهران: تاریخ و فرهنگ، ۱۳۸۱؛ تقدیری
• **مجموعه سه جلدی دوباره بنگر** (آفرینش انسان/ حیوانات/ طبیعت)؛ سیدمسعود راد؛ تهران: زیتون، ۱۳۸۱؛ تقدیری
• **آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم؛** محمد

خواجوی و احمد حاجی شریف؛ تهران: پیام آزادی، ۱۳۸۲؛ تقدیری
• **فراگیری و آموزش قرآن؛** یوسف عدالتی علوی؛ تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۸۱؛ تقدیری

جشنواره پنجم - ۱۳۸۴

• **آموزش ترجمه قرآن کریم؛** سیده‌ادی محدث و دیگران؛ قم: یاقوت، ۱۳۸۳؛ تقدیر شده

جشنواره ششم - ۱۳۸۶

• **خلوت معبد: قصه‌های قرآنی؛** علی اکبر والایی؛ تهران: مدرسه برهان، ۱۳۸۵؛ تقدیری
• **موسی (ع)؛ ثانی اثنین‌خان؛** ترجمه امیر صالحی طالقانی؛ تهران: قدیانی، ۱۳۸۴؛ برگزیده

جشنواره هفتم - ۱۳۸۷

• **مهربانی‌هایت را تقسیم کن** (داستان‌هایی با موضوع صدقه و انفاق)؛ محمود پوروهاب؛ تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۸۶؛ تقدیری
• **سفیران آسمان؛** اصغر صادقی؛ تهران: آفاق، ۱۳۸۴؛ تقدیری

جشنواره هشتم - ۱۳۸۹

• **قصه‌های قرآن؛** مجید ملامحمدی؛ تهران: نوای مدرسه، ۱۳۸۷؛ تقدیر شده
• **کتاب کارت‌های قصه‌گویی** (مجموعه ۱۰ جلدی)؛ گروه مؤلفان؛ تهران: افق، ۱۳۸۸؛ برگزیده

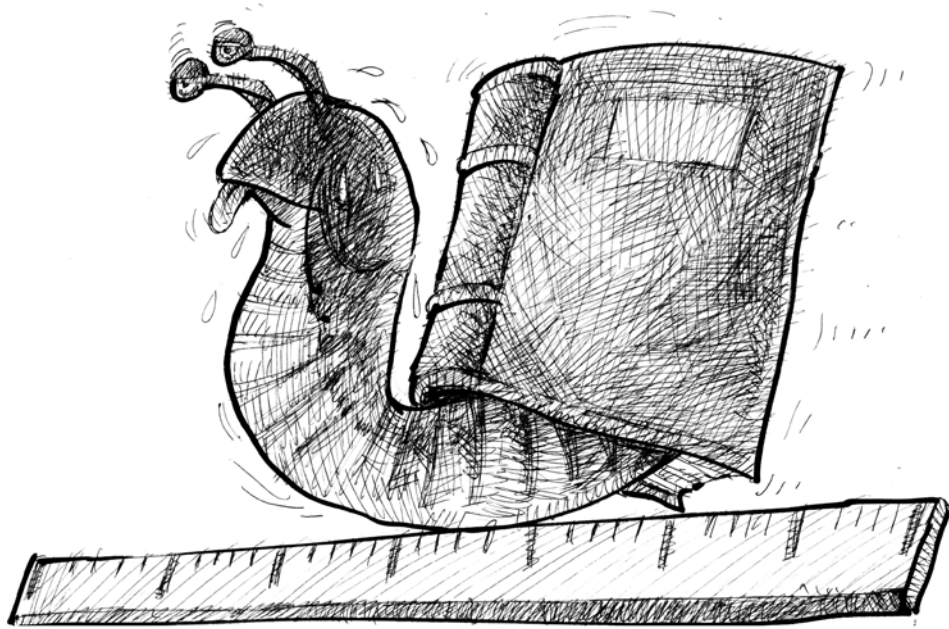
جشنواره نهم - ۱۳۹۲

• **رنگین کمان: انس با قرآن کریم در دوره پیش دبستان،** مسعود تهرانی فرجاد و دیگران؛ تهران: مدرسه، ۱۳۹۰؛ برگزیده
• **سرود آسمانی:** آموزش قرآن و زبان وحی، حمیدرضا حیدری و دیگران، تهران: طلایی، ۱۳۹۱؛ تقدیر شده
• **دایرةالمعارف قرآن،** غلامرضا حیدری ابهری، تهران: محراب قلم، ۱۳۸۹؛ برگزیده

جشنواره یازدهم - ۱۳۹۳

• **مجموعه ۹ جلدی «پرسش‌ها و پاسخ‌های دینی با نسل نو»،** غلامرضا حیدری ابهری، تهران: قدیانی، ۱۳۹۲؛ برگزیده
محور برخی از کتاب‌های این مجموعه، موضوعات و مباحث قرآنی است.

جشنواره دوازدهم از نگاه شرکت کنندگان

فائزه منشی

کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد ویژه کتاب‌های قرآنی» و دریافت نقطه نظرات شرکت کنندگان، پرسش‌نامه‌ای در مراسم اختتامیه در اختیار حاضران قرار گرفت که حاوی چهار بخش بود.

استخراج داده‌ها و نتیجه نظرسنجی

نتایج استخراج داده‌ها و تفسیر آن‌ها در دو بخش ارزیابی از نحوه برگزاری جشنواره و ارزیابی از مراسم اختتامیه در جدول صفحه بعد نشان داده شده است.

افزون بر آن، امتیاز کسب شده از مجموع نمره‌دهی شرکت کنندگان، نشان دهنده رضایت‌مندی ایشان از مباحث ارائه شده در اختتامیه جشنواره (پیام وزیر محترم آموزش و پرورش ۴/۰۵، سخنرانی رئیس محترم سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی ۴/۰۴، گزارش دبیر محترم جشنواره کتاب‌های قرآنی ۴/۲ و سخنرانی دبیر محترم شورای توسعه فرهنگ قرآنی ۳/۹۴ بوده است.

اهم نقاط قوت جشنواره از نظر شرکت کنندگان، تشویق ناشران و پدیدآورندگان به تولید کتب قرآنی برای دانش‌آموزان با ایجاد فضای سالم رقابتی، زیبایی و تأثیرگذاری برنامه‌های جشنواره و پخش فیلم‌های خوب و عالی بوده است. همچنین مهم‌ترین نقاط ضعف جشنواره از نظر شرکت کنندگان نامناسب بودن زمان برگزاری اختتامیه (روز شهادت) و ناهماهنگی عوامل اجرایی در برخی موارد مانند هدایت مدعوین و پذیرایی از ایشان برشمرده شده است.

اشاره

حضرت علی علیه‌السلام در نهج‌البلاغه می‌فرمایند: «قرآن مجید برترین کتاب و آخرین پیام خداوند و بزرگ‌ترین گوهر به جا مانده از پیامبر گرامی اسلام(ص)، سرچشمه معارف و اقیانوس بیکران حقایق و نوری است که خاموشی ندارد. خداوند قرآن را باران بهاری برای دانشوران و راهی وسیع و گسترده برای صالحان قرار داده است.»

در راستای بهره‌مندی بیشتر از این گوهر به جا مانده از پیامبر اکرم(ص) در حوزه تربیتی و حرکت در جهت اعتلای فرهنگ قرآنی در آموزش، با پیشنهاد دکتر محمدیان، برگزاری دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد با محوریت کتاب‌های قرآنی، در دستور کار معاونت سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی و تربیتی دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی قرار گرفت.

به این ترتیب جشنواره دوازدهم فرصتی پدید آورد تا ناشران و مؤلفان و تولیدکنندگان کتاب‌های قرآنی، به انتظارات، نیازها و مطالبات رو به تزاید نظام آموزشی در حوزه قرآن پی ببرند و بتوانند با آگاهی دقیق‌تر برنامه‌های انتشاراتی خود را مطابق با نظر کارشناسان و ذائقه مخاطبان و نیازهای جامعه تنظیم نمایند. همچنین، جشنواره کانونی را ایجاد کرد تا دستگاه‌های مختلف برنامه‌ریزی و اجرایی در حوزه آموزش عمومی قرآن به انسجام و هماهنگی قابل قبول تری دست یابند.

به‌منظور ارزیابی از میزان تحقق اهداف «دوازدهمین جشنواره

جدول شماره ۱: پاسخ‌های شرکت‌کنندگان به پرسش‌های ارزیابی از نحوه برگزاری جشنواره کتاب‌های قرآنی

		فراوانی (مطلق) پاسخ‌ها							سوالات ارزیابی	
میانگین پاسخ‌ها	نمایا مد پاسخ‌ها	بی پاسخ	جمع	خیلی نامناسب	نامناسب	تا حدودی مناسب	مناسب	خیلی مناسب		
۴,۲۱	مناسب	۳	۵۷	۰	۳	۵	۲۶	۲۳	۱	نحوه اطلاع‌رسانی پیرامون فراخوان برگزاری جشنواره
۴,۴۳	خیلی مناسب	۲	۵۸	۰	۱	۴	۲۲	۳۱	۲	نحوه دعوت از شما برای شرکت در جشنواره
۴	مناسب	۶	۵۴	۱	۵	۵	۲۵	۱۸	۳	محدوده زمانی تعیین شده برای شرکت در جشنواره
۳,۷۸	مناسب	۳	۵۷	۲	۹	۵	۲۴	۱۷	۴	زمان برگزاری جشنواره
۴,۴۲	خیلی مناسب	۱	۵۹	۰	۴	۴	۱۴	۳۷	۵	نحوه برخورد عوامل اجرایی جشنواره
۴,۳۲	خیلی مناسب	۵	۵۵	۰	۲	۶	۱۹	۲۸	۶	محتوای فصل‌نامه رشد جوانه (ویژه‌نامه جشنواره)
۴,۱۱	مناسب	۱۸	۴۲	۰	۲	۶	۱۹	۱۵	۷	ملاک‌های ارزیابی کتاب‌های قرآنی
۴,۱۹	مناسب	۱۹	۴۱	۰	۱	۶	۱۸	۱۶	۸	نحوه داوری کتاب‌های قرآنی
۴,۱۶	خیلی مناسب	۶	۵۴	۰	۳	۱۰	۱۶	۲۵	۹	نقش جشنواره در تشویق مؤلفان و ناشران کتاب‌های قرآنی

ارزیابی جشنواره

در ارزیابی جشنواره می‌توان اظهار کرد که بیشترین امتیاز را «نحوه دعوت از شرکت‌کنندگان برای حضور در جشنواره» و «نحوه برخورد عوامل اجرایی» کسب کرده‌اند. و بعد از این دو دسته اقدامات، «محتوای فصل‌نامه رشد جوانه» با اختلافی اندک قرار دارد.

به‌همین ترتیب پاسخ دو پرسش «نحوه اطلاع‌رسانی پیرامون فراخوان برگزاری جشنواره» و «نحوه داوری کتاب‌های قرآنی» امتیازات بعدی را کسب کرده‌اند. دو آیت دیگر «نقش جشنواره در تشویق مؤلفان و ناشران» و «ملاک‌های ارزیابی کتاب‌های قرآنی» به ترتیب و در ادامه سایر معیارها همچنان امتیازی بالای ۴ که حد ورود پاسخ ارزیابی «مناسب» به محدوده «تا حدودی مناسب» است را کسب کرده‌اند.

امتیاز «محدوده زمانی تعیین شده برای شرکت در جشنواره» مطابق عینی تفسیر «مناسب» و پس از آن معیار ارزیابی «زمان برگزاری جشنواره» با کمترین امتیاز، نشان از کمتر مناسب بودن این معیار در قیاس با دیگر معیارها از منظر پاسخ دهندگان است.

جدول شماره ۲: پاسخ‌های شرکت‌کنندگان به پرسش‌های ارزیابی از نحوه برگزاری اختتامیه جشنواره کتاب‌های قرآنی

میانگین پاسخ‌ها	نما یا مد پاسخ‌ها	فراوانی (مطلق) پاسخ‌ها						سؤالات ارزیابی		
		بی‌پاسخ	جمع	خیلی نامناسب	نامناسب	تا حدودی مناسب	مناسب			خیلی مناسب
۴,۲۲	مناسب	۷	۵۳	۰	۱	۶	۲۶	۲۰	نحوه اطلاع‌رسانی جهت حضور به‌موقع در اختتامیه	۱۰
۳,۷۵	مناسب	۷	۵۳	۱	۸	۱۰	۱۸	۱۶	زمان برگزاری اختتامیه جشنواره	۱۱
۴,۵۳	خیلی مناسب	۲	۵۸	۰	۱	۶	۱۲	۳۹	مکان برگزاری اختتامیه جشنواره	۱۲
۳,۹۶	مناسب	۷	۵۳	۰	۳	۱۱	۲۴	۱۵	برنامه‌های ارائه‌شده در اختتامیه جشنواره	۱۳
۴,۲۹	خیلی مناسب	۵	۵۵	۰	۱	۷	۲۲	۲۵	ارزیابی شما از فیلم نمایش داده شده (ویژه جشنواره قرآنی)	۱۴
۳,۸۲	مناسب	۲	۵۸	۱	۵	۱۳	۲۳	۱۶	نحوه اجرای مجری	۱۵
۴,۰۶	خیلی مناسب	۱۱	۴۹	۰	۳	۱۰	۱۷	۱۹	نحوه معرفی منتخبان جشنواره	۱۶
۳,۹۷	مناسب	۱۲	۴۸	۱	۲	۱۰	۱۹	۱۶	نحوه تقدیر از منتخبان جشنواره	۱۷
۴	مناسب	۳	۵۷	۰	۴	۸	۲۹	۱۶	ارزیابی کلی شما از مراسم اختتامیه	۱۸

ارزیابی جشنواره

بر اساس امتیازات کسب شده در هر پرسش، مشاهده می‌شود که «مکان برگزاری جشنواره» بیشترین امتیاز را از بین تمامی معیارهای مورد سنجش به دست آورده و کمترین فاصله را با رضایت‌مندی کامل دارد. سپس معیارهای «ارزیابی فیلم نمایش داده شده» و «نحوه اطلاع‌رسانی حضور در مراسم اختتامیه» به ترتیب امتیازات بعدی را که نشان از رضایت بیشتر از «مناسب» پاسخ دهندگان است را کسب کرده‌اند. با کمی فاصله در مرحله بعد به ترتیب سؤالات «نحوه معرفی منتخبان جشنواره» و «ارزیابی کلی از اختتامیه» امتیازاتی در حد «مناسب» را به خود اختصاص داده‌اند. و با فاصله‌ای اندک از این دو پرسش، «نحوه تقدیر از منتخبان» و «برنامه‌های ارائه شده در اختتامیه» به ترتیب امتیازات بعدی را کسب کرده‌اند. در ارزیابی از برنامه‌های اختتامیه پاسخ به سؤال «نحوه اجرای مجری» امتیازی کمتر از سؤالات قبل و در نهایت معیار ارزیابی «زمان برگزاری اختتامیه جشنواره» کمترین امتیاز را در میان تمامی معیارها به خود اختصاص داده است و بیشتر در دامنه «تا حدودی مناسب» قرار می‌گیرد.

پارسایی پریش را پاس بداریم!

ناصر نادری

شُرور، بهشت و جهنم، مرگ و معاد، شیطان، جن، خلود، امام زمان (علیه‌السلام)، خلافت و امامت، ولایت فقیه، اعجاز قرآن، قضا و قدر، دین و سیاست، ازدواج‌های متعدد پیامبر اسلام (ص)، عصمت ائمه(ع)، دین و علم، دین و آزادی، نظام احسن، جبر و اختیار و...

امروزه با حضور پررنگ رسانه‌های متنوع و الکترونیکی در فضای مجازی و امواج گوناگون ذهنی و زبانی و القانات شبیهات و تردیدها، «کیفیت» و «نوع» پرسش‌ها دچار تغییر و دگرگونی شده است.

به نظر می‌رسد البته برخی پرسش‌ها در همهٔ زمان‌ها «مشترک» است، ولی برخی پرسش‌ها به دلایل جامعه‌شناختی و روان‌شناختی و به‌ویژه پدیدهٔ «جهانی شدن» نو و تازه است یا پررنگ‌تر.

پرسش‌هایی دربارهٔ موسیقی، زیبایی و مُد، ارتباط دختر و پسر، الگوهای جدید زندگی، کثرت‌گرایی در اندیشه‌ها، نوشیدن مشروب، رقص و آواز، شادی و غم، تقلید و آزاداندیشی، دین و توسعه، تجربهٔ جنسی پیش از ازدواج، تساوی زن و مرد، ارتداد و...

در مراسم پایانی جشنواره کتاب رشد ویژهٔ کتاب‌های قرآنی، فیلم کوتاهی به نمایش در آمد که به فضای پرهیجان و صریح پرسشگری جوانان در حضور یک روحانی پرداخته بود.

این مسئله، تلنگری جدی بود برای مدیران فرهنگی، ناشران، پدیدآورندگان به مسئله «پرسشگری» و «پرسش‌های امروز نوجوانان و جوانان» تا در باب مسائل زیر بیندیشند:

- آیا پرسش‌های نوجوانان و جوانان امروز را می‌شناسیم؟
- زمینه‌ها و دلایل پیدایش این پرسش‌ها چیست؟
- آیا ذهن و زبان و شرایط پیرامونی پرسشگران را درک می‌کنیم؟

پرسش همزاد آدمی است و ریشه در فطرت او دارد. انسان ذاتاً حقیقت‌جوست و پرسش جلوهٔ این گرایش درونی است. پرسش، شالودهٔ حرکت انسان در مسیر زندگی‌اش بوده و بنای فرهنگ و تمدن بشری در ملل گوناگون بر پرسش و پرسشگری پایه‌گذاری شده است.

در همهٔ ادیان الهی، به‌ویژه دین مبین اسلام، جایگاه عقلانیت و پرسشگری رفیع است. در لابه‌لای آیات نورانی قرآن کریم و روایات مأثوره و نیز جلوه‌های زندگی رهبران دینی، همواره نوعی گرایش و توجه مثبت، همراه با احترام، به اندیشه و اندیشیدن دیده می‌شود.

ریشهٔ وجودی همهٔ علوم، به‌ویژه علوم عقلی (فلسفی و منطقی و کلامی...) توجه به پرسش و پرسشگری بوده است.

با آنکه خاستگاه فلسفه و منطق، به‌عنوان عقلانی‌ترین دانش‌ها، سرزمین «یونان» بوده است، ولی این میراث پربها در دامن اسلام متعالی، به چنان شکوه و عظمتی دست یافته است که قلیل رفیع آن، هرگز در خیال و ذهن فلاسفه پیشین یونانی نیامده بود.

بی‌دلیل نیست که مسلمانان در دامن ناب و لطیف عرفانی و در هوای پاک فلسفی و منطقی و در فضایی متعبدانه و روحیه‌ای حماسی، خلق تمدن بزرگ اسلامی را در قرن‌های دوم تا چهارم هجری (عصر طلایی مسلمین) تجربه کردند.

آدمی از هنگام تولد حقیقت‌جوست و به محرک‌های بیرونی و محسوس و عاطفی توجه می‌کند تا به تدریج، در سنین نوجوانی به اوج پرسشگری و تردید می‌رسد؛ آن‌گونه که روان‌شناسان، این دوره را «دورهٔ چراها» نامیده‌اند.

در بین موضوعات و چالش‌ها و دغدغه‌های ذهنی هر انسان مسلمان، موضوعات بسیاری مطرح است؛ از جمله پرسش‌هایی دربارهٔ فلسفه زندگی، مبدأ آفرینش، ذات خداوند، عدل الهی،

- نقش حوزه، دانشگاه، آموزش و پرورش، مطبوعات، رسانه ملی، مصلحان اجتماعی و... در برخورد با این معضل چیست؟
- وظیفه جامعه بیدار و خلاق نشر ایران در برابر این مسئله چیست؟
...

۴ یادمان باشد که شک و تردید، گذرگاه خوب اما لنگرگاه بدی است. به راستی، اگر نوجوانان و جوانان امروز به شکل «اقناعی»، «عمیق» و «هنرمندانه و ظریف» به پاسخ تردیدها و ابهامات خود دست نیابند، به کدامین دهلیزهای تاریک پناه خواهند برد؟

- آیا منابع معتبر و مستند برای پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها را می‌شناسیم؟

- آیا در نشر مکتوب و غیرمکتوب، تجربه‌های قابل‌اعتنایی برای پاسخ‌گویی به شبهات دینی و سیاسی و ... وجود دارد؟
- آیا تجربه‌های سایر ملل و به‌ویژه مراکز دین‌پژوهی دنیا را در زمینه پرسش‌های دینی مرور کرده‌ایم؟

- آیا مراکز علمی و پژوهشی (دانشگاه و حوزه) و به‌ویژه جامعه‌شناسان، دین‌پژوهان روحانی و غیرروحانی، روان‌شناسان و... به این مسئله پرداخته‌اند؟

- آیا پدیدآورندگان حوزه دین و ادبیات و سینما و.. از لایه‌های درونی ذهن و روان پرسشگران اطلاع دارند؟

آمار می گوید:

کیفیت کتاب‌های کمک‌درسی بہتر از سال‌های قبل

گزارشی از ارزیابی کتاب‌های کمک‌درسی در سال ۱۳۹۳

بهرورضایی

قابل استفاده است. وجود چنین کتاب‌هایی به شدت وابسته به کتاب درسی است، به عبارت دیگر وجود آن با کتاب درسی معنا می‌پذیرد؛ بنابراین در صورت تغییر کتاب درسی، این کتاب‌ها نیز غیر قابل استفاده یا دچار آسیب خواهند شد.

نگاه کلی

در خرداد سال ۱۳۹۴، هنگامی که دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی، پرونده کتاب‌های چاپ اول ۱۳۹۳ (و یک سال قبل از آن) را بست، شمارشگر سامانه، رقم ۵۳۴۸ را نشان می‌داد. این رقم حکایت از یک رشد شگفت‌انگیز نسبت به سال پیش‌تر داشت: رشدی ۳۴ درصدی که حتی نسبت به سال قبل سه برابر بیشتر بود.

تعداد عناوین کتاب‌های چاپ اول سال ۱۳۹۰ رقمی معادل ۳۴۶۶، چاپ اول سال ۱۳۹۱ برابر ۳۵۹۰ و چاپ نخست سال ۱۳۹۲ برابر ۳۹۸۳ عنوان بود. به این ترتیب در سال‌های ۹۱، ۹۲ و ۹۳ میزان رشد کتاب‌های رسیده، به ترتیب ۳، ۶ و ۱۱ درصد و در سال آخر (سال مورد مطالعه) همان‌طور که گفته شد، ۳۴ درصد بوده است.

همه‌ساله بخشی از کتاب‌های رسیده، به دلیل آنکه تکراری هستند یا تاریخ چاپ کتاب‌ها خارج از زمان اعلام شده است و یا آنکه موضوعشان اساساً به آموزش و پرورش ارتباط پیدا نمی‌کند، کنار گذاشته می‌شود. این کتاب‌ها اصطلاحاً «غیر مرتبط» خوانده شده و از چرخه ارزیابی کنار می‌روند. با در نظر گرفتن این موضوع، می‌توان گفت میزان کار ارزیابان سامان‌دهی به چیزی در حدود دوبرابر سال قبل افزایش یافته است.

مقایسه کتاب‌های ارزیابی شده در چهار سال گذشته (جدول ۱)، گویای آن است که طی سال‌های ۹۱، ۹۲ و ۹۳، میزان رشد

اشاره

کتاب‌های کمک‌درسی بخشی مهم از کتاب‌های آموزشی هستند. شاید وضعیت نابه‌نجار همین کتاب‌ها بود که در دهه ۸۰ مسئولان وقت وزارت آموزش و پرورش را واداشت تا به فکر سامان بخشیدن به این‌گونه منابع آموزشی بیفتند. امروزه بازار نشر ایران به نحو غیر قابل انکاری تحت‌تأثیر کتاب‌های کمک‌درسی است و بسیاری از ناشران، سرمایه خود را فقط در این مسیر به‌کار گرفته‌اند. در دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی، کتاب‌های کمک‌درسی به‌عنوان بخشی از کتاب‌های آموزشی همواره مورد توجه بوده‌اند و همه‌ساله بخشی از فهرست کتاب‌های مناسب این دبیرخانه را، که با عنوان کتاب‌نامه رشد منتشر می‌شود، به خود اختصاص داده‌اند. در این گزارش، به وضعیت کتاب‌های کمک‌درسی در سال ۱۳۹۳ پرداخته شده و ضمن آن وضعیت این کتاب‌ها در سه سال گذشته - به‌صورت گذرا - مورد توجه قرار گرفته است. امیدواریم برای کارشناسان و ناشران مفید باشد.

کتاب کمک‌درسی چیست

کتاب‌های کمک‌درسی - که در افواه عموم به آن کمک‌آموزشی نیز گفته می‌شود - کتاب‌هایی‌اند که با تکیه بر کتاب‌های درسی یک پایه خاص نوشته شده‌اند.

این کتاب‌ها اغلب منطبق بر مباحث و سرفصل‌های یک کتاب درسی‌اند و همان حرف‌ها را با ادبیات یا شیوه‌هایی دیگر، مثلاً توضیحات و تمرین‌های بیشتر یا بهره‌گیری از تصاویر دیگر، برای مخاطب بیان می‌کنند.

در عنوان این کتاب‌ها یا بر روی جلد آن‌ها معمولاً نام یک پایه خاص ذکر می‌شود و کتاب فقط برای همان پایه خاص

جدول شماره ۲. کتاب‌های بررسی شده سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳ و سهم کتاب‌های درسی

ردیف	سال	کتاب‌های بررسی شده	کل کتاب‌های مناسب		سهم کتاب‌های مناسب کمک‌درسی
			تعداد	درصد	
۱	۱۳۹۳	۴۴۱۴	۲۶۰۹	۵۹	۱۷
۲	۱۳۹۲	۲۹۹۷	۱۵۷۵	۵۳	۱۹
۳	۱۳۹۱	۲۵۶۸	۱۲۰۱	۴۷	۲۸
۴	۱۳۹۰	۱۹۹۷	۱۰۵۴	۵۳	۲۷
جمع / میانگین		۱۱۹۷۶	۶۴۳۹	۵۴	۲۱

جدول شماره ۳. کتاب‌های بررسی شده طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳

ردیف	سال	درصد کل کتاب‌های مناسب	نسبت کتاب‌های کمک آموزشی مناسب به کل کتاب‌های کمک آموزشی	
			نسبت مناسب به کل کتاب‌های کمک آموزشی (درصد)	نسبت مناسب به کل کتاب‌های کمک آموزشی (درصد)
۱	۱۳۹۳	۵۹	۶۶	۴۰
۲	۱۳۹۲	۵۳	۶۲	۳۲
۳	۱۳۹۱	۴۷	۵۶	۳۳
۴	۱۳۹۰	۵۳	۶۴	۳۶
میانگین		۵۴	۶۲	۳۵

وضعیت کتاب‌های مناسب کمک‌درسی

به نظر می‌رسد کتاب‌های کمک‌درسی ضمن آنکه از نظر کمی در اقلیت قرار دارند از نظر کیفی نیز در مقایسه با دیگر کتاب‌های آموزشی در سطح پایین‌تری قرار می‌گیرند. این برداشت در جدول شماره ۳ تأیید می‌شود. با وجود آنکه رقم میانگین کتاب‌های تأیید شده طی چهار سال گذشته، بالغ بر ۵۴ درصد بوده است، فقط ۳۵ درصد از کتاب‌های کمک‌درسی از سوی کارشناسان مناسب تشخیص داده شده‌اند.

در سال ۱۳۹۳ که به‌طور میانگین ۵۹ درصد کتاب‌ها مناسب بوده‌اند؛ نسبت کتاب‌های کمک‌درسی به کل کتاب‌های این گروه به ۴۰ درصد بالغ شده در حالی که این نسبت در گروه کتاب‌های کمک‌آموزشی به ۶۶ درصد رسیده است.

به نظر می‌رسد، از آنجا که کتاب کمک‌درسی، علاوه بر برنامه درسی، همواره با شاقولی به نام کتاب درسی سنجیده می‌شود، تألیف این گروه از کتاب‌ها نیازمند کوشش و مهارت بیشتری است. برای نمونه وقتی دو کتاب با موضوع انرژی خورشیدی به دبیرخانه می‌رسد، ارزیاب‌های کتاب احتمالاً آن دو را بدون مقایسه با یکدیگر مورد بررسی قرار می‌دهند. این دو کتاب ممکن است شباهت‌هایی به هم داشته باشند و گاه حتی ممکن است هر

این کتاب‌ها به ترتیب بالغ بر ۲۹، ۱۷ و ۴۷ درصد بوده است. ریشه این رشد قابل توجه را باید در رویکرد جدید دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی جست‌وجو کرد. مطابق این رویکرد - که منبعت از مصوبه ۸۲۸ شورای عالی است - کتاب‌های داستانی و ادبی نیز به زمره کتاب‌های قابل بررسی در این مجموعه افزوده شدند.

جدول ۱. کتاب‌های ارزیابی شده طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳

ردیف	سال	کتاب‌های بررسی شده	تعداد کتاب‌های کمک‌درسی	سهم کتاب‌های کمک‌درسی (درصد)
۱	۱۳۹۳	۴۴۱۴	۱۱۱۶	۲۵
۲	۱۳۹۲	۲۹۹۷	۹۱۹	۳۱
۳	۱۳۹۱	۲۵۶۸	۱۰۲۳	۴۰
۴	۱۳۹۰	۱۹۹۷	۷۶۸	۳۸
جمع / میانگین		۱۱۹۷۶	۳۸۲۶	۳۲

بنابر جدول شماره ۱، طی چهار سال ۱۱۹۷۶ عنوان کتاب بررسی گردیده که مطابق جدول شماره ۲ تعداد ۶۴۳۹ عنوان آن مناسب تشخیص داده شده است.

مطابق جدول ۲، طی چهار سال گذشته، میانگین کتاب‌های مناسب معادل ۵۴ درصد کل کتاب‌های بررسی شده بوده است. این رقم در سال ۹۳، به ۵۹ درصد رسید که بالاترین میزان در تمام سال‌های فعالیت معاونت سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی بوده است.

ناگفته نماند مجموع کتاب‌های معرفی شده در کتاب‌نامه‌های رشد، به دلیل آنکه برخی از کتاب‌ها برای بیشتر از یک دوره مناسب است، به مراتب بیش از این تعداد است.

سهم کتاب‌های کمک‌درسی

چنان‌که در جدول شماره ۱ دیدیم طی چهار سال گذشته، به‌طور میانگین ۳۲ درصد کتاب‌های مورد ارزیابی «کمک‌درسی» بوده است. مطابق همین جدول، این رقم در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۰ به ترتیب با ۴۰ و ۳۸ درصد از بیشترین سهم برخوردار بوده است. با ورود کتاب‌های داستانی به چرخه بررسی‌ها، کفه به سود کتاب‌های کمک‌آموزشی سنگین شد و سهم کتاب‌های کمک‌درسی به ۲۵ درصد رسید.

جدول شماره ۲ حاکی از آن است که در چهار سال گذشته، به‌طور میانگین ۲۱ درصد کتاب‌های مناسب، سهم کتاب‌های کمک‌درسی بوده است. به عبارت دیگر تقریباً از هر پنج کتاب معرفی شده یکی کمک‌درسی بوده است. البته این رقم، تحت تأثیر ورود کتاب‌های ادبی و داستانی، طی دو سال گذشته، از رقم ۲۸ درصد در سال ۱۳۹۱، به ۱۷ درصد در سال ۱۳۹۳ رسیده است.

جدول شماره ۵. کتاب‌های کمک‌درسی دوره‌های تحصیلی در سال ۱۳۹۳

ردیف	دوره‌ها	مجموع	درصد
۱	پیش‌دبستان	-	-
۲	ابتدایی	۴۳۱	۳۶
۳	متوسطه اول	۲۶۵	۲۲
۴	متوسطه نظری	۳۹۹	۳۴
۵	متوسطه فنی و حرفه‌ای و کاردانش	۹۳	۸
جمع		۱۱۸۸	۱۰۰

در دوره پیش‌دبستان، چون کتاب درسی معینی وجود ندارد، کتاب کمک‌درسی نیز برای آن تعریف نشده است.

به سهم ۸ درصد بسنده کرده است. باید در نظر داشت با عنایت به اینکه در دوره پیش‌دبستان، کتاب درسی معینی وجود ندارد، کتاب کمک‌درسی نیز برای آن تعریف نشده است.

کتاب‌های کمک‌درسی دوره ابتدایی در سال ۱۳۹۳

جدول شماره ۶ نماینده وضعیت کتاب‌های کمک‌درسی دوره ابتدایی به تفکیک موضوع است. مطابق این جدول بیشترین کتاب‌های کمک‌درسی ارسال شده در سال ۱۳۹۳، به ترتیب مربوط به موضوعات زبان آموزی و ادبیات فارسی، عمومی (چند موضوعی)، ریاضی و علوم تجربی بوده است. از ۱۳۴ کتاب ارسال شده با موضوع زبان آموزی و فارسی، ۸۶ کتاب یعنی ۶۴ درصد آن‌ها مناسب شناخته شده‌اند. در حوزه علوم تجربی از ۵۵ کتاب ارسال شده کمتر از نصف و در حوزه ریاضی از ۱۱۵ عنوان کتاب، ۳۷ عنوان یعنی فقط ۳۲ درصد از خوان ارزیابی به سلامت گذشته‌اند. نکته عجیبی که در جدول غیر قابل چشم‌پوشی است، این است که از ۷ کتاب کمک‌درسی ارسال شده در موضوع هدیه‌های آسمانی و قرآن هیچ‌یک مناسب مخاطب خود ارزیابی نشده‌اند.

مطابق این جدول قریب به ۴۲ درصد از کتاب‌های کمک‌درسی دوره ابتدایی، مهر مناسب خورده‌اند.

جدول شماره ۶. کتاب‌های کمک‌درسی دوره ابتدایی در سال ۱۳۹۳

ردیف	دوره‌ها	مجموع	تعداد کتاب‌های مناسب	درصد
۱	ریاضی	۱۱۵	۳۷	۳۲
۲	علوم تجربی	۵۵	۲۵	۴۵
۳	عمومی	۱۱۰	۴۳	۳۹
۴	فارسی	۱۳۴	۸۶	۶۴
۵	مطالعات اجتماعی	۱۳	۹	۶۹
۶	هدیه‌های آسمان و قرآن	۷	۰	۰
جمع / میانگین		۴۳۴	۲۰۰	۴۶/۱

دو کتاب ترجمه یک کتاب واحد باشند.

اما وقتی یک کتاب درسی علوم به دست ارزیاب می‌رسد، او کتاب درسی را در ذهن دارد و به دنبال آن است که ببیند نویسنده چه نکته تازه‌ای را به محتوای کتاب درسی افزوده یا همان محتوا را با چه بیان تازه‌ای برای مخاطب باز گفته و از چه شگردها و ترفندهای تازه‌ای سود جسته است که یادگیری را سهل‌تر و ماندگارتر سازد.

فارغ از مقایسه دو گروه، رقم ۴۰ درصدی کتاب‌های مناسب کمک‌درسی را می‌توان نشانه امیدبخشی برای کتاب‌های این دسته تلقی کرد؛ زیرا این رقم به این معنی است که ۴۰ درصد از کتاب‌های کمک‌درسی رسیده به دبیرخانه مناسب تشخیص داده شده‌اند و این رقم - که بالاترین رقم در ستون آخر جدول است - به شکل بارزی حکایت از آن دارد، کیفیت کتاب‌های کمک‌درسی در سال ۱۳۹۳، از تمام سال‌های گذشته بهتر بوده است و فاصله قابل توجهی از کتاب‌های سال‌های قبل و رقم میانگین دارد. با این توضیح کلی، می‌کوشیم کتاب‌های سال ۱۳۹۳ را به صورت دقیق‌تری مورد بررسی قرار دهیم.

جدول شماره ۴. کتاب‌های آموزشی معرفی شده در سال ۱۳۹۳

ردیف	دوره‌ها	مجموع	درصد
۱	پیش‌دبستان	۶۰۸	۱۳
۲	ابتدایی	۱۱۹۸	۲۶
۳	متوسطه اول	۷۳۳	۱۶
۴	متوسطه نظری	۱۰۴۰	۲۳
۵	متوسطه فنی و حرفه‌ای و کاردانش	۱۰۳۴	۲۲
جمع		۴۶۱۳	۱۰۰

مجموع کتاب‌های معرفی شده از تعداد واقعی بالاتر است؛ زیرا کتاب‌های زیادی (مانند داستان) وجود دارد که برای بیش از یک دوره مناسب است.

سهم دوره‌های تحصیلی از کتاب‌های مناسب

در جدول ۴، سهم هر یک از دوره‌های آموزشی پنجگانه از کتاب‌های معرفی شده در سال ۱۳۹۳ به تفکیک آورده شده است. مطابق جدول، بیشترین سهم کتاب‌ها، معرفی شده، با ۱۱۹۸ عنوان و ۲۶ درصد از کل کتاب‌ها، متعلق به دوره آموزشی ابتدایی است. پس از آن به ترتیب دوره‌های متوسطه نظری و متوسطه فنی و حرفه‌ای و کاردانش با ۲۳ و ۲۲ درصد قرار می‌گیرند. در این میان سهم متوسطه اول از ۱۶ درصد بالاتر نمی‌رود و بالاخره دوره پیش‌دبستانی، با ۱۳ درصد از کمترین سهم برخوردار است.

در جدول ۵، که سهم کتاب‌های کمک‌درسی دوره‌های آموزشی را نشان می‌دهد، همچنان جایگاه نخست از آن دوره‌های ابتدایی و متوسطه نظری است؛ اما جایگاه دو دوره متوسطه اول و فنی و حرفه‌ای دستخوش تغییر شده و خصوصاً دوره فنی و حرفه‌ای

کتاب‌های کمک‌درسی دوره متوسطه اول در سال ۱۳۹۳

چنان‌که در جدول شماره ۷ دیده می‌شود، بیشترین فراوانی در بین کتاب‌های کمک‌درسی دوره متوسطه اول با ۴۱ عنوان، به زبان انگلیسی اختصاص دارد. نکته شگفت‌انگیز اینکه کتاب‌های مناسب این گروه نیز با ۶۷ درصد در صدر جدول قرار دارد. این نتیجه مشابهتی با آن‌چه که درباره کتاب‌های کمک‌درسی زبان شنیده می‌شود، ندارد و به نظر نگارنده موضوع چنان هیجان‌انگیز و جذاب است که می‌تواند موضوع یک مقاله مستقل قرار گیرد.

جدول شماره ۷. کتاب‌های کمک‌درسی دوره متوسطه اول در سال ۱۳۹۳

ردیف	دوره‌ها	مجموع	تعداد کتاب‌های مناسب	درصد
۱	پیام‌های آسمانی	۶	۱	۱۷
۲	ریاضی	۵۶	۱۱	۲۰
۳	زبان انگلیسی	۶۱	۴۱	۶۷
۴	زبان عربی	۳۴	۶	۱۸
۵	علوم تجربی	۴۱	۲۰	۴۹
۶	عمومی	۲۲	۱	۵
۷	فارسی	۲۳	۱۴	۶۱
۸	قرآن	۶	۳	۵۰
۹	کار و فناوری	۲	۰	۰
۱۰	مطالعات اجتماعی	۱۴	۸	۵۷
جمع / میانگین		۲۶۵	۱۰۵	۳۹/۶

در سه موضوع درسی مهم دیگر، ریاضی، علوم و فارسی به ترتیب از ۵۶، ۴۱ و ۲۳ عنوان کتاب درسی ارسال شده، ۲۰ کتاب با موضوع علوم، ۱۴ کتاب با موضوع فارسی و تنها ۱۱ کتاب با موضوع ریاضی نظر تأییدی کارشناسان را به دست آورده است. به عبارت دیگر در حالی که ۶۱ درصد کتاب‌های کمک‌درسی علوم از نظر کارشناسان قابل قبول بوده است، ۴۹ درصد کتاب‌های علوم و تنها ۲۰ درصد کتاب‌های کمک‌درسی نظر مساعد آن‌ها را جلب کرده است. در حوزه زبان عربی نیز با آنکه ۳۴ کتاب به دبیرخانه ارسال شده است، فقط ۶ کتاب کمک‌درسی از چارچوب‌ها و استانداردهای لازم برخوردار بوده‌اند. نکته جالب توجه دیگر در این جدول، تأیید فقط یک کتاب از مجموع ۲۲ کتاب کمک‌درسی ارسال شده در حوزه عمومی است. منظور از حوزه عمومی کتاب‌هایی هستند که بیش از یک موضوع درسی را شامل می‌شوند و به نظر می‌رسد تدوین چنین کتاب‌هایی به ندرت به ذائقه ارزیابان محترم خوش می‌آید. شاید ساده‌ترین دلیل آن باشد که در این کتاب‌ها، برای پرهیز از افزایش حجم کتاب و بالا رفتن قیمت آن‌ها، بحث‌ها به شدت موجز می‌شود و احتمالاً مؤلف به جای طراحی روش‌های خلاقانه و متعدد برای یادگیری بهتر، به تلخیص متن کتاب درسی رو می‌آورد. در سال ۱۳۹۳، از کتاب‌های کمک‌درسی دوره متوسطه اول، ۴۰ درصد واجد استاندارد دانسته شده‌اند.

کتاب‌های کمک‌درسی دوره متوسطه نظری در سال ۱۳۹۳

وضعیت بغرنج کتاب‌های کمک‌درسی ریاضی، در جدول شماره ۸ نیز، که عهده‌دار ترسیم وضعیت کتاب‌های کمک‌درسی دوره متوسطه نظری در سال گذشته است، به سرعت به چشم می‌آید. با آنکه بیشترین کتاب‌های کمک‌درسی با موضوع ریاضی به دبیرخانه سامان‌دهی فرستاده شده است، فقط ۶ درصد این بخت را یافته‌اند که در شمار کتاب‌های مناسب جایی برای خود بیابند. جدول مذکور گویای آن است که در این دوره، کتاب‌های کمک‌درسی زبان و ادبیات فارسی از کیفیت بیشتری نسبت به همگنان برخوردار بوده‌اند زیرا ۷۲ درصد کتاب‌های این حوزه از کارشناسان نمره قبولی گرفته‌اند. کتاب‌های کمک‌درسی زبان انگلیسی با ۵۷، زیست‌شناسی با ۵۵ و فیزیک با ۴۴ درصد پذیرش رتبه‌های بعدی را از آن خود کرده‌اند.

در دیگر خانه‌های جدول می‌توان دریافت که کتاب‌های کمک‌درسی شیمی و زبان عربی و دینی دوره متوسطه نظری نیز حال و روز خوشی ندارند. از ۲۹ عنوان کتاب کمک‌درسی شیمی و از ۳۱ عنوان کتاب زبان عربی فقط ۲ کتاب از حداقل‌های مورد انتظار برخوردار بوده‌اند.

متأسفانه از ۱۶ کتاب کمک‌درسی دینی هیچ‌یک برای کمک به یادگیری یا یاری در تعمیق مفاهیم کتاب درسی مناسب و کارا تلقی نشده‌اند.

از مجموع کتاب‌های کمک‌درسی دوره متوسطه نظری حدود ۳۴ درصد مناسب قلمداد می‌شوند.

جدول شماره ۸. کتاب‌های کمک‌درسی دوره متوسطه نظری در سال ۱۳۹۳

ردیف	دوره‌ها	مجموع	تعداد کتاب‌های مناسب	درصد
۱	اقتصاد	۱	۱	۱۰۰
۲	تاریخ	۴	۰	۰
۳	جغرافیا	۲	۰	۰
۴	دینی	۱۶	۰	۰
۵	روان‌شناسی	۲	۱	۵۰
۶	ریاضی	۹۰	۵	۶
۷	زبان انگلیسی	۴۷	۲۷	۵۷
۸	زبان عربی	۳۱	۲	۶
۹	زبان و ادبیات فارسی	۴۷	۳۴	۷۲
۱۰	زمین‌شناسی	۵	۳	۶۰
۱۱	زیست‌شناسی	۵۵	۳۰	۵۵
۱۲	شیمی	۲۹	۳	۱۰
۱۳	علوم اجتماعی	۴	۰	۰
۱۴	فلسفه و منطق	۵	۳	۶۰
۱۵	فیزیک	۴۵	۲۰	۴۴
جمع / میانگین		۳۸۳	۱۲۹	۳۳/۷

در نشست شورای سیاست‌گذاری سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی
راهکارهای اجرای مصوبه ۸۲۸ بررسی شد:

طراحی استاندارد ملی برای منابع آموزشی و تربیتی

سمانه آزاد

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی گفت: «گرچه در راستای آیین‌نامه اجرایی سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی قدم‌ها کوتاه و مینیاتوری برداشته شده اما آثار مثبتی در پی داشته است، به طوری که امروز توجه به منابع آموزشی مورد تأیید و استاندارد را در افکار عمومی به‌عنوان یک «امر معروف» ملاحظه می‌کنیم. دستگاه تعلیم و تربیت، مدیران آموزشی، معلمان و عمده خانواده‌ها نسبت به اینکه محتوای آموزشی و تربیتی استاندارد و مجاز را داشته باشند، حساس شده‌اند. از سوی دیگر افکار عمومی جامعه، کسانی را که نسبت به تولید و توزیع یا ترویج منابع آموزشی و تربیتی غیراستاندارد اقدام می‌کنند، به‌عنوان کسانی که مرتکب «منکر» شده‌اند می‌شناسند و این خود یک پیشرفت بوده است. البته این دسته افراد نزد وجدان خود می‌دانند که کار اشتباهی می‌کنند. ما این معنا را در رویارویی‌هایی که در ایام اخیر با آن‌ها داشته‌ایم دریافتیم که به دنبال جبران بوده‌اند.»

وی در ادامه گفت: «کنون استانداردسازی و بها دادن به تولیداتی که اثربخش و منطبق با معیارهای تعلیم و تربیت

اشاره

سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت کشور بوده است. دغدغه‌ای که سرانجام منجر به مصوبه ۸۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش در سال ۱۳۸۹ شد. براساس این مصوبه تبلیغ، ترویج و توزیع هر گونه منبع آموزشی و تربیتی در واحدهای آموزشی در سراسر کشور فقط از منابع استاندارد مجاز خواهد بود. از این رو همه بخش‌های آموزش و پرورش و نیز نهادها و ارگان‌های سهیم در موضوع، موظف به تسهیل اجرای این مصوبه هستند. در این راستا نشست هم‌اندیشی و سیاست‌گذاری در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، به ریاست حجت‌الاسلام دکتر محمدیان برگزار شد. در این نشست حاضران در جلسه به نمایندگی از نهادهایی همچون صدا و سیما، سازمان ملی استاندارد و اتحادیه ناشران به بررسی راهکارهای اجرای این آیین‌نامه پرداختند.

دسترسی به منابع آموزشی و تربیتی استاندارد، حساسیت امروز جامعه

در ابتدای این نشست حجت‌الاسلام محمدیان، رئیس

آموزش عالی، وزارت صنایع و معادن و... که در مصوبه ۸۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش سهیم هستند انتظار می‌رود که مفاد این دستورالعمل را رعایت کنند.»

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی ورود منابع غیر استاندارد به مدارس را از دو جهت تبیین کرد و افزود: «بخشی از این موضوع به آموزش و پرورش و بخشی از آن به خارج از آموزش و پرورش مربوط است. به عبارت دیگر ما با معلول که کتاب تولید شده و راه یافته به داخل مدرسه است مبارزه می‌کنیم در حالی که باید علت این ترویج و علاقه‌مندی را در بیرون از آموزش و پرورش جست‌وجو کرد. به این ترتیب موضوع ماده ۶ مصوبه ۸۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش که بر تبلیغ، ترویج و توزیع منابع آموزشی و تربیتی استاندارد دلالت دارد به اعضای

حاضر در این جلسه ربط پیدا می‌کند. چرا که تبلیغ منابع استاندارد و غیراستاندارد در رسانه‌های مکتوب و دیجیتال، جراید و مهم‌ترینشان صدا و سیما اتفاق می‌افتد. از سوی دیگر مجوز انتشار محتوای آموزشی از طریق وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی صادر می‌شود. علاوه بر این برخی از ناشران تخلفاتی می‌کنند که موضوع را به اتحادیه ناشران مربوط می‌کند. حال باید با هم‌اندیشی به راه حلی در این زمینه برسیم تا ساحت تعلیم و تربیت را از این تولیدات پاک کنیم.»

حجت‌الاسلام محمدیان:
امروز توجه به منابع آموزشی مورد تأیید و استاندارد را در افکار عمومی به عنوان یک معروف ملاحظه می‌کنیم

هستند، به‌عنوان یک ارزش، و آنچه خارج از آن است امری ناپسند تلقی می‌شود. این یعنی مردم هم نسبت به این موضوع حساس شده‌اند. البته می‌دانید که هیچ کس کار بد را نمی‌تواند با همین عنوان عرضه کند، بلکه کار خود را زینت می‌دهد. لذا بسیاری از کتاب‌های غیراستاندارد با عناوین شیک و ظاهر زینت یافته منتشر می‌شوند. شاید این جلسه و نشست‌هایی از این دست باعث شود ما عمق مسئله را شناسایی کنیم و همه با هم ملتزم باشیم که ساحت تعلیم و تربیت را از پدیده‌های نامناسب و مخل نظام تربیتی پاک کنیم.»

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی با تأکید بر اینکه اثرات نامطلوب کتاب‌های غیراستاندارد در آینده به جامعه لطمه خواهد زد گفت: «در تعلیم و تربیت منافع آنی نیستند بلکه آتی و دراز مدت‌اند. همچنان که مزار آن هم فوراً به چشم نمی‌خورد و سال‌ها بعد روشن می‌شود. ممکن است در تعلیم و تربیت هدفی فوراً به دست آید، اما یقیناً این مزار بر منافع آتی امروز بر جامعه خواهد چربید و ما لطمه خواهیم خورد. اگر به تحقق اهداف سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی کمک کنیم، در دهه آینده نظام آموزش و پرورش با گذشته متفاوت خواهد بود. البته امروز رگه‌هایی از این تغییر و اصلاح رو به کمال را در نظام آموزش و پرورش می‌بینیم. اکنون در مدارس ما مباحث تفکر، پژوهش، سبک زندگی، کار و فناوری، نگاه نو به مبانی و ارزش‌ها خود را نشان داده است. نهادها و گزارش‌های بین‌المللی که ما را رصد می‌کنند هم حکایت از این تغییر و اصلاح دارند.»

حجت‌الاسلام محمدیان با تأکید بر اینکه علاوه بر کتاب‌ها، همه مواد و رسانه‌ها و نیز تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی شامل دستورالعمل سامان‌دهی می‌شوند گفت: «مواد و رسانه‌های آموزشی اعم از کتاب هستند و شبکه‌ها و تجهیزات کمک آموزشی را هم شامل می‌شوند. حتی بخش‌هایی مانند سازمان نوسازی و تجهیز مدارس که تأمین و تهیه کلان این ابزارها را در آموزش و پرورش به عهده دارند این استانداردها را رعایت می‌کنند. به عبارت دیگر تولیدکنندگان ابزارها و رسانه‌های کمک آموزشی زمانی موفق خواهند بود که تولیداتشان منطبق با استانداردهای ما باشد. البته منظور ما از استاندارد کاربردهای آموزشی و میزان مؤثر بودن تولیدات است.»

تشویق و تنبیه به موازات هم

وی با اشاره به اینکه تا به حال برای سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی از روش‌های تشویقی استفاده شده گفت: «ما تا به حال از روش‌های تشویقی برای سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی استفاده کرده‌ایم. برای این منظور جشنواره‌هایی مثل جشنواره فیلم رشد، کتاب رشد، جشنواره تولید محتوای الکترونیک و حتی جشنواره عکس آموزشی رشد را برگزار می‌کنیم تا منابع کمک آموزشی مناسب شناسایی و معرفی شوند. اما همیشه نمی‌توانیم با این روش عمل کنیم و گاهی تنگ‌ری لازم است. از این رو از نهادهایی مثل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش،

۱۶ سال سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی
محمد ناصری، مدیرکل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در ادامه این نشست به بیان تاریخچه‌ای از فعالیت‌های سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی پرداخت. وی گفت: «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی از سال ۱۳۷۸ سامان‌دهی مواد و رسانه‌های آموزشی - که عمدتاً کتاب بودند - را آغاز کرد تا از ظرفیتی که بخش خصوصی و ناشران دولتی دارند در جامعه به‌درستی استفاده شود. به همین جهت به کمک مؤلفان کتاب‌های درسی، کارشناسان مجربی که در این حوزه صاحب‌نظرند، معلمان با تجربه و کسانی که دستی به قلم داشتند سیاست‌گذاری‌ها، خط‌مشی‌ها و استانداردها را تدوین کرد. سپس این استانداردها به ناشران و جامعه ارائه و در سال ۱۳۷۹ نخستین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد برگزار شد. در آن دوره، از میان کتاب‌هایی که به دبیرخانه جشنواره رسید کمتر از ۲۰ درصدشان مطابق استاندارد بود؛ یعنی ۸۰ درصد کتاب‌ها خلاف اهداف آموزش و پرورش بودند. در واقع هدف این جشنواره حساس کردن جامعه و تشخیص کتاب‌های خوب و بد بود؛ به این ترتیب که کتاب‌های خوب و مناسب معرفی شوند تا معلمان علاقه‌مند آن‌ها را به دانش‌آموزان معرفی کنند.»

مدیرکل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی به دیگر فعالیت‌های سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در جهت

سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی اشاره کرد. وی گفت: «یکی دیگر از مهم‌ترین فعالیت‌ها در این زمینه انتشار «کتاب‌نامه رشد» است. این کتاب‌نامه در واقع فهرست توصیفی کتاب‌های استاندارد است. از سال ۱۳۷۹ تا امروز ۲۱۴۵۵ عنوان کتاب مناسب به شکل توصیفی در ۷۵ شماره کتاب‌نامه معرفی شده‌اند. انتشار راهنماهای تولید کتاب‌های کمک آموزشی از دیگر اقدامات ما در این زمینه بود. در این راهنماها تقسیم‌بندی‌های کتاب‌های کمک آموزشی و استانداردهای آن‌ها عنوان و به ناشران ارائه شد. فصل‌نامه جوانه نیز که از دو سال پیش به صورت الکترونیک منتشر می‌شود به مسائل سامان‌دهی، مسائل حوزه نشر، کتاب‌های کمک آموزشی و چالش‌هایی که در این حوزه وجود دارد می‌پردازد.»

معرفی کتاب‌های مناسب و استاندارد در کتاب‌های درسی موضوع دیگری بود که ناصری به آن اشاره کرد: «در انتهای کتاب‌های درسی صفحه‌ای را در نظر گرفتیم که کتاب‌های مناسب همان پایه را معرفی می‌کند. البته علاوه بر کتاب‌ها، مواد و رسانه‌های آموزشی دیگری مانند فیلم و نرم‌افزار هم معرفی می‌شوند. تأکید بر کتاب به این دلیل است که بالغ بر ۹۰ درصد از مواد آموزشی و تربیتی را کتاب‌ها تشکیل می‌دهند. اما نرم‌افزارها و فیلم‌های آموزشی، وسایل و ابزارها هم در سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی بررسی می‌شوند. تفاوتی که در این زمینه وجود دارد آن است که همکاران ما در دفتر تکنولوژی آموزشی نرم‌افزارها و فیلم‌ها را پیش از تولید انبوه بررسی می‌کنند و نهایتاً زمانی به آن‌ها اعتبارنامه داده می‌شود که استاندارد باشند. اما با توجه به اینکه بر اساس قانون مجوز انتشار کتاب باید از سوی وزارت ارشاد صورت بگیرد، ما کتاب‌هایی را که منتشر و تولید انبوه شده‌اند را بررسی می‌کنیم.»

همه راه‌های سامان‌دهی

مدیرکل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در ادامه به برگزاری کارگاه‌های آموزشی به منظور تبیین رویکردهای برنامه‌های درسی اشاره کرد و افزود: «از دیگر کارهای مهمی که در این سال‌ها انجام شده برگزاری کارگاه‌های آموزشی است. به این معنا که کارشناسان دفتر تألیف کتاب‌های درسی، مدیران تولید یا مدیران عاملان نشر را نسبت به رویکردهای جدید کتاب‌های درسی توجیه می‌کنند. شاید یکی از دلایلی که امروزه بازار نشر به سمت استانداردهای ما در حرکت است، توجیه دقیقی است که طی این کارگاه‌های آموزشی صورت گرفته است. ما از ظرفیت نمایشگاه کتاب هم برای هدایت ناشران به این جریان استفاده می‌کنیم. ایجاد و راه‌اندازی سامانه کنترل کیفیت مواد و رسانه‌ها و تجهیزات آموزشی هم از دیگر راهکارهایی است که برای تسهیل این جریان راه‌اندازی شده است. همکاران ما مهری را طراحی کرده‌اند که مانند مهر

استاندارد خواهد بود. بدین معنا که چاپ این مهر روی فیلم یا بسته آموزشی و کتاب نشان‌دهنده استاندارد بودن آن از نظر آموزش و پرورش است.»

ناصری در ادامه گفت: «دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی نهایت تلاش خود را می‌کند تا همه کالاهای فرهنگی، آموزشی و تربیتی که قرار است به بازار عرضه شوند استانداردهای آموزش و پرورش را دریافت کنند.»

وی همچنین به همراهی رسانه ملی در عدم تبلیغ منابع غیر استاندارد گفت: «امیدواریم رسانه ملی بیش از گذشته با ما همکاری کند. متأسفانه برخی از آثاری که در رسانه ملی معرفی می‌شوند خلاف استانداردهاست و ما باید راه مطمئنی پیدا کنیم تا کسانی که در حوزه آموزشی کار تجارتي می‌کنند صدا و سیما را دور نزنند.»

طراحی استاندارد ملی برای تولید کتاب کمک آموزشی

علی سعادت‌تی، مدیرکل دفتر آموزش و ترویج سازمان ملی استاندارد از دیگر حاضران در این نشست بود. وی با اشاره به برخی اسناد درباره افزایش پوشش استاندارد گفت: «در برخی اسناد مانند بند ۲۴ سیاست اقتصاد مقاومتی که مقام معظم رهبری ابلاغ کردند، تأکید خاصی بر افزایش پوشش استاندارد محصولات، اعم از کالا و خدمت شده است. همچنین بند ۳۰ برنامه ششم بر تدوین سند جامع نظام استانداردسازی کشور دارد. علاوه بر این، در مصوبه شورای عالی استاندارد تکلیف شد که دستگاه‌های اجرایی، دفاتر استانداردسازی را در دستگاه‌ها راه‌اندازی کنند.»

وی جلوگیری از تشویش افکار عمومی در حوزه نظارت بر استانداردها را ضروری دانست و افزود: «به نظر می‌آید در حوزه نظارت باید به شیوه‌ای عمل کنیم که موجب تشویش اذهان عمومی نشود. در قانون، موضوع استاندارد و استانداردسازی تعریف شده است، بنابراین باید مراقب باشیم دوگانگی در استانداردها ایجاد نشود. در این زمینه می‌توان از نظام‌های استانداردسازی دنیا الگو گرفت.»

سعادت‌تی به عنوان نماینده سازمان ملی استاندارد با اعلام آمادگی این سازمان در طراحی استاندارد ملی در تولید مواد و رسانه‌های کمک آموزشی گفت: «به نظر می‌آید بهتر است سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در پروسه استاندارد ملی قرار بگیرد به طوری که استاندارد مشخصی برای تولید مواد و رسانه‌های آموزشی در کشور وجود داشته باشد. در این صورت حتی اگر ناشر خارجی قصد تولید کتاب یا نرم‌افزار برای جامعه ایران را داشته باشد می‌تواند به استانداردهای ما دسترسی پیدا کند.»

مدیرکل دفتر آموزش و ترویج سازمان ملی استاندارد در ادامه افزود: «در سازمان ملی استاندارد برای همه تولیدات و خدمات استانداردهایی تعریف شده است از این رو فعالیت‌های شما در استانداردسازی منابع آموزشی و تربیتی هم می‌تواند در سامانه سازمان ملی استاندارد ثبت و ضبط شود. با توجه به اینکه ما برای

درباره استانداردهای آموزشی اطلاع کافی ندارند. ما معتقدیم نباید منابع غیراستاندارد وارد مدارس شود اما می‌بینیم که چنین منابعی تولید می‌شود و به مدرسه‌ها راه پیدا می‌کند. بنابراین باید ویژگی‌های کتاب‌ها و مواد آموزشی استاندارد را تعریف و ارائه کنیم تا مردم منابع استاندارد از غیراستاندارد را تشخیص دهند. پیشنهاد می‌کنم برای این کار از رسانه ملی کمک بخواهیم تا در برنامه‌های آن به ویژگی‌های منابع مناسب بپردازیم.»

حدادی با بیان اینکه معلمان و مدیران مدارس هم در استفاده دانش‌آموزان از منابع نامناسب تأثیرگذارند افزود: «ما برای رسیدن به هدف، باید سراغ مدیران مدارس و معلمان هم برویم. متأسفانه بیشترین خریداران و عرضه‌کنندگان این کتاب‌ها معلمان و مدیران هستند چون هم تحت تأثیر تبلیغات قرار می‌گیرند و از سوی دیگر مشوق‌هایی از برخی ناشران و مؤسسات

دریافت می‌کنند. برخی ناشران حتی کتاب‌های خود را به‌طور رایگان به مدارس می‌دهند. باید جلوی این فعالیت‌ها از طریق آگاهی‌بخشی و آموزش گرفته شود. باید به این منظور و نیز برای حمایت از برنامه درسی ملی، کلاس‌های ضمن خدمت برای سطوح مختلف آموزش و پرورش در نظر بگیریم.»

وی به برخی دیگر از راهکارهای جلوگیری از ورود منابع غیراستاندارد به مدارس اشاره کرد و گفت: «بهترین افرادی که می‌توانند از این موضوع حمایت و صیانت کنند، معلمان هستند. ضمناً در ماده ۳ مصوبه، حمایت از تولیدکنندگان، ناشران و افرادی که می‌توانند منابع استاندارد تولید کنند مدنظر قرار گرفته است. بنابراین باید از معلمانی که توانمندی تولید مواد آموزشی مناسب را دارند حمایت کنیم. اگر معلمی که هم به حوزه تعلیم و تربیت آشناست و هم دانش‌آموزان را می‌شناسد دست به تولید بزند، دیگر اجازه نخواهد داد منابع غیراستاندارد و نامناسب به کلاسش راه یابند. معلمان زیادی هستند که هم در حوزه الکترونیک و هم در حوزه مکتوب آثاری دارند اما تنها بر اساس ماده ۵ به آن‌ها مجوز داده می‌شود یعنی فقط اجازه تبلیغ دارند. پیشنهاد می‌دهم اگر تولیدات معلمان استاندارد بود، مدارس بتوانند از آن‌ها در کلاس استفاده کنند تا به این ترتیب راه ورود منابع آموزشی نامناسب به مدارس گرفته شود.»

تشویق معلمان و مدارس تابع قانون

جهان آرا، کارشناس مسئول معاونت آموزش ابتدایی، با بیان اینکه برای سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی نخستین گام بررسی مدارس است گفت: «برای اینکه بتوانیم سامان‌دهی بهتری داشته باشیم باید سراغ مدارس برویم چون کتاب‌های تولید شده به تشویق معلمان و مدیران و با استقبال خانواده‌ها

استانداردها عمر ۵ ساله در نظر می‌گیریم، همه استانداردها به روز می‌شوند و توسعه پیدا می‌کنند. این بستر در سازمان ملی استاندارد برای حضور سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در این فرایند وجود دارد تا بتوان نگرانی‌های حوزه نظارت را برطرف کرد.»

تعریف فیلترهای استاندارد پیش از چاپ کتاب

نیک‌نام حسینی پور، مشاور توسعه منابع انسانی معاونت فرهنگی وزارت ارشاد نیز با اشاره به تعریف فیلترها و کانال‌هایی پیش از انتشار کتاب‌های کمک آموزشی گفت: «درباره کتاب‌های کمک آموزشی می‌توان کانال‌ها و فیلترهایی را تعریف کرد که مشکلات تا حدودی رفع شوند. مثلاً اگر کتابی درباره شهید مطهری به دست ما برسد، پیش از ارائه مجوز درباره محتوای کتاب از دفتر نشر آثار شهید مطهری استعلام می‌گیریم و بعد به آن مجوز می‌دهیم. در حوزه کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی هم می‌توان چنین فرایندی را تعریف کرد. به این ترتیب که در رابطه با محتوای کتاب از سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی استعلامی گرفته شود چرا که در وزارت ارشاد محتوای تخصصی مدنظرمان نیست اما در صورت تعریف این فرایند می‌توان بر کیفیت کتاب‌های کمک آموزشی اثربخشی مثبتی داشت.»

مسعود پایدار، نماینده اتحادیه ناشران و کتاب‌فروشان تهران هم با بیان اینکه نخستین و اصلی‌ترین ممیزان آثار خوب از بد، معلمان و دانش‌آموزان هستند، درباره تخلف برخی ناشران گفت: «در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی یک هیئت رسیدگی وجود دارد که به شکایاتی که از ناشران شده رسیدگی می‌کند. علاوه بر این کمیسیون رسیدگی به شکایات و حل اختلاف در اتحادیه به این تخلفات رسیدگی می‌کند. این کمیسیون حکم هم صادر می‌کند اما ضمانت اجرای قانونی چندانی ندارد گرچه می‌تواند در محاکم قضایی مدنظر قرار بگیرد.»

وی افزود: «به نظر می‌رسد هزینه‌های ممیزی عناوین زیاد کتاب‌های کمک آموزشی در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بسیار بیشتر از زمانی است که این کتاب‌ها توسط ذی‌نفع‌شان - که همان آموزش و پرورش است - در چارچوب قانون رسیدگی شود. اتحادیه ناشران و کتاب‌فروشان تهران هم اعلام آمادگی می‌کند تا در این زمینه اطلاع‌رسانی لازم را به عمل آورد.»

حمایت از معلمان مؤلف، سدی در مقابل منابع غیر استاندارد

ابوالقاسم حدادی، معاون پژوهش، برنامه‌ریزی و نیروی انسانی آموزش و پرورش شهر تهران در ادامه این جلسه آگاهی‌بخشی و اطلاع‌رسانی به خانواده‌ها درباره استانداردهای آموزشی را مهم‌ترین نکته دانست. وی گفت: «ما برای سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی به فرهنگ‌سازی و آگاهی‌بخشی در داخل و خارج از آموزش و پرورش نیاز داریم چون بسیاری از خانواده‌ها

حدادی: ما برای

سامان‌دهی منابع

آموزشی و تربیتی

به فرهنگ‌سازی و

آگاهی‌بخشی در داخل و

خارج از آموزش و پرورش

نیاز داریم چون بسیاری

از خانواده‌ها درباره

استانداردهای آموزشی

اطلاع کافی ندارند

استفاده می‌شوند. در این زمینه می‌توان دو راه را در پیش گرفت. نخست آنکه استانداردهایی را برای تألیف کتاب‌های کمک آموزشی تدوین کرد و از هرج و مرجی که در این بازار به خصوص در رابطه با منابع دوره ابتدایی وجود دارد جلوگیری کرد. سپس باید مدارسی که از تولیدات استاندارد معلمان خود استفاده می‌کنند مورد تشویق قرار بگیرند تا دیگران هم به این سمت و سو حرکت کنند.»

ارجحیت روش‌های تشویقی

فرشاد سیفی، مدیر امور آگهی بازرگانی صدا و سیما از دیگر مسئولانی بود که در این نشست حضور داشت. وی درباره تبلیغات

مواد و منابع آموزشی در رسانه ملی گفت: «ما برای تبلیغات همه کالاها و خدمات مستندات لازم را از تولیدکنندگان دریافت می‌کنیم اما در زمینه تبلیغ منابع آموزشی نکته‌ای وجود دارد. قانون، مجوز نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را به رسمیت می‌شناسد و مصوبه ۸۲۸ عرضه و خرید این منابع در داخل آموزش و پرورش یعنی مدارس را نیازمند مجوز دانسته است.»

وی با اعلام آمادگی صدا و سیما برای همکاری در تبلیغ منابع مناسب و استاندارد گفت: «من معتقدم در این جریان باید

راه‌های تشویقی را پی بگیریم چون تجربه نشان داده است که از راه‌های سلبی به نتیجه مطلوب نرسیده‌ایم. از این رو اگر منابعی که تا به حال توسط صدا و سیما تبلیغ شده، استاندارد و مناسب بوده‌اند، می‌توانیم آن را به صورت ویژه و برجسته در تبلیغ عنوان کنیم تا تشویقی برای ناشر و نیز ناشران دیگر باشد. همچنین به عنوان نماینده صدا و سیما آمادگی این سازمان برای تولید برنامه‌ها را -چه به صورت میزگرد و چه به صورت برنامه آموزشی- در راستای معرفی فعالیت‌های سامان‌دهی به مردم اعلام کنیم.»

نظارت آموزش و پرورش کافی نیست

عفت بلوسی، مدیر کمیسیون برنامه‌های درسی و تربیتی شش‌ساز عالی آموزش و پرورش، با تأکید بر ارتباط درون و بیرون سازمان آموزش و پرورش برای موفقیت سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی گفت: «فعالیت‌هایی که برای سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در داخل سازمان آموزش و پرورش انجام داده‌ایم رو به توسعه است اما فعالیت‌هایی مانند کتاب‌نامه رشد، توان ما در بررسی کتاب‌ها و ارائه استانداردها به توسعه بیشتری نیاز دارد. مهم‌ترین مسئله این است که از توانمندی‌های بخش خصوصی برای نظارت و ارزشیابی استفاده کنیم. نظارت درونی بر عهده آموزش و پرورش است اما بررسی‌هایی که انجام دادیم نشان دادند

تنها راه نظارت بر استفاده از منابع نامناسب داخل مدرسه نیست، یعنی باید نظارت بیرونی هم داشته باشیم. می‌توان در این زمینه سطح‌بندی‌هایی انجام داد. مثلاً می‌توان بعضی از استانداردهای سطح اول را که می‌تواند مانع از تولید و انتشار ماده آموزشی غیراستاندارد شود با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی هماهنگ کرد. اینکه از این وزارتخانه بخواهیم همه استانداردها را در ممیزی لحاظ کند مسلماً در این برهه از زمان قابل تحقق نیست اما می‌توان بخشی از معیارها را به این وزارتخانه معرفی و از آن‌ها درخواست کرد که در ساختارشان یک کارشناس آموزشی پیش‌بینی کنند. هم‌زمان می‌توان از ناشران و اتحادیه آن‌ها برای نوعی نظارت بیرونی کمک گرفت.»

وی درباره کیفیت استانداردها نیز گفت: «در بررسی‌هایی که صورت گرفت متوجه شدیم برخی از معلمان با استانداردهای ما مشکل دارند. یعنی معتقدند همان کتابی که براساس استانداردهای ما مناسب نیست، در کلاس درس به آن‌ها کمک کرده است. بنابراین باید سطح کیفی استانداردها توسعه پیدا کند. البته ما باید توان بررسی همه آثار در بازار را داشته باشیم که متأسفانه هنوز این توان را نداریم و این موضوع که نزدیک به ۲۱ هزار عنوان کتاب در کتابنامه‌ها معرفی شده به این معنی نیست که بقیه آنچه بررسی نشده منابع نامناسبی هستند بلکه توان ما محدود است. از این رو باید استانداردهایمان را همگانی کنیم.»

همه با هم برای اصلاح

در انتهای این نشست، حجت‌الاسلام محمدیان با بیان اینکه آموزش و پرورش مجموعه‌ای تک عاملی نیست گفت: «آنچه در طی این سال‌ها انجام داده‌ایم باعث شده تا میزان منابع مناسب و استاندارد از ۲۰ درصد به ۶۰ درصد برسد. این موفقیت بزرگی است اما هنوز در بخش‌هایی کاستی‌هایی هست. بخشی از این کاستی‌ها به تولید، بخشی به نظارت و قسمتی هم به توزیع و تبلیغ مربوط است.»

وی در ادامه به تقسیم کار توافقی پرداخت و گفت: «به عنوان مثال می‌توان کار تبلیغات کتاب‌نامه رشد را به سازمان صدا و سیما سپرد تا منابع مناسب برای هر پایه را معرفی کند. از سوی دیگر ناشران برای تبلیغ در صدا و سیما ابتدا از آموزش و پرورش مجوز دریافت کنند. ما هم آمادگی داریم این کتاب‌ها را طی دو هفته بررسی و جواب مثبت یا منفی را اعلام کنیم. برای استفاده از ظرفیت بخش خصوصی هم اجازه قانون لازم است تا بتوانیم رسیدگی برخی کتاب‌ها را به چند ناشر مهم بسپاریم. اما در عین حال ارائه معیارها و استانداردها به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی باعث خواهد شد تا از نگرانی‌هایمان درباره برخی موضوعات بدیهی کاسته شود. همچنین باید تفاهم‌نامه با سازمان ملی استاندارد را احیا و بررسی ارتقای استانداردهایمان به استانداردهای ملی و حتی بین‌المللی را آغاز کنیم تا مشکلاتمان به حداقل برسد.»

سعادت‌تی: به نظر می‌آید بهتر است سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در پروسه استاندارد ملی قرار بگیرد به طوری که استاندارد مشخصی برای تولید مواد و رسانه‌های آموزشی در کشور وجود داشته باشد

برای نخستین بار در حوزه آموزش زبان انگلیسی صورت گرفته است

طراحی بسته آموزشی برای پشتیبانی کتاب درسی

سمانه آزاد

که در این نشست مطرح شد. محمد ناصری مدیرکل سامان‌دهی دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، فریبا کیا معاون سامان‌دهی این دفتر، دکتر سیدبهنام علوی مقدم و دکتر رضا خیرآبادی اعضای گروه زبان‌های خارجی دفتر تألیف کتاب‌های درسی در این نشست حضور داشتند.

فاصله هست، گرچه کم

محمد ناصری، مدیرکل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در ابتدای این نشست درباره ضرورت تبیین رویکردهای جدید برنامه درسی زبان گفت: «آشنایی با رویکردهای برنامه‌های درسی برای ناشران بسیار مهم است چرا که در این صورت کتاب‌هایی که تولید می‌کنند به‌معنای واقعی در خدمت برنامه درسی قرار می‌گیرند. به همین جهت برگزاری چنین نشست‌هایی اهمیت بسیار دارند. ما از سوی آموزش و پرورش علی‌رغم وقت کمی که داریم از این نشست‌ها استقبال می‌کنیم و این اطمینان را به شما

اشاره

مهم‌ترین هدف سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی، جلوگیری از هرج و مرج در حوزه کتاب‌های کمک‌آموزشی است. کتاب‌هایی که اگر هم‌سو با برنامه درسی و رویکردهای آن نباشند، مخاطبان را از اهداف کتاب درسی دور می‌کنند. از این رو آشنایی با برنامه درسی، اهداف و رویکردهای آن برای ناشران فعال در حوزه کتاب‌های کمک‌آموزشی ضروری به‌نظر می‌رسد. به همین منظور گروه زبان‌های خارجی دفتر تألیف کتاب‌های درسی با همکاری معاونت سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی طی نشست با ناشران کتاب‌های کمک‌آموزشی این اهداف و رویکردها را تبیین کرد. طراحی بسته آموزشی، تکیه بیشتر بر مهارت‌های سخن گفتن و شنیدن در دوره متوسطه اول، و تأکید بیشتر بر مهارت‌های نوشتن و خواندن در دوره متوسطه دوم، آموزش دستور زبان از پایه نهم، تغییرات در آموزش الفبا و غلبه رویکرد CLT در برنامه درسی آموزش زبان از مهم‌ترین نکاتی بود

می‌دهیم که تا جایی که لازم باشد این جلسات ادامه خواهند داشت.»

وی افزود: «آرزوی ما این است که همه کتاب‌های کمک‌آموزشی منتشر شده که در بخش سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی بررسی می‌شوند در طیف امتیازی ۶۰ تا ۱۰۰ قرار بگیرند. اما واقعیت این است که گرچه کتاب‌ها به سمت استانداردهای آموزش و پرورش پیش رفته‌اند اما هنوز فاصله‌مان زیاد است. اکنون هم که رویکردهای برنامه درسی زبان تغییر کرده است، آشنایی با برنامه درسی این حوزه ضرورت بسیار دارد چرا که اگر کتابی مغایر با اهداف و رویکردها منتشر شود، جریان آموزشی را به سوی دیگر سوق می‌دهد. امیدواریم جلساتی از این دست باعث تولید آثاری شود که بهتر از گذشته باشند.»

تغییر پس از ۲۷ سال

در ادامه نشست، دکتر سیدبهنام علوی مقدم، مدیر گروه زبان‌های خارجی دفتر تألیف کتاب‌های درسی درباره تغییرات کتاب‌های درسی زبان گفت: «کتاب‌های زبان به مدت ۲۷ سال تغییر نکرده بود اما اکنون ما، به کمک تیمی که داشتیم، توانستیم تغییری بزرگ در آموزش زبان

انگلیسی و زبان‌های خارجی ایجاد کنیم. طراحی و تدوین برنامه جدید درس زبان با اهداف و خطوطی که اسناد بالادستی مشخص کرده بودند، یک سال طول کشید و اکنون در شورای عالی آموزش و پرورش در حال بررسی است. این اسناد شامل سند چشم‌انداز، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و سند برنامه درسی ملی است که هر کدام به‌نوعی به حوزه یادگیری زبان‌های خارجی اشاره کرده‌اند. البته این اسناد اصول کلی و اولیه را در اختیار ما قرار می‌دهند و جزئیات بیشتر در راهنمای برنامه درسی زبان‌های خارجی ذکر شده است.»

وی به برخی از مهم‌ترین نکته‌های برنامه درسی ملی در حوزه آموزش زبان‌های خارجی اشاره کرد و افزود: «یکی از مهم‌ترین کلیدواژه‌های برنامه درسی ملی در حوزه زبان‌های خارجی **رویکرد ارتباطی خودباورانه فعال** است. از جمله رویکردهای مطرح و قابل قبول آموزش در این زمینه، رویکرد ارتباطی یا CLT است که بیشتر کتاب‌های کمک آموزشی مطرح بر اساس آن طراحی و تدوین شده‌اند. رویکرد CLT دو صفت خودباورانه و فعال که در برنامه درسی ملی به آن اشاره شده را شامل می‌شود اما این دو عمداً و برای تأکید بیشتر استخراج و در کنار رویکرد ارتباطی قرار داده شده است. منظور از فعال در اینجا این است که دانش‌آموز در ارتباطات زبانی منفعل نباشد. منظور از خودباورانه هم داشتن اعتمادبه‌نفس کافی برای شرکت در ارتباط زبانی است. وجود خودباوری درباره مسائل هویتی، اسلامی و ایرانی دانش‌آموز مطرح است تا وقتی در ارتباط با افراد خارجی قرار

می‌گیرد بتواند به‌صورت خودباورانه - چه از لحاظ روان‌شناختی و چه از لحاظ جامعه‌شناختی و مسائل هویتی - در ارتباطها به‌صورت موفق و فعال عمل کند.»

علوی مقدم توانایی حل مسئله را یکی دیگر از مهم‌ترین رویکردهای برنامه درسی در حوزه یادگیری آموزش زبان‌های خارجی دانست. وی در این باره گفت: «یکی از مباحث مهم رویکرد ارتباطی توجه به فرایند حل مسئله است و منظور از آن، آماده کردن دانش‌آموز در محیط‌های مصنوعی است به طوری که بتواند با استفاده از تجاربش، از عهده حل مسائل واقعی زندگی برآید.»

همه اجزای بسته آموزشی

مدیر گروه زبان‌های خارجی با بیان اینکه در برنامه درسی ملی این توجه به هر چهار مهارت زبانی مورد تأکید قرار گرفته است گفت: «این برای نخستین بار است که در حوزه آموزش زبان فقط به کتاب بسنده نشده و ما بسته آموزشی را طراحی کرده‌ایم. این بسته شامل شش جزء اصلی است از جمله کتاب دانش آموز، کتاب کار، کتاب راهنمای معلم، لوح فشرده معلم، لوح فشرده آموزشی صوتی و فلش کارت معلم. از سوی دیگر اجزای جانبی مانند وبگاه گروه هم برای معلمان و دانش‌آموزان قابل استفاده است. این بسته آموزشی به هر چهار مهارت زبانی توجه کافی کرده است. به‌عنوان مثال کتاب دارای فایل صوتی است که دانش‌آموزان آن را می‌شنوند و نخستین مهارتی که در آن‌ها تقویت می‌شود شنیدن است.»

وی افزود: «نکته‌ای که ناشران و معلمان باید به آن توجه داشته باشند آن است که در کتاب‌های دوره متوسطه اول - با نام Prospect - بیشتر به دو مهارت صحبت کردن و شنیدن توجه کرده‌ایم هرچند از مهارت‌های نوشتن و خواندن غافل نیستیم. اما در کتاب‌های دوره متوسطه دوم - با نام Vision - دو مهارت خواندن و نوشتن برجسته‌تر خواهند شد. این نکته‌ها را باید در کتاب‌هایی که تولید می‌کنید در نظر داشته باشید.»

علوی مقدم با اشاره به اینکه در کتاب‌های Prospect آموزش دستور زبان وجود ندارد گفت: «دلیل حذف آموزش دستور زبان این است که معلمان سنتی ما تمایل زیادی به آموزش گرامر داشتند. ولی ما باید گرامر را به زبان انگلیسی و غیر صریح مطرح می‌کردیم تا تمرکز معلم بر گرامر و ساختار زبان دانش‌آموز کم شود و به دو مهارت شفاهی توجه بیشتری صورت بگیرد. البته باید منابع این شش سال را در کنار هم بگذارید تا متوجه شوید همه مواردی که در استانداردهای بین‌المللی وجود دارد و در حد آموزش زبان کشور است در این شش سال گنجانده شده است.»

مدیر گروه زبان‌های خارجی تأثیر کتاب‌های کمک‌آموزشی در فرایند یاددهی یادگیری را مؤثر ارزیابی کرد و گفت: «یکی از مسائلی که در گذشته باعث شد دانش‌آموزان بعد از هفت سال خواندن کتاب زبان مدرسه‌ای از سلام و احوالپرسی عادی عاجز باشند، استفاده از کتاب‌های کمک‌آموزشی غیراستاندارد بود. در واقع برخی از این کتاب‌ها جهت آموزش کتاب‌های درسی

ناصری: آشنایی با رویکردهای برنامه‌های درسی برای ناشران بسیار مهم است چرا که در این صورت کتاب‌هایی که تولید می‌کنند به معنای واقعی در خدمت برنامه درسی قرار می‌گیرند

ادامه این نشست به ارزیابی منابعی که در این زمینه توسط ناشران منتشر شده‌اند پرداخت. وی گفت: «کیفیت کتاب‌ها نسبت به سال‌های گذشته بسیار بهتر شده است؛ مطالب علمی‌ترند، پاسخ‌نامه ندارند، به آزمون‌های دوره‌ای و سفیدخوانی و استفاده از رنگ‌های مختلف توجه شده است. این‌ها از مشخصه‌های مثبت یک کتاب به‌شمار می‌روند اما متأسفانه گاهی کتاب‌ها با عجله تألیف می‌شوند.»

علوی مقدم به برخی از اشکالات کتاب‌های کمک‌آموزشی هم اشاره کرد و افزود: «شتاب‌زدگی، عدم آشنایی با برنامه درسی و کتاب، عدم توجه به مسائل هویتی اسلامی - ایرانی، اشکالات علمی، تمرین‌های غیر ارتباطی، انتخاب قلم نامناسب و عدم وجود تمرینات مروری از جمله اشکالاتی است که در برخی از کتاب‌ها دیده می‌شود. با وجود این، توجه به سنجه‌های موجود در فرم‌های داوری می‌تواند به تألیف کتاب مناسب به شما کمک کند. ما هم در گروه زبان‌های خارجی علی‌رغم زمان کمی که داریم، حاضریم به شما کمک کنیم و یا مشاوران آگاه به برنامه درسی را معرفی کنیم که بتوانند در این زمینه به شما کمک کنند. در این صورت کتابی که تألیف و تولید خواهید کرد در

سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی تأیید خواهد شد. همان‌طور که می‌دانید تنها آثاری که در دبیرخانه سامان‌دهی تأیید شده باشند قابلیت توزیع و معرفی به دانش‌آموزان را دارند تا از هرج و مرج کتاب‌های کمک‌آموزشی در مدرسه‌ها جلوگیری شود. علاوه بر این، بخشی از کتاب‌های تأیید شده در انتهای کتاب‌های درسی معرفی خواهند شد که خود بزرگ‌ترین تبلیغ برای ناشران است. به‌ویژه که معلمان اجازه دارند این کتاب‌ها را به دانش‌آموزان معرفی و استفاده کنند.»

جایگاه ناشر خصوصی در سامان‌دهی منابع آموزشی کجاست؟

در ادامه این نشست، نمایندگان ناشران حاضر در جلسه به طرح پرسش‌ها و پیشنهادهای خود در زمینه هر چه بهتر شدن فضای کتاب‌های کمک‌آموزشی حوزه زبان پرداختند. **خردمند** نماینده انتشارات **کاگو** در این زمینه گفت: «معتقدم میان ناشران و دفتر تألیف کتاب‌های درسی شکافی وجود دارد که البته امسال کمتر شده است. ما در سال‌های گذشته با بازار سیاه کتاب‌های درسی روبه‌رو بودیم که خوشبختانه امسال بسیار کمتر بود.» وی درباره نوع آموزش در کتاب‌های درسی هم افزود: «در کتاب درسی پایه هفتم هیچ‌گونه آموزش الفبا وجود ندارد گرچه این خود روشی است اما به‌نظر می‌رسد آموزش زبان خارجی به این روش در پایه هفتم دیر باشد. شاید بهتر باشد آموزش زبان در دوره ابتدایی را سرعت ببخشیم و در کلاس هفتم مهارت نوشتن

را تغییر داده بودند. ولی اکنون می‌توانیم ادعا کنیم حتی اگر آموزش در سطح متوسط صورت بگیرد، دانش‌آموز می‌تواند راجع به خود، شغلش، هم‌کلاسی‌هایش و... صحبت کند. در سال نهم هم آموزش گرامر با اصول ارتباطی طراحی شده آغاز می‌شود. پس لطفاً در طراحی کتاب‌هایتان به این نکته توجه داشته باشید و جهت کتاب‌های آموزشی را تغییر ندهید.»

زمینه‌های فعالیت برای ناشران کدامند؟

دکتر علوی مقدم به مسائل آموزش زبان در کشور اشاره کرد و خطاب به ناشران حاضر در جلسه گفت: «ما چند مسئله اصلی در آموزش زبان داریم و از ناشران و مؤلفان می‌خواهیم به این نکات اساسی که شاید به‌نوعی نقطه ضعف ما محسوب شوند توجه کنند. نخستین مسئله محدودیت ساعات برنامه درسی مدارس است. تنها دو ساعت در هفته برای آموزش زبان در نظر گرفته شده است که برای رویکرد ارتباطی کافی نیست. از سوی دیگر احتمال آنکه آموزش زبان از دوره ابتدایی آغاز شود هست. البته این موضوع هنوز قطعی نشده و در دست بررسی است. مسائل دیگری هم مانند تربیت دبیران و متمرکز بودن کتاب‌های رسمی مدرسه‌ای وجود دارند. یعنی برای جمعیت یک و نیم میلیونی یک پایه، با تنوع منطقه‌ای مانند تهران و مناطق دو زبانه‌ای مانند کردستان، زابل و... باید کتابی نوشت که نیازهای همه این‌ها را برآورده کند که امکان‌پذیر نیست. اینجاست که ناشران باید به کمک ما بیایند و برای تقویت دانش‌آموزان ضعیف‌تر و در عین حال پوشش نیازهای دانش‌آموزان قوی‌تر منابعی را طراحی و تولید کنند. متأسفانه به‌دلیل عدم وجود مواد آموزشی مورد تأیید وزارت آموزش و پرورش، حتی مدارس تیزهوشان که یک نهاد رسمی دولتی است کتاب‌هایی را به دانش‌آموزان معرفی می‌کنند که از نظر فرهنگی با سیاست‌های ما همسویی ندارد. محدودیت‌های زمانی ما اجازه نمی‌دهد که دفتر تألیف دست به تدوین برای همه سطوح دانش‌آموزان بزند بنابراین ناشران در این زمینه‌ها می‌توانند به ما کمک کنند. به‌عنوان مثال کتاب‌هایی طراحی کنند که مناسب مناطق دو یا سه زبانه باشد. همچنین برای مدارس نمونه‌دولتی یا تیزهوشان هم کتاب مناسب سطح‌شان را باید طراحی و تولید کرد.»

وی به دیگر زمینه‌های فعالیت ناشران اشاره کرد و افزود: «کتاب‌های تکمیلی دانش‌آموزان مانند لغت‌نامه و فلش‌کارت دانش‌آموز و لوح‌های فشرده تعاملی از دیگر زمینه‌هایی است که ناشران می‌توانند در آن فعالیت کنند. اکنون لوح‌های فشرده آموزشی زمینه مهمی است که می‌توانید برای آن برنامه‌ریزی و طراحی کنید. کتاب‌های مرجع و نیز آثار دانش‌افزایی که مسائل هویتی و فرهنگی در آن‌ها رعایت شده باشند نیز به شدت مورد نیاز ماست.»

افزایش صعودی کیفیت آثار

مدیر گروه زبان‌های خارجی دفتر تألیف کتاب‌های درسی، در

علوی مقدم: باید منابع این شش سال را در کنار هم بگذارید تا متوجه شوید همه مواردی که در استانداردهای بین‌المللی وجود دارد و در حد آموزش زبان کشور است در این شش سال گنجانده شده است

عکاس: رضا پهلومی

ساعات آموزشی و محتوای این کتاب هماهنگی وجود ندارد. در این عدم هماهنگی جای ناشر خصوصی کجاست؟ وقتی دبیر نمی‌تواند کتاب درسی را در کلاس تمام کند، چگونه می‌تواند از کتاب کمک‌آموزشی استفاده کند؟ پس ناشر خصوصی که علاوه بر دغدغه فرهنگ، جنبه تجاری فعالیت خود را هم مدنظر دارد مجبور است گاهی کتابی را خلاف اهداف شما و فقط برای جامعه دانش‌آموزی منتشر کند. به نظر می‌رسد تا زمانی که همه بسته آموزشی در اختیار شماسست، نیازی به حضور ناشر خصوصی نیست و بازار آزادی باقی نمی‌ماند که ناشر خصوصی فعالیت داشته باشد.»

صالحی از انتشارات جوزان و خوئینی از انتشارات قدیانی هم به مسائلی مانند ضرورت آغاز آموزش زبان از دوره ابتدایی، تغییر کتاب‌های درسی و عدم زمان کافی برای ناشران به‌منظور تطبیق با این تغییرات اشاره کردند.

جبران کمبودهای کتاب درسی توسط ناشران

دکتر بهنام علوی مقدم در پاسخ به سؤالات و ابهامات مطرح شده گفت: «درست است که برخی اشکالات مانند نکات ویرایشی در کتاب‌های کمک‌آموزشی قابل اغماض است اما اشکالات نباید ریشه‌ای یا به‌خاطر عدم آشنایی مؤلف با برنامه درسی و رویکردهای آن باشد. درباره کتاب‌های متنوع برای مناطق کشور هم باید گفت سیستم برنامه درسی ما متمرکز است. در نظام‌های غیرمتمرکز ناشران براساس اصول، اهداف و روش‌های تدریس که قبلاً تعریف شده کتاب‌هایی را منتشر می‌نمایند. مدارس هم با کمک معلمان، والدین و دانش‌آموزان از میان آن‌ها کتابی را برای یادگیری انتخاب می‌کنند. امید است در ایران هم چنین روزی برسد اما این موضوع جزء تصمیم‌گیری‌های کلانی است که از حوزه اختیارات گروه درسی زبان خارج است.» وی درباره کتاب‌های زبان پیش از ایجاد تغییرات نیز گفت: «کتاب‌های قبلی در زمان خود مؤثر بودند و نمی‌توان با خط‌کش

زبان خارجی را شروع کنیم. علاوه بر این به‌نظر می‌رسد باید برای مناطق مختلف کشور در حوزه آموزش زبان فکری کرد. کتابی که در مدرسه‌های خاص آموزش داده می‌شود همانی است که در مناطق محروم مورد استفاده قرار می‌گیرد. در حالی که

باید دانش‌آموزانی را هم که نمی‌توانند از کتاب درسی استفاده کنند در نظر گرفت. دفتر تألیف کتاب‌های درسی به‌دلیل برخی محدودیت‌ها نمی‌تواند کتاب‌هایی را برای مناطق مختلف تدوین کند، لذا باید از فضای میان ناشران و این دفتر استفاده کرد چون به‌نظر می‌رسد ناشران به فعالیت در این زمینه علاقه‌مند باشند.»

جواد روشن‌فکر، مسئول دپارتمان نظارت، سنجش و اندازه‌گیری انتشارات مبتکران نیز با اشاره به تغییر رویکرد

کتاب‌های آموزش زبان گفت: «معتقدم با تغییر کتاب‌های آموزش زبان و تغییر رویکرد غیرمؤثر به رویکرد فعال و مؤثر، انقلابی در زمینه آموزش زبان در آموزش و پرورش رخ می‌دهد. البته هنوز کاستی‌هایی مانند تربیت دبیر در این زمینه وجود دارد. علاوه بر این ساعات آموزشی که در نظر گرفته شده کافی نیست و به همین دلیل بسیاری از خانواده‌ها بنا بر ضرورت و تقاضای اجتماعی فرزندان‌شان را در آموزشگاه‌ها ثبت نام می‌کنند در حالی که این وظیفه اصلی آموزش و پرورش است. با این حال ما به‌عنوان ناشر سعی داریم در راستای اهداف دفتر تألیف کتاب‌های درسی قدم بگذاریم اما اگر خطایی داشتیم به ما گوشزد کنید تا در این وظیفه ملی همراه باشیم.»

سعید قاسمی مدیر مسئول انتشارات ایران باستان نیز با بیان اینکه میان ساعات آموزشی و محتوای کتاب‌ها همخوانی وجود ندارد گفت: «یکی از بهترین محاسن کتاب‌های جدید پلکانی است که برای آموزش گرامر تعریف شده است. اما میان

علوی مقدم: ناشران باید به کمک ما بیایند و برای تقویت دانش‌آموزان ضعیف‌تر و در عین حال پوشش نیازهای دانش‌آموزان قوی‌تر منابعی را طراحی و تولید کنند

گسترده است.»

وی افزود: «گرچه رویکردهای کتاب‌های آموزش زبان تغییر کرده است اما در موضوع داوری در سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی، نگاه همان نگاه قبلی است. بنابراین در تألیف‌های خود اگر قرار است فرهنگ کشور دیگری را معرفی کنید جنبه‌های خنثای فرهنگ را در نظر داشته باشید نه جنبه‌هایی را که با سیاست‌های فرهنگی ما سازگار نیست. در واقع به اقلیم و فرهنگ جامعه خودمان توجه داشته باشید.»

خیرآبادی درباره آموزش زبان در دوره ابتدایی خاطرنشان کرد:

«یکی از نکاتی که باید در این زمینه به آن توجه کردن توان ناشران برای تولید کتاب‌های آموزشی زبان برای این دوره است. ناشران ما در بومی‌سازی کتاب کودک در حوزه آموزش زبان توان زیادی از خود نشان نداده‌اند. ما ابتدا باید توان خود را در این زمینه افزایش دهیم؛ در آن صورت نظام آموزش و پرورش هم به این نتیجه می‌رسد که می‌توان آموزش زبان را از دوره ابتدایی آغاز کرد.»

در انتهای جلسه دکتر بهنام علوی مقدم یادآور شد: «آنچه در داوری کتاب‌های

کمک‌آموزشی در بخش سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی مهم است رعایت عدالت و استانداردها طبق سنجه‌های فرم ارزشیابی است. اگر آثار ناشران طبق این سنجه‌ها و استانداردها باشد مطمئناً مورد تأیید ما قرار خواهد گرفت. در این صورت است که می‌توانیم برای پیشرفت فرزندان این مرز و بوم قدمی برداریم.»

در این نشست نمایندگان ناشرانی حضور داشتند که در زمینه کتاب‌های کمک‌آموزشی زبان فعالیت دارند. از جمله مبتکران، خیلی سبز، مخدومی، ایران باستان، کاگو، آبرنگ، گاج، مبتکران، خط سفید، پیک زبان، جوزان و... .

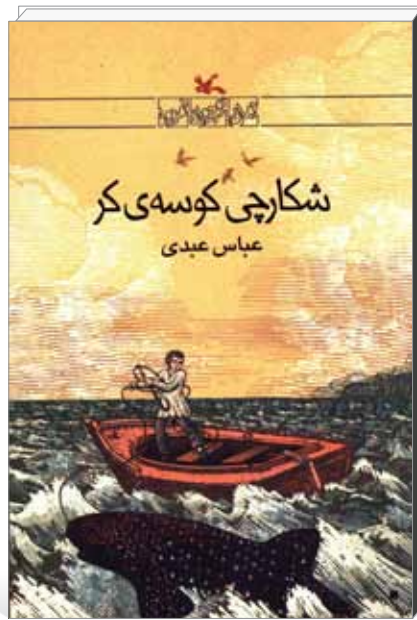
و معیارهای امروز کتاب‌های دوره قبلی را زیرسؤال برد. البته نتیجه‌ای که می‌خواستیم در پی نداشت اما شاید یکی از دلایل آن کتاب‌های کمک‌آموزشی بود که جهت آموزش را تغییر می‌دادند.»

مدیر گروه زبان‌های خارجی دفتر تألیف کتاب‌های درسی همچنین به عدم هماهنگی زمان آموزش با محتوای کتاب درسی اشاره کرد و گفت: «اتفاقاً جبران کمبود وقت به‌عهد شما ناشران است. تولید کتاب‌های تمرین و تکمیلی که بتواند کمبودهای کلاس را جبران کند به‌عهد شماست. اکنون در میان روش‌های تدریس دنیا، موضوع برون‌سپاری آموزش مطرح است. به این معنا که دانش‌آموز در ساعاتی که به کلاس درس می‌آید فقط به ارائه آنچه بیرون از کلاس آموخته بپردازد. ما هم می‌توانیم در این زمینه فعالیت‌های بیشتری داشته باشیم و با کار بیشتر در منزل، کمبود ساعات آموزشی مدرسه را جبران کنیم.»

همه با هم برای تحقق عدالت آموزشی

دکتر رضا خیرآبادی عضو گروه زبان‌های خارجی دفتر تألیف کتاب‌های درسی هم در این باره گفت: «برخی سوءتفاهم‌ها در اذهان کلیشه شده است. نقش آموزش و پرورش رسمی و نیز نقش بخش خصوصی کاملاً مشخص است. ما انتظار نداریم که ناشر خصوصی جنبه مالی و تجاری فعالیتش را در نظر نگیرد. در عین حال باید به یاد داشته باشیم کاری که با هم در حال انجام آن هستیم برای آینده کشور بسیار مهم است. طی تحقیقاتی که در سازمان ملل انجام شده، آموزش زبان انگلیسی به‌عنوان پربازده‌ترین آموزش دنیا شناخته می‌شود. بنابراین ما در این حوزه در واقع نسل آینده را برای بازار کار آماده می‌کنیم. گرچه هم به ما و هم به بخش خصوصی ایرادات و انتقاداتی وارد است اما موضوع عدالت آموزشی برای همه ما مهم است. با وجود این، در میان کتاب‌هایی که داوری می‌کنیم کتابی که برای منطقه خاص با نشان دادن فرهنگ آن منطقه تألیف شده باشد را ندیده‌ام. در حالی که شما در بخش خصوصی خیلی راحت‌تر می‌توانید این کار را انجام دهید. پس زمینه فعالیت برای ناشران خصوصی

دکتر رضا خیرآبادی:
در تألیف‌های خود اگر
قرار است فرهنگ کشور
دیگری را معرفی کنید
جنبه‌های خنثای فرهنگ
را در نظر داشته باشید
نه جنبه‌هایی را که با
سیاست‌های فرهنگی ما
سازگار نیست

«پیر مرد و دریا» در قایق ایرانی

بازخوانی رمان «شکارچی کوسه کر» نوشته عباس عبدی

علیرضا لبش

می‌شود. دست‌وپنجه نرم کردن این پیرمرد ناتوان با ماهی بزرگ و قدرتمند و بعد از آن خطراتی که زندگی پیرمرد را تهدید می‌کند، موجب خلق جلوه‌هایی ناب و تأمل برانگیز از یک انسان و ویژگی‌ها، قابلیت‌ها، ضعف‌ها و توانایی‌هایش می‌شود. کشمکش که در نهایت معنای انسان را در جهان هستی و طبیعت نامتناهی به ما نشان می‌دهد.

«شکارچی کوسه کر»، نوشته عباس عبدی، نیز در سوژه و موضوع، بسیار نزدیک به داستان «پیرمرد و دریا» است. در این داستان صحبت از صید کردن ماهی بزرگی است که می‌تواند زندگی صیادان را برای مدتی تأمین کند. ما با صیادانی مواجهیم که مدت مدیدی است زندگی بر آن‌ها سخت گرفته و چیز زیادی از طبیعت و دریا نصیبشان نمی‌کند.

قصه با بیدار شدن نوجوانی از خواب، در بندر قشم، در یک خانه صیادی شروع می‌شود که قرار است با پدر و پدربزرگش به دریا برود. پسر باید درس و مدرسه را رها کند و به کمک خانواده بشتابد. چرا که به سختی روزگار می‌گذرانند و تنها جاشوی لنج سراخ لنج بزرگ‌تری رفته است.

روز سومی بود که به مدرسه نرفته بودم. حتماً از درس‌ها عقب می‌افتادم. کی فکرش را می‌کرد که اتفاقات بدتری در راه است؟

مهم‌ترین عنصر برای شکل‌گیری یک داستان کشمکش یا چالش است. چالش‌ها و کشمکش‌های داستانی به چند دسته عمده تقسیم می‌شوند که مهم‌ترین آن‌ها کشمکش انسان با طبیعت است. انسان همواره رابطه‌ای دوگانه با طبیعت دارد، از یک طرف می‌خواهد طبیعت را مهار کند و از نعمت‌های فراوان آن بهره‌مند شود، از طرف دیگر از خلال این بهره‌مندی به طبیعت آسیب می‌رساند و باعث نابودی آن می‌شود. طبیعت نیز به شیوه خودش به تعامل با انسان می‌پردازد. گاهی مهربان است و سخاوتمند و انسان را به کمال، از نعمت‌های خود برخوردار می‌کند و گاهی خشن است و سخت‌گیر و به تنبیه انسان زیاده‌خواه می‌پردازد. این رفتار دوگانه و متقابل «طبیعت» و «بشر» دستمایه بسیار خوبی برای شکل‌گیری داستان‌ها و رمان‌های ماندگار تاریخ ادبیات شده است.

یکی از مشهورترین داستان‌هایی که به کشمکش میان انسان و طبیعت در عرصه دریا می‌پردازد، داستان معروف «پیرمرد و دریا» نوشته «ارنست همینگوی» است که توسط انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان به چاپ رسیده است. در این اثر پیرمرد صیادی که مدت زیادی دست‌خالی از دریا برمی‌گشته این‌بار ناگهان موفق به صید بزرگ‌ترین ماهی دریا

دشمن قدیمی را به دام انداخته، فرصت را مغتنم می‌شمارد تا حریف قدیم خودش را به کل نابود کند و از سر راه بردارد، غافل از آنکه دشمن او جزئی از ذات خودش است و با نابودی طبیعت، انسان هم نابود خواهد شد. آدمی ناگزیر است نگاه و رویه خود را نسبت به طبیعت تغییر دهد. جهان بینی باید تغییر پیدا کند. طبیعت دیگر دشمن سرسخت و بی‌رحم انسان محسوب نمی‌شود. انسان حق ندارد به بهانه جنگ با دشمن دیرین به نابودی طبیعت کمر ببندد. طبیعت بازتاب یامکمل شخصیت انسان است. طبیعت جزئی از وجود آدم محسوب می‌شود،

همان‌گونه که آدم هم جزو جدایی‌ناپذیر طبیعت است. پس باید بین انسان و طبیعت آشتی برقرار شود.

در پایان داستان، شخصیت اصلی داستان، همان کوسه کبری که پدر و پدربزرگش را کشته‌اند، به دام می‌افتد؛ اما این شکار عمدی نیست. کوسه با پای خود به دام و تور شکارچی آمده است. شکارچی هم مجبور شده برای از بین رفتن کشتی ماهیگیری اش کوسه را از آب بگیرد و به داخل کشتی بیاورد. هم شکار مجبور بوده و هم شکارچی! حال نوبت آشتی انسان و طبیعت است. حال که طبیعت رام انسان شده و دست‌هایش را به علامت تسلیم بالا گرفته انسان هم وظیفه دارد از آن محافظت کند.

کوسه کراسیر می‌میرد و همان شب دو بچه به دنیا می‌آورد و زندگی‌شان را به دست انسان می‌سپارد. انسان دشمن که حالا دوست شده دو بچه کوسه را در آب رها می‌کند و همان شب خودش هم صاحب دو فرزند می‌شود. کشمکش بین انسان و طبیعت پایان یافته و دوران آرامش فرارسیده است. حال باید هم طبیعت و هم انسان به بزرگ کردن بچه‌هایشان در محیطی امن و آسوده در شرایط صلح و آشتی فکر کنند.

نویسنده کتاب را با نگاهی امیدوارانه نسبت به آینده بشر و طبیعت به پایان برده است. آینده‌ای که شاید به اندازه پایان این کتاب روشن و آرام نباشد.

کی می‌دانست به زودی مجبور می‌شوم درس و مشق و مدرسه را به کل کنار بگذارم؟

«بی‌معرفت! رفیق نیمه‌راه!»

پدرم از دست عبدالرئوف عصبانی بود و مرتب غرغر می‌کرد. مادرم اما حق را به عبدالرئوف می‌داد.

«به سال به بدبختی ساخته، دست خالی ... هر جاشویی بود خیلی زودترئی تُرتُری رو ول می‌کرد می‌رفت؛ مرد!» ص ۱۰

کشمکش داستان از همان ابتدا، یعنی از رفتن سه نسل از یک خانواده، یعنی پسر، پدر و پدربزرگ به جنگ طبیعت و دریا آغاز می‌شود. سه نسل از یک خانواده بدون هیچ یار و یاور با یک لنج قدیمی و ناکارآمد به رویارویی با طبیعت می‌روند تا رزق خودشان را از دل طبیعت به چنگ بیاورند. خانواده با قاچاق مخالف است و اعتقاد دارد رزق و روزی حلال تنها از دریا حاصل می‌شود. آن‌ها روز خوبی را در دریا آغاز می‌کنند. ماهی بزرگی به تورشان می‌افتد که پدربزرگ آن را از خوش‌شانسی پسر خانواده می‌داند. ماهی بعدی اما هم صید است و هم صیاد. کوسه کراسیر است. ماهی بزرگ و پرابهتی که وقتی به احدی در دریا نمی‌نهد حتی به شکارچیانش. این ماهی مغرور و آرام دریا بازتاب شخصیت لنج‌نشینان است در آب. شکار و شکارچی هر دو دارای خصایل و خصوصیات مشترک هستند و هر بار یکی شکار می‌شود و دیگری شکارچی. این بار نوبت انسان‌هاست که شکار کوسه کراسیر یا همان طبیعت مغرور و خشن دریا شوند. پدر و پدربزرگ راوی داستان، مقهور دریا می‌شوند و در جنگ با کوسه کراسیر می‌میرند. پسرک مغموم و تنها به خانه برمی‌گردد اما کینه طبیعت و دریا را به دل می‌گیرد. چند سال بعد پسرک که بزرگ شده به جنگ دریا می‌رود. به بهانه انتقام از کوسه‌ای که پدر و پدربزرگش را به دام مرگ کشانده، به کشتار کوسه‌های دریا می‌پردازد. هر کوسه‌ای که کشته می‌شود، آتش انتقام را در دل پسرک شعله‌ورتر می‌کند، تا اینکه اداره شیلات صید کوسه کراسیر را به دلیل خطر انقراض ممنوع اعلام می‌کند. سیر تاریخ و سیر جدال انسان و طبیعت را می‌توانیم در همین صفحات ببینیم. ابتدای داستان، انسان ابزار ناچیز و ضعیفی در دست دارد و مقهور طبیعت است.

با پیشرفته شدن ابزار انسانی، طبیعت مقهور انسان می‌شود. انسان اما بی‌رحم است، حرص دارد، سیری‌ناپذیر است. حال که

کشمکش داستان از همان ابتدا، یعنی از رفتن سه نسل از یک خانواده، یعنی پسر، پدر و پدربزرگ به جنگ طبیعت و دریا آغاز می‌شود. سه نسل از یک خانواده بدون هیچ یار و یاور با یک لنج قدیمی و ناکارآمد به رویارویی با طبیعت می‌روند تا رزق خودشان را از دل طبیعت به چنگ بیاورند

نگاهی به کتاب نمایش نامهٔ کودکانه

یه خونه قد غربیل

شیوا منتظری

می‌برند، در تضاد کامل قرار می‌گیرد. در نمایش نامهٔ **یه خونه قد غربیل** روحیهٔ مهربانی و گشاده‌دستی با زبانی آهنگین و طنزگونه برای کودکان بیان می‌گردد و با ورود هر حیوان، کودک با صفات بارز آنان آشنا می‌گردد. گرچه باید عنوان کرد تعدد شخصیت‌ها در این نمایش نامه آن را گاهی به دام ملال و تکرار می‌اندازد و به‌ویژه برای مخاطب کودک و نوجوان خسته کننده می‌نماید. از دیگر ایراداتی که به نمایش نامه وارد است اشعار ریتمیک اما گاه بی‌معنایی است که گویا تنها برای وزن دادن به متن و خنداندن مخاطب کودک سروده شده است. همچنین پیرامون تصویرگری کتاب باید عنوان کرد که تصاویر علی‌رغم شاد و رنگارنگ بودنشان در بسیاری موارد شلوغ و از نظر کمک به وجوه دراماتیک داستان ناکارآمدند. نمایش نامهٔ **یه خونه قد غربیل** علی‌رغم برخی کاستی‌ها با توجه به ترویج روحیه نیکوکاری و آشناسازی کودکان با فرهنگ بومی می‌تواند گزینه خوبی برای اجرا در مدارس باشد.

نمایش نامهٔ **یه خونه قد غربیل** نوشتهٔ هادی حوری است که تا کنون نمایش نامه‌های متعددی را به رشته تحریر درآورده است؛ از جمله ملکهٔ جنیان، مرد نیک و پرده‌خوانی افلاک. این نمایش نامه که بر اساس داستانی عامیانه و با بهره گرفتن از فرهنگ بومی نوشته شده، قصهٔ پیرزن روستایی تنگدستی را روایت می‌کند که برای دیدار دخترش عازم شهر است اما باران شدید در شب، حیوانات مختلفی را به خانه او می‌کشاند و پیرزن در نهایت مهمان‌نوازی و بخشندگی به آنان پناه می‌دهد و غذا و جا در اختیارشان می‌گذارد. فردا صبح که پیرزن با دست خالی عازم شهر است هر یک از حیوانات به جبران مهربانی‌اش برای او کاری انجام می‌دهند تا او دست خالی نزد فرزندش نرود. توضیحات صحنه در نمایش نامه، محیط سنتی رنگارنگی را به تصویر می‌کشد که خانهٔ مادر بزرگان قدیم را در ذهن مخاطب زنده می‌کند؛ خانه‌ای ساده و رنگارنگ با حال و هوایی صمیمی که گاهی با فضای خانه‌های امروزی که کودکان در آن به سر

ورود معلمان علاقه‌مند به چرخه داوری
با برگزاری نخستین کارگاه، کتاب‌های آموزشی و تربیتی

معلمان علاقه‌مند روی صندلی داوری

سمانه آزاد

تکنولوژی آموزشی درباره ضرورت توجه به کتاب‌های غیر درسی در کلاس و مدرسه گفت: «کتاب‌های غیردرسی به‌عنوان عاملی برای ارتقای کیفیت آموزش در اسناد بالادستی مورد توجه قرار گرفته‌اند. معلمان هم به ضرورت مطالعه این کتاب‌ها واقف هستند. اما آنچه از ما

به‌عنوان معلم و مسئول فرهنگی انتظار می‌رود آن است که برای انتخاب بهترین منابع از خرد جمعی استفاده کنیم و البته در این خرد جمعی از معلمان به‌عنوان مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عامل آموزشی غافل نشویم. زیرا اثرگذارترین فرد در زندگی تحصیلی و حتی بعد از آن معلمان هستند. همان‌طور که یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهند بیش از ۷۵ درصد از اولیا و دانش‌آموزان برای انتخاب منابع مطالعه از معلمان کمک می‌گیرند.»

کیا در ادامه به معرفی اقدامات دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در زمینه سامان‌بخشی منابع آموزشی پرداخت و گفت: «عوامل بسیاری باعث شد تا سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی از سال ۱۳۷۸ در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی آغاز

اشاره

طرح سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی سابقه‌ای شانزده‌ساله دارد. شانزده سال است که کارشناسان دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، کتاب‌های رسیده به دبیرخانه را بررسی می‌کنند و آن‌هایی که امتیاز لازم را کسب کرده‌اند در کتاب‌نامه رشد معرفی و کتاب‌نامه به مدارس کشور ارسال می‌شود.

گرچه در طول ۱۶ سال گذشته همواره از معلمان با تجربه در ارزیابی این کتاب‌ها بهره گرفته شده است، اما امسال برای نخستین بار، معلمان توانستند به خواست و علاقه خود در کارگاه آموزشی داوری شرکت جویند و در صورت طی کردن موفق کارگاه، به سلک ارزیابان دبیرخانه سامان‌دهی درآیند. مباحث این کارگاه در دو نشست چند ساعته دنبال و با دو کار عملی تکمیل شد. با عنایت به مباحث مهمی که در این نشست‌ها مطرح شد و می‌تواند برای مؤلفان و ناشران کتاب‌های آموزشی باشد، گزارش فشرده‌ای از نخستین نشست این کارگاه را برایتان آماده کرده‌ایم که می‌خوانید.

افزایش تولید کتاب؛ فرصت‌ها و تهدیدها

در ابتدای این کارگاه، فریبا کیا معاون دفتر انتشارات و

شود. از جمله استقبال بیشتر دانش‌آموزان و خانواده‌ها در دوره بعد از انقلاب به منابع غیردرسی و نیز افزایش تولید این منابع. این افزایش به حدی بود که دانش‌آموزان برای انتخاب منبع مناسب دچار سردرگمی می‌شدند. این وضعیت هم یک فرصت است و هم تهدید. فرصت است از این جهت که منابع متنوع برای دافقه‌های گوناگون دانش‌آموزان و متناسب با توانایی‌های آن‌ها وجود دارد، اما تهدید است چرا که همه وارد عرصه تولید می‌شوند در حالی که معلوم نیست چه میزان از آن‌ها مبتنی بر اهدافی است که برای فرزندانمان در آموزش و پرورش تعیین شده است؛ به گفته معلمان برخی از منابع مطالعاتی غیردرسی تلاش‌های آن‌ها را در آموزش موضوعات و مفاهیم ابتر می‌کند. وی افزود: «همه این مسائل آموزش و پرورش را به این نتیجه رساند که سامانه‌ای را برای سامان‌دهی این تولیدات انبوه طراحی کند به طوری که این منابع اهداف تعلیم و تربیت را دنبال کنند.

به همین دلیل طرحی با عنوان طرح سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی مصوب شد. براساس این مصوبه قرار شد تعدادی از معلمان و کارشناسان آشنا به برنامه درسی، منابع را ارزیابی کنند و پس از آن کتاب‌های مناسب به مدارس و معلمان معرفی شوند. در نخستین دوره از برگزاری طرح سامان‌بخشی، در سال تحصیلی ۷۹-

۱۳۷۸، از میان ۱۰۰ عنوان کتاب رسیده، فقط ۱۸ عنوان کتاب حداقل امتیاز قابل قبول را کسب کرد. بر همین اساس، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به این نتیجه رسید که باید با تولید کنندگان منابع آموزشی تعامل و تبادل نظر داشته باشد. در همین راستا کارگاه‌ها و نشست‌های بسیاری برگزار شد که در نتیجه آن‌ها اکنون به نقطه‌ای رسیده‌ایم که حدود ۶۰ درصد از کتاب‌هایی که به دبیرخانه می‌رسند، منابع مناسبی تشخیص داده می‌شوند و این یعنی رشد ۴۲ درصدی.»

نقش بی‌بدیل معلم در تشویق به مطالعه

معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در ادامه به ضرورت مشارکت معلمان در فرایند داوری کتاب‌ها و منابع مناسب پرداخت. وی در این باره گفت: «معلم ضمن اینکه می‌تواند نقش و کاربرد یک کتاب را در کلاس ارزیابی کند، می‌تواند مهم‌ترین نقش را در فرهنگ‌سازی بهره‌گیری از منابع داشته باشد. نقشی که معلمان در تشویق به مطالعه و معرفی منابع دارند هنوز با هیچ چیز جایگزین نیست. از این رو، ابتدا از معلمان شهر تهران و علاقه‌مندان به این موضوع که بسترهای لازم برای داوری کتاب‌ها را دارند شروع کردیم تا با شرکت در این کارگاه‌ها به تدریج وارد جرگه کارشناسی منابع شوند.»

کیا درباره «کتاب‌نامه رشد» نیز توضیح داد: «هر کتابی که به طرح سامان‌بخشی منابع آموزشی و تربیتی می‌رسد حداقل

توسط دو کارشناس (میانگین ۲/۵ کارشناس) و حداقل ۴ الی ۵ ساعت توسط هر یک از آن‌ها کارشناسی می‌شود. مجموع کتاب‌های کارشناسی شده در مجلدی با عنوان کتاب‌نامه رشد منتشر می‌شود. این کتاب‌نامه برای صرفه‌جویی در وقت و نیز معرفی منابع مناسب به دانش‌آموزان، بهترین منبع است. شاید اکنون بسیاری از معلمان با کتاب‌نامه آشنایی نداشته باشند اما انتظار داریم در پایان این دوره‌ها، آشنایی با کتاب‌نامه و نیز سایت سامان کتاب به صورت تصاعدی رشد کند.»

افزایش کیفیت فرایند یاددهی یادگیری؛ چگونه؟

دکتر محمود امانی طهرانی، مدیر کل دفتر تألیف کتاب‌های درسی در بخش دیگری از این کارگاه به راه‌های افزایش کیفیت فرایند یاددهی یادگیری اشاره کرد. وی در این باره گفت: «ما برای خدمت به مدارس راه‌های گوناگونی داریم که طی آن‌ها

باعث بهبود وضعیت مدارس می‌شود. اما اگر بخواهیم برای بهبود وضعیت مدارس فقط بر یک نکته تمرکز کنیم، آن کیفیت فرایند یاددهی یادگیری است. کیفیت این فرایند است که به اهداف تعلیم و تربیت وصل است و ما را به قله می‌رساند.»

وی در ادامه با اشاره به «مثلت ارتقای احیای کلاس درس» اشاره کرد و افزود: «ما در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی استراتژی جدیدی را برای افزایش کیفیت فرایند یاددهی یادگیری دنبال می‌کنیم. به همین منظور «مثلت ارتقای احیای کلاس درس» را ترسیم کرده‌ایم. با استفاده از این مثلث به دنبال تغییر کلاس‌های درس‌مان هستیم. چرا که در فضای کنونی آموزش و پرورش سال‌هاست که در عموم مدارس دولتی چیزی به نام مدرسه نداریم، فقط کلاس و آموزشگاه است. کارهایی که مدرسه را از کلاس متمایز می‌کند مانند فعالیت‌های گروهی، فعالیت‌های ایجاد کننده انگیزه شخصی، گروه‌های یادگیری، بازی‌ها و نمایش‌های دسته جمعی مدت‌هاست در مدارس کم شده‌اند. بنابراین مدرسه به کلاس تقلیل یافته و باید کاری برای احیای کلاس انجام دهیم تا نقش رشددهنده خود را ایفا کند.»

مدیر کل دفتر تألیف کتاب‌های درسی در تشریح این مثلث گفت: «طراحی آموزشی؛ رسانه‌های آموزشی پر شمار و برون داد سه ضلع این مثلث‌اند. طراحی آموزشی شبیه به طرح درس است یعنی سناریوی یادگرفتن یا مراحل که باید برای رسیدن به اهداف آن‌ها را پیمود. در طراحی آموزشی خوب بهتر است اهداف از جنس شایستگی باشند، یعنی تلفیق دانش و مهارت و نگرش یا به تعبیر برنامه درسی ملی تلفیقی از تفکر، ایمان، علم، عمل و اخلاق. با طراحی آموزشی مناسب پله‌هایی امن پیش روی همه دانش‌آموزان گذاشته می‌شود تا مسیر یادگیری و رسیدن به قله برای همه آن‌ها هموار شود. البته

دکتر امانی: اگر بخواهیم برای بهبود وضعیت مدارس فقط بر یک نکته تمرکز کنیم، آن کیفیت فرایند یاددهی یادگیری است

به تولید و ارائه شود. چرا که آنچه دانش‌آموزان را در مدرسه رشد می‌دهد عرضه و ارائه است. زمانی گفته می‌شد عرضه بخشی از مسیر یادگیری است اما امروز می‌گویند هدف است؛ یعنی ارائه وجه هدفی دارد. ارائه به لحاظ بستر، مخاطب و قالب متنوع است. مثلاً ارائه می‌تواند برای بخشی از کلاس یا مدرسه یا حتی اولیا، در قالب‌ها و بسترهای گوناگون هنری، ادبی و... باشد.»

مدیرکل دفتر تألیف کتاب‌های درسی درباره نقش سامان‌بخشی منابع آموزشی و نقطه مشترک آن با مثلث ارتقای احیای کلاس درس ادامه داد: «وقتی سراغ رسانه‌های آموزشی پرشمار می‌رویم؛ یا می‌خواهیم طراحی آموزشی خوبی داشته باشیم و به فکر ارائه خوب هستیم، پای کتاب‌ها به میان می‌آید اما کتابی که این مثلث را تقویت کند، چون کتابی که این مسیر را سد کند، راهزن است. مثلاً فعالیتی در کتاب داده شده تا دانش‌آموزان به تولید مفهوم برسند اما کتابی مانند حل‌المسائل‌ها این مسیر را سد می‌کنند. از سوی دیگر آرزو داریم در باب هر یک از مفاهیم و درس‌های هر یک از کتاب‌های پایه‌های گوناگون بتوانیم منابعی را به دانش‌آموزان معرفی کنیم. در آن صورت می‌توانیم مطمئن شویم که توانسته‌ایم بستر فرایندهای یادگیری را فراهم کنیم.»

به‌گزینی کتاب‌ها با کمک معلمان

در ادامه نخستین کارگاه آموزشی و تبیینی برای مشارکت معلمان دوره ابتدایی جهت داوری کتاب‌های آموزشی و تربیتی، محمد ناصری مدیرکل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی با معلمان سخن گفت. وی خطاب به معلمان حاضر در این کارگاه گفت: «وزرات آموزش و پرورش از میان انبوه کتاب‌هایی که به وزارت ارشاد ارائه

نقطه رسیدن، نقطه تیز و برنده‌ای نیست بلکه دانش‌آموزان به سطوحی از اهداف دست پیدا می‌کنند. طراحی آموزشی مناسب ویژگی‌های دیگری هم دارد از جمله اینکه باید سطوح بالای یادگیری را ایجاد کند؛ با اجرای آن دانش‌آموزان احساس مفید بودن کنند؛ به زندگی متصل باشد و...»

امانی افزود: «در طراحی آموزشی مناسب باید به این نکات توجه داشت که چند منبع برای طراحی آن استفاده شده و این منابع چقدر اعتبار داشته‌اند؟ در این طراحی آموزشی چقدر تولید مفهوم صورت می‌گیرد؟ و چقدر از بار یاددهی یادگیری روی دوش یادگیرنده قرار می‌گیرد؟ در پاسخ به این سؤالات است که الگوی تدریس هم مطرح می‌شود. طی تحقیقی در پنج استان ایران مشخص شد معلمان ما تنها از روش‌های تدریس سخنرانی و پرسش و پاسخ غیرحرفه‌ای استفاده می‌کنند. همین تحقیق در استرالیا نشان داد که معلمان از پنج الگو استفاده می‌کنند. بنابراین معلمان ما باید در این زمینه تلاش بیشتری داشته باشند تا به طراحی آموزشی مناسبی دست پیدا کنند.»

کتاب درسی، لازم اما ناکافی

دکتر امانی در توضیح ضلع‌های دیگر این مثلث به رسانه‌های آموزشی پرشمار پرداخت و گفت: «در طراحی‌های آموزشی جدید، کتاب درسی نمی‌تواند تنها بازیگر باشد. رسانه‌های آموزشی یعنی درس‌ها نیاز به فیلم، عکس، فایل صوتی، تکه‌های روزنامه و مجله و دیگر قالب‌های متنوع دارند. پاره‌ای از این‌ها می‌تواند تولیدات دیگران باشد که ما آن‌ها را صید کرده‌ایم اما بقیه باید از تولیدات خودمان باشد. در واقع معلمان باید در تابستان با شناسایی این رسانه‌ها، تدارک سال تحصیلی خود را ببینند.»

سومین ضلع مثلث ارتقای احیای کلاس درس تأکید بر برون داد است. امانی در این زمینه توضیح داد: «یادگیری باید منجر

و چاپ می‌شوند، با مکانیزمی ارزیابی و کتاب‌های مناسب را در کتاب‌نامه رشد معرفی می‌کند. شأن شما به عنوان داور وزارت آموزش و پرورش برای کتاب‌هایی است که منتشر شده‌اند.»

ناصری درباره علت فرایند داوری و معرفی آثار مناسب به مخاطبان افزود: «بخش قابل توجهی از بازار نشر کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی مربوط به دوره ابتدایی است. عقل سلیم حکم می‌کند از این آشفته بازار انبوه، آثار مناسب را گل‌چین کنیم؛ کاری که حتی یک کتاب‌فروش هم برای راهنمایی مخاطبان انجام می‌دهد. وظیفه ذاتی آموزش و پرورش و سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی است که کتاب‌های مناسب را به مخاطبان خود معرفی کند. البته هیچ اجباری در خرید آثار معرفی شده نیست اما فکر می‌کنید همه چیزهایی را که

دانش‌آموز باید بداند کتاب درسی آموزش می‌دهد؟ همان‌طور که دکتر امانی گفت نقش رسانه امروزه خیلی مهم است گرچه اکنون در جامعه ما مهم‌ترین‌شان کتاب است. در نتیجه برای اینکه یادگیری خوب اتفاق بیفتد باید کتاب‌هایی را که به برنامه درسی کمک می‌کنند معرفی کرد.»

وی درباره نقش معلمان در چرخه داوری آثار مناسب گفت: «مناسب‌ترین فرد برای

معرفی آثار مناسب به دانش‌آموزان معلم است. معلم است که می‌داند ذائقه دانش‌آموزان امروز چیست؛ چه نیازی دارد و چه می‌خواهد بنابراین در انتخاب کتاب مناسب تشخیص درستی دارد. البته منظور از کتاب، اثری است که به فرایند آموزش و تربیت کمک کند که مختصات خاص خود را دارد و تنها به کتاب درسی که بخش بسیار کوچکی از آموزش است محدود نیست.»

ضرورت آشنایی با برنامه درسی در داوری آثار

در ادامه این کارگاه، خسرو داودی، از مؤلفان کتاب‌های درسی ریاضی، معلمان را با نحوه ارزیابی کتاب‌ها آشنا کرد. اما نخستین موضوعی که او بر آن تأکید داشت لزوم آشنا شدن معلمان با برنامه درسی هر حوزه بود، چرا که به‌نظر او نخستین معیار کتاب مناسب

در سامان‌بخشی منابع آموزشی، هماهنگی آن با برنامه درسی است. داودی در باره انواع برنامه درسی توضیح داد: «در نظام‌های آموزشی دنیا با سه نوع برنامه درسی روبه‌رو هستیم: غیرمتمرکز، نیمه متمرکز و متمرکز. برخی کشورها مانند ایالات متحده آمریکا و آلمان برنامه درسی غیر متمرکز دارند یعنی برنامه‌های درسی در هر ایالت و منطقه متفاوت است. حتی سال‌هایی که دانش‌آموزان در این مناطق درس می‌خوانند هم متفاوت است. اما کشورهایی مانند ژاپن و انگلستان برنامه درسی نیمه متمرکز

دارند. یعنی برنامه درسی ملی است اما تولید کتاب‌های درسی را به ناشران می‌سپارند. در واقع کارشناسان مدارس از میان کتاب‌های تولید شده حق انتخاب دارند. برنامه درسی متمرکز هم مانند برنامه‌ای است که در ایران شاهدش هستیم. یعنی یک برنامه درسی و یک کتاب درسی برای همه کشور وجود دارد.»

داودی نخستین گام در تولید برنامه درسی را فلسفه آموزش و پرورش دانست و افزود: «برای نوشتن برنامه درسی ابتدا باید فلسفه آموزش و پرورش مشخص شود. خوشبختانه چند سال پیش فلسفه آموزش و پرورش مختص خودمان را تولید کردیم که متناسب با شرایط خودمان است. در سند برنامه درسی ملی به روش‌ها هم پرداخته شده و برنامه درسی دوره‌های مختلف از روی این سند نوشته می‌شود. برنامه برخی درس‌ها فقط برای دوره خاصی نوشته می‌شود مانند علوم. اما بعضی دروس برای همه پایه‌ها و دوره‌ها تولید می‌شود مانند ریاضی و فارسی.»

برنامه درسی فقط کتاب درسی نیست

خسرو داودی وجود دید و نگاه برنامه‌ای را برای داوری کتاب‌ها ضروری دانست و گفت: «باید به برنامه درسی به‌عنوان یک پازل نگاه کرد که فقط به کتاب درسی محدود نیست. کتاب درسی فقط یک قطعه از این پازل است. در گذشته معلمان ما بیشتر کتاب‌محور بودند اما ما تلاش داشتیم که آن‌ها را به سمت برنامه‌محوری سوق دهیم تا با قطعات دیگر پازل برنامه درسی آشنا شوند. قطعات دیگر پازل برنامه درسی موارد بسیاری را شامل می‌شود از جمله: کتاب راهنمای معلم، نرم‌افزار دانش‌آموز، فیلم دانش‌آموز، کتاب ارزشیابی، بسته‌های دست‌ورزی، مجلات آموزشی، سایت‌های آموزشی، کتاب‌های کار و تمرین و کتاب‌های کمک‌آموزشی که دید وسیع‌تری نسبت به کتاب درسی دارند مانند کتابی که درباره معرفی دانشمندان ریاضی یا دانستنی‌های ریاضی منتشر می‌شود. در واقع کتاب کمک‌آموزشی مانند فصل به فصل کتاب درسی نیست اما برای معلمان و دانش‌آموزان قابل استفاده است و بیش از آنکه در قید کتاب درسی باشد به برنامه درسی پایبند است.»

هماهنگ و همگام با برنامه درسی

خسرو داودی در ادامه بر هم‌خوانی کتاب‌های کمک‌آموزشی با برنامه درسی تأکید کرد و افزود: «شرط اینکه قطعات پازل برنامه درسی خوب عمل کنند این است که با برنامه درسی هم‌خوان باشند. یعنی کتاب درسی، کمک‌آموزشی، فیلم، مجلات و... زمانی مورد تأیید ماست که معیارهای برنامه درسی را مدنظر داشته باشد. مهم‌ترین کاری که شما به‌عنوان داور کتاب‌های کمک‌درسی باید انجام دهید تشخیص هماهنگی و انطباق این آثار با برنامه درسی است. در واقع از شما انتظار می‌رود تشخیص دهید آثاری که به دستتان رسیده قطعه خوبی برای پازل برنامه درسی هست یا نه. شاید کتابی خیلی خوب باشد اما منطبق با برنامه درسی نباشد بنابراین باید آن را رد کنید.»

داودی گفت: «از سوی دیگر انتظار داریم کتاب‌های کمک‌درسی به زوایایی از برنامه درسی توجه داشته باشند که در کتاب‌های درسی مغفول مانده‌اند یا کمتر به آن‌ها پرداخته شده است. کتاب درسی نمی‌تواند به همه جنبه‌های برنامه درسی به تفصیل بپردازد؛ اینجاست که ناشران باید این خلاء را پر کنند چون حجم و گنجایش ما در کتاب درسی محدود است.»

معیارهای دیگری که در داوری کتاب‌های رسیده به دبیرخانه سامان بخشی منابع آموزشی لازم است، موضوعی بود که داودی به آن اشاره کرد: «بعد از انطباق با برنامه درسی، وضعیت ظاهری و هنری آثار هم مهم هستند، مانند کیفیت مطلوب هنری، توجه به سفیدخوانی، صفحه‌آرایی مناسب، انطباق تصاویر با فرهنگ‌مان، ابعاد و جنس کاغذ کتاب، توجه به استانداردهای تألیف و تدوین و مخاطب‌شناسی کتاب. بدین معنی که زبان کتاب با مخاطب آن هماهنگ باشد. ممکن است مخاطب کتابی، دانش‌آموز سوم دبستان باشد اما نویسنده از واژگانی استفاده کرده باشد که متناسب با سن و گنجینه لغات دانش‌آموزان سوم ابتدایی نباشد. یعنی باید تناسب محتوا با سن مخاطب و توانایی آن‌ها را در نظر بگیریم. به‌طور کلی در داوری کتاب‌ها، بخش محتوایی ۱۲۰ امتیاز و بخش ظاهری ۸۰ امتیاز دارد.»

وی افزود: «هدف و محتوا هم بر تطابق محتوای آثار رسیده با اهداف برنامه درسی تأکید دارد. در واقع وقتی بدانید اهداف مهارتی در برنامه جدید درس ریاضی مدنظر است، در داوری کتاب‌ها به این نکته هم توجه خواهید داشت. روش تدریس برنامه جدید روش فعال در آموزش ریاضی است. اگر کتابی به‌دست شما رسید که مانعی برای طی این مسیر است باید از چرخه داوری کنار گذاشته شود چون مغایرت آشکار با برنامه درسی دارد. شیوه‌های ارزشیابی هم در برنامه جدید بر روش توصیفی تأکید دارد. از این‌رو اگر کتابی همچنان روشی غیر از این را در پی می‌گیرد با معیارهای ما هماهنگی ندارد.»

خسرو داودی، در پایان تأکید کرد: «شما معلمان، به‌عنوان داوران طرح سامان‌بخشی منابع آموزشی، باید این رویکردها را به خوبی بشناسید تا بتوانید داوری منصفانه و دقیقی داشته باشید.»

داودی: در سند برنامه درسی ملی به روش‌ها هم پرداخته شده و برنامه درسی دوره‌های مختلف از روی این سند نوشته می‌شود

رویکردی مشارکتی به موضوع تألیف کتاب درسی (۳)

بررسی برخی ابهامات و سؤالات مربوط به چندتألیفی

مجتبی مقصودی

این سؤالات از تجربیات کارشناسان دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، نظرات کارشناسان اداره کل چاپ و توزیع و همچنین برخی ناشران کتاب‌های آموزشی استفاده شده است. مجموع این پرسش‌ها، ابهامات و نگرانی‌ها حدود ۵۰ عنوان است که در این مقاله به بیست و شش مورد از مهم‌ترین آن‌ها اشاره شده است. پاسخ‌های ارائه شده می‌تواند به نوعی بیان نقاط قوت و ضعف و راه‌های مقابله با تهدیدهای احتمالی قلمداد شود.

کلیدواژه‌ها: چندتألیفی، نگرانی‌های چندتألیفی، نظام تألیف متمرکز، ناشران بخش خصوصی، کتاب درسی، تولید کتاب درسی، توزیع کتاب درسی.

حدود ۵۰ سال از برقراری نظام تألیف متمرکز در ایران می‌گذرد و نظام آموزشی به نوعی با این شیوه تألیف و توزیع کتاب درسی خو گرفته و برنامه‌های خود را با آن منطبق نموده است. از این رو

اشاره

در دو بخش قبلی این مقاله به بررسی اسناد بالادستی و آیین‌نامه‌های مشارکت بخش خصوصی در تولید مواد آموزشی و کتاب درسی، تجربه چند کشور در زمینه مشارکت بخش خصوصی در تألیف کتاب درسی و تجربه کشورمان در این زمینه پرداختیم. در تجربه کشورمان در زمینه واگذاری تولید کتاب درسی به بخش خصوصی گفته شد که برخی مشکلات موجود در این زمینه باعث تغییر رویکرد مسئولان وقت و انتخاب گزینه تولید کتاب درسی توسط وزارت آموزش و پرورش شد.

بدون داشتن برنامه مشخص و داشتن راه‌حلی برای مشکلات احتمالی، امکان بروز مجدد مشکلات چندتألیفی وجود خواهد داشت.

در این بخش از مقاله سعی شده است در مورد ابهامات و مسائل مختلف واگذاری نشر کتاب درسی و چندتألیفی در قالب پرسش و پاسخ، مطالب و راه‌حلی‌هایی بیان شود. در پاسخ به

استاندارد ملی برای محتوای آموزشی مدارس وجود دارد. اطمینان از وجود محتوای آموزشی استاندارد منافاتی با وجود چندین تألیف ندارد، چرا که همه محتوای تهیه شده، اولاً مطابق با راهنمای برنامه درسی مصوب یا تأیید شده تدوین می‌شوند و ثانیاً صحت و اعتبار آن‌ها توسط دفتر برنامه‌ریزی و تألیف تأیید می‌شود. بنابراین محتوای آموزشی تولید شده تابع استاندارد ملی خواهند بود و مسئولان آموزش و پرورش از این جهت اطمینان خواهند یافت.

۴. با تألیف یک کتاب توسط دفتر برنامه‌ریزی و تألیف می‌توان از بهترین مؤلفان که عمدتاً در تهران به سر می‌برند استفاده کرد.

البته اینکه دفتر برنامه‌ریزی و تألیف از بهترین مؤلفان استفاده می‌کند جای مناقشه دارد و ممکن است با حق‌التألیفی اندک که در بخش دولتی پرداخت می‌شود نتوان بهترین مؤلفان را برای تألیف

کتاب درسی انتخاب کرد. بنابراین ورود بخش خصوصی به تألیف کتاب درسی حتی می‌تواند این تضمین را به وجود آورد که از مؤلفان تواناتری استفاده شود. چرا که اولاً پرداخت حق‌التألیف در بخش خصوصی تابع مقررات دولتی نیست، ثانیاً بخش خصوصی به دلیل وجود رقابت سعی می‌کند تألیفات بهتری ارائه دهد.

۵. با تألیف کتاب در دفتر برنامه‌ریزی و تألیف دغدغه‌های فرهنگی، تربیتی و سیاسی رعایت شده و از عدم انحراف آن اطمینان به وجود خواهد آمد.

بدیهی است نظارت دفتر تألیف می‌تواند از انحرافات احتمالی جلوگیری کند. از سوی دیگر این دغدغه‌ها در مورد همه کتاب‌های درسی وجود ندارد و در صورت لزوم می‌توان تألیف برخی از کتاب‌ها را همچنان متمرکز و تک‌تألیفی نگاه داشت.

۶. اعمال سیاست‌های مدیریتی در محتوای آموزشی هنگامی که تألیف در دفتر برنامه‌ریزی و تألیف انجام می‌گیرد آسان‌تر خواهد بود. به طور مثال حذف بخشی از محتوا یا انجام تغییرات جزئی هنگامی که یک تألیف وجود دارد ساده‌تر است.

مسئلاً ناشران از اینکه دفتر برنامه‌ریزی بخواهد برخی تغییرات جزئی را همه ساله در کتاب درسی اعمال کند رضایت نخواهند داشت. هنگامی که (راهنمای) برنامه درسی به خوبی طراحی شده باشد، کتاب درسی تهیه شده تأیید کمیته ممیزی را دریافت کرده و احتمالاً در اجرای آزمایشی هم تغییرات لازم در آن اعمال شده است، انجام تغییرات همه ساله لزومی ندارد. در موارد بسیار جدی یا حاد که مسئولین دفتر برنامه‌ریزی چاره‌ای جز اعمال تغییر ندارند

مطمئناً بازگشت به نظام چند تألیفی با چالش‌هایی روبه‌رو خواهد شد. در واقع برخی از همین چالش‌ها و مشکلات در گذشته بود که موجب تغییر نظام آموزشی از چند تألیفی به تألیف متمرکز شد. اگر بخواهیم این ابهامات و نگرانی‌ها را طبقه‌بندی کنیم آن‌ها را می‌توانیم در چهار دسته یا طبقه مورد بررسی قرار دهیم.

الف- نگرانی‌های مربوط به تألیف کتاب

ب- ابهامات و مشکلات مربوط به تولید کتاب

پ- مسائل و نگرانی‌های مرتبط با توزیع کتاب

ت- پرسش‌های مربوط به پس از نشر کتاب

امید است مسائل یا سؤالات زیر و پاسخ‌های داده شده به آن بتواند در تسهیل تصمیم‌گیری مدیران آموزش و پرورش مؤثر واقع شود.

الف. نگرانی‌های مربوط به تألیف کتاب

۱. اعمال این طرح به چه ترتیب و در چه فرایندی برای دوره‌های تحصیلی توصیه می‌شود و به چه دلایلی؟

تألیف کتاب برای همه کتاب‌هایی که راهنمای برنامه درسی دارند امکان‌پذیر است. بنابراین طرح چند تألیفی را می‌توان برای همه دوره‌ها توصیه کرد. اما هر دوره تحصیلی ویژگی‌های خاص خود را دارد که اجرای طرح را با مسائل مربوط به آن دوره پیوند می‌زند. مثلاً در دوره ابتدایی به علت تخصصی نبودن دروس شاید تألیف کتاب ساده‌تر به نظر برسد، در حالی که در عمل ممکن است تألیف کتاب در این دوره به لحاظ برخی نکات روان‌شناسانه و توانایی‌های مورد نیاز در تألیف کتاب برای کودک مشکل‌تر هم باشد. با وجودی که در دوره متوسطه به علت تخصصی بودن معلمان و کتاب‌های درسی، اجرای طرح چند تألیفی ساده‌تر است، اما وجود کنکور موانعی را به وجود می‌آورد. شاید بهترین دوره تحصیلی برای اجرای نظام چند تألیفی در حال حاضر دوره متوسطه اول باشد.

بنابراین توصیه می‌شود در مراحل اول اجرای طرح، این طرح از دوره متوسطه اول آغاز شود. هم‌زمان کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم که از منابع کنکور نیستند، می‌توانند در این طرح وارد شوند. دوره متوسطه دوم، پایه دهم در حال حاضر از این نظر بهترین پایه برای اجرای طرح چند تألیفی است.

۲. ناشران ما توانایی تولید کتاب درسی را ندارند.

خلاف این ادعا، ناشرانی که پنجاه سال پیش می‌توانستند کتاب درسی تولید کنند اکنون تجربه بسیار بیشتری از آن زمان دارند و تولید کتاب‌های آموزشی مناسب توسط ناشران بخش خصوصی نشان می‌دهد چنانچه این عرصه برای آن‌ها گشوده شود خواهند توانست به تولید و نشر کتاب درسی هم مبادرت کنند. وقتی فرصت کافی به آن‌ها داده نمی‌شود چگونه می‌توان قضاوت کرد که آن‌ها توانایی تولید کتاب درسی را ندارند.

۳. با وجود یک کتاب برای سراسر کشور (وضع حاضر) مسئولان آموزش و پرورش اطمینان حاصل می‌کنند که یک

اطمینان از وجود محتوای آموزشی استاندارد منافاتی با وجود چندین تألیف ندارد، چرا که همه محتوای تهیه شده، اولاً مطابق با راهنمای برنامه درسی مصوب یا تأیید شده تدوین می‌شوند و ثانیاً صحت و اعتبار آن‌ها توسط دفتر برنامه‌ریزی و تألیف تأیید می‌شود

می‌توانند طی نامه‌ای به ناشران تغییرات جزئی یا حذف بخش‌هایی از محتوا را اطلاع دهند.

۷. در حال حاضر آموزش مؤلفان کتاب‌های درسی در صورتی که تعداد آن‌ها کم باشد با هزینه کمتری انجام خواهد شد.

افزایش تعداد مؤلفان به معنای افزایش توانایی کلی کشور در تولید محتوای آموزشی خواهد بود که خود نوعی سرمایه ملی است.

۸. اعتبار بخشی مواد آموزشی در تک تألیفی ساده‌تر و کم هزینه‌تر خواهد بود.

اعتبار بخشی یا اعتباریابی فرایندی پژوهشی است که برای تأیید اعتبار کتاب درسی انجام می‌شود. اعتبار بخشی نظری شامل دریافت نظرات اساتید، متخصصان و سرگروه‌های آموزشی در مورد کتاب درسی است که می‌تواند توسط ناشر خصوصی نیز انجام شود. در نظام چند تألیفی اعتباریابی علمی نیز می‌تواند به تدریج صورت گیرد. در واقع یک ناشر خصوصی به شدت علاقه‌مند است که کتاب او از اعتبار کافی برخوردار باشد تا بتواند در بازار رقابت فروش بیشتری داشته باشد. بنابراین در شیوه چند تألیفی فرایند اعتبار بخشی مشکل‌چندانی ایجاد نخواهد کرد.

۹. چگونه ناشر مناسب را انتخاب کنیم؟

انتخاب ناشر یا بر اساس کتاب تألیف شده انجام می‌شود یا وزارت آموزش و پرورش ناشری را با توجه به سوابقش انتخاب می‌کند.

۱۰. چه پیش‌نیازهایی در داخل و خارج سازمان پژوهش باید انجام شود؟

– در دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی

در یک وضعیت ایده‌آل وظیفه اصلی سازمان پژوهش تألیف نخواهد بود و بیشتر بر انطباق تألیفات بخش خصوصی با راهنمای برنامه درسی و استاندارد نظارت خواهد کرد. به عبارتی از وضعیت تصدی‌گری به حالت مدیریت تولید کتاب درسی تغییر نقش خواهد داد.

– در بیرون سازمان پژوهش

واگذاری نشر کتاب درسی به بخش خصوصی که شامل تألیف، چاپ و توزیع کتاب‌های درسی است، نیازمند همراهی و همکاری معاونت‌های آموزشی، آماده‌سازی گروه‌های آموزشی برای انتخاب کتاب درسی و در نهایت آماده کردن معلمان برای انتخاب کتاب درسی مناسب است. به علاوه برخی مقررات آموزشی که ممکن است با نظام چند تألیفی سازگار نباشد باید با توجه به وضع جدید

اصلاح شوند.

– تغییرات در بیرون آموزش و پرورش

الف. تغییرات در بیرون آموزش و پرورش عمدتاً مربوط به جلب همکاری بخش خصوصی برای تولید کتاب‌های درسی، آموزش مؤلفین و تقویت نظام توزیع کتاب در این بخش است. علاوه بر آن باید نوعی فرهنگ سازی در جامعه صورت گیرد تا نهادهای مؤثر سیاسی، اجتماعی، مذهبی و همچنین والدین نسبت به این اقدام موضع‌گیری نکنند.

ب. یکی از مشکلات عمده در اجرای برنامه چند تألیفی در دوره متوسطه وجود کنکور ورودی دانشگاه‌هاست. تأثیر کنکور در این دوره به حدی است که حتی تصور داشتن چند تألیف در دوره متوسطه برای عناوینی که در کنکور ورودی دانشگاه‌ها از آن‌ها سؤال طراحی می‌شود سخت است. از سوی دیگر برای توسعه نظام چند تألیفی، شاید بهترین دوره، دوره متوسطه باشد. برای حل این مشکل باید ترتیبی اتخاذ کرد که سازمان سنجش طراحی سؤالات کنکور را براساس برنامه درسی و مفاهیم آن صورت دهد. به عبارت دیگر این سازمان باید با توجه به کتاب‌های مصوب وزارت آموزش و پرورش و براساس مفاهیم مشترک آن‌ها که در برنامه درسی به آن توجه شده، اقدام به طراحی سؤالات کنکور نماید.

ب. ابهامات و مشکلات مربوط به تولید کتاب

۱۱. چاپ و نشر کتاب توسط بخش خصوصی گران تمام خواهد شد و دادن یارانه به بخش خصوصی چه به صورت کاغذ و چه به صورت نقدی مشکلات حسابرسی پرداخت دولت به بخش خصوصی را به وجود می‌آورد.

مسئله قیمت کتاب و کیفیت فیزیکی آن تابع قیمت و کیفیت مواد اولیه مانند کاغذ، رنگ و چسب خواهد بود. اکنون که دیگر یارانه کاغذ وجود ندارد این اشکال کمتر به وجود خواهد آمد. البته وزارت آموزش و پرورش باید در مورد قیمت‌گذاری کتاب نظارت کافی به عمل آورد.

۱۲. سازمان پژوهش طی سال‌های گذشته سیستم مجهزی را برای آماده‌سازی کتاب درسی در اداره کل چاپ و توزیع به وجود آورده است که با واگذاری امر آماده‌سازی به بخش خصوصی از هزینه‌های صرف شده استفاده بهینه صورت نخواهد گرفت.

مسئله آماده‌سازی کتاب‌های درسی برای چاپ به صورت ناگهانی به بخش خصوصی واگذار نخواهد شد و این کار به تدریج صورت می‌پذیرد. در طول مدت گذار، واحد آماده‌سازی اداره کل چاپ و توزیع به کار خود ادامه داده ولی از توسعه آن جلوگیری خواهد شد. از سوی دیگر در حال حاضر نیز آماده‌سازی برخی کتاب‌های درسی توسط اداره کل چاپ و توزیع به بخش خصوصی واگذار می‌شود و این امر نشان می‌دهد که می‌توان به تدریج بر دامنه واگذاری افزود و اداره کل چاپ و توزیع نیز به امر نظارت و مراقبت از استانداردها بیشتر معطوف گردد.

ت. پرسش‌های مربوط به پس از نشر کتاب

۱۶. نقش ادارات استان‌ها و مناطق در قبال چند تألیفی چیست؟

در مورد ادارات استان‌ها و مناطق از دو جنبه می‌توان به نقش یا تکلیف آن‌ها پرداخت. اول از جنبه همکاری یا دخالت آن‌ها در تألیف کتاب درسی است. یعنی آیا استان‌ها می‌توانند یا باید در تألیف کتاب درسی وظیفه‌ای را بر عهده بگیرند؟

این سؤال است که سیاست چند تألیفی می‌تواند پاسخ‌گوی آن باشد. واگذاری تألیف و نشر کتاب درسی به بخش خصوصی، با واگذاری تألیف کتاب درسی به ادارات استان‌ها منافات دارد. چرا که ادارات استان‌ها نیز به نوعی، بخش دولتی هستند. مضافاً اینکه این امر نه تنها تصدی‌گری دولت را کاهش نخواهد داد بلکه حجم عظیمی از فعالیت را در مرکز و استان‌ها به وجود خواهد آورد. تجربه تألیف برخی کتاب‌های درسی توسط استان‌ها نشان می‌دهد که این فرایند بسیار وقت گیر و پرهزینه بوده و نتایج آن رضایت مطلوب را به دست نمی‌دهد.

اما تکلیف ادارات استان‌ها و مناطق در وضعیتی که کتاب درسی توسط بخش خصوصی تألیف و منتشر می‌شود این است که آن‌ها توانایی گروه‌های آموزشی و دبیران خود را برای ارزیابی و انتخاب کتاب مناسب به حدی بالا ببرند که آن‌ها بتوانند در انتخاب کتاب درسی به طور فعال اقدام کنند. داشتن و ارائه آمار دقیق و واقعی از تعداد دانش‌آموزانی که کتاب درسی خاصی را خواهند آموخت از دیگر وظایف استان‌ها و مناطق است. یکی دیگر از فعالیت‌های استان ایجاد هماهنگی با ناشران برای برگزاری دوره‌های آموزشی است.

۱۷. آموزش مدرسان و معلمان برای تدریس کتاب در تک

تألیفی ساده‌تر خواهد بود.

آموزش مدرسان و معلمان فرایندی است که برای کتاب‌های جدید تألیف صورت می‌گیرد و این وظیفه را ناشر نه تنها به عهده خواهد گرفت بلکه برای افزایش شمارگان فروش خود علاقه‌مند خواهد بود معلمان بیشتری را به طور مستقیم توسط مؤلفان آموزش دهد. در حالی که در وضع حاضر معلمان به صورت غیرمستقیم و توسط مدرسانی که در دوره‌های آموزشی شرکت کرده‌اند آموزش داده می‌شوند. ارتباط با معلمان و رفع اشکالات آن‌ها در طول سال تحصیلی نیز می‌تواند توسط ناشر انجام شود همان طور که هم اکنون توسط کارشناسان و مؤلفان دفتر برنامه‌ریزی و تألیف صورت می‌گیرد.

۱۸. یکی از مشکلات عمده نظام آموزشی برگزاری

کنکور ورودی دانشگاه‌هاست که در یک نظام چند تألیفی در برابر نظام تک تألیفی این مشکلات بیشتر خواهد شد. از جمله مهم‌ترین این مشکلات می‌توان به چگونگی تصمیم‌گیری برای طراحی سؤال در سازمان سنجش و

۱۳. واگذاری چاپ کتاب‌های درسی به بخش خصوصی موجب می‌شود دستگاه‌های عظیم چاپخانه‌های شرکت افست و شرکت چاپ و نشر نتوانند با ظرفیت کامل کار کنند. به عبارت دیگر خرید این دستگاه‌ها به منظور چاپ کتاب‌های پرشمارگان درسی صورت گرفته است و نمی‌توان به راحتی از این دستگاه‌ها صرف نظر کرد.

در پاسخ باید گفت ناشران خصوصی که وظیفه نشر کتاب‌های پرشمارگان را بر عهده گیرند، می‌توانند از امکانات شرکت‌های فوق بهره ببرند. از سوی دیگر، امکانات این چاپخانه‌ها می‌توانند علاوه بر پاسخ‌گویی به دیگر نیازهای داخلی در سطح منطقه‌ای و برای کشورهای همسایه به‌کار گرفته شوند.

پ. مسائل و نگرانی‌های مرتبط با توزیع کتاب

۱۴. تعیین شمارگان کتاب برای چاپ یک کتاب آسان‌تر است تا برای چند کتاب.

در مورد تعیین شمارگان برای چند کتاب می‌توان به دو شیوه عمل نمود.

۱. سازمان پژوهش شمارگان مورد نیاز را تعیین کرده و به هر ناشر سهمیه‌ای را اعلام کند. بدین ترتیب اگر مثلاً شمارگان مورد نیاز یک کتاب ۱۸۰ هزار جلد است و ۳ ناشر برای کتاب وجود دارد به هر یک سفارش ۶۰ هزار جلد می‌دهد. سازمان پژوهش می‌تواند برای اطمینان از دسترسی همه دانش‌آموزان به کتاب سفارش بیش از ۱۸۰ هزار جلد نیز بدهد تا به صورت ذخیره در انبار نگهداری شود. این ذخیره در موارد پیش‌بینی نشده قابل استفاده خواهد بود. ۲. روش دوم آن است که سازمان شمارگان کلی مورد نیاز را به ناشران اعلام کند و آن‌ها بر اساس توان بازاریابی خود اقدام به چاپ کتاب نمایند در این موقعیت توزیع کتاب درسی نیز بر عهده ناشر خواهد بود. سازمان پژوهش برای کسب اطمینان از اینکه کتاب در موعده مقرر به دانش‌آموزان خواهد رسید ذخیره مطمئنی از کتاب را در اختیار داشته باشد. البته این شیوه ممکن است در اوایل همراه با دشواری‌هایی باشد اما این دشواری‌ها و مشکلات نباید تصمیم‌گیران را از اصل کار منحرف نماید و سعی نمایند به تدریج مشکلات را پشت سر گذارند تا بازار بر اساس عرضه و تقاضا تنظیم شود.

۱۵. توزیع کتاب‌های درسی در سراسر کشور با شیوه تک

تألیفی ساده‌تر است. به عبارت دیگر تصمیم‌گیری در مورد اینکه کدام تألیف برای کدام منطقه توزیع شود به دلایل توجیهی نیاز دارد و به سادگی امکان‌ناپذیر نیست.

این مسئله هنگامی پیش می‌آید که چاپ و توزیع کتاب هم‌چنان دولتی باقی بماند. اما اگر چاپ و توزیع به عهده بخش خصوصی باشد توزیع کتاب درسی تابع قانون عرضه و تقاضا خواهد بود. به عبارت دیگر این استان‌ها، مناطق آموزشی و حتی مدارس و معلمان هستند که تصمیم می‌گیرند چه کتابی را باید خریداری کنند و ناشر بر اساس تقاضای بازار، شمارگان و توزیع خود را تنظیم می‌کند.

سردرگمی دانش‌آموزان در مورد انتخاب منبع کنکور اشاره کرد.

در پاسخ باید گفت لزومی ندارد نظام چند تألیفی در مراحل اول از کتاب‌های منبع کنکور شروع شود. در آغاز، کتاب‌های دوره‌های متوسطه اول و ابتدایی و کتاب‌های غیرکنکوری دوره متوسطه می‌تواند در نظام چند تألیفی مورد توجه قرار گیرد. هر چند در مراحل بعدی طرح سؤالات کنکور باید براساس سرفصل‌های برنامه درسی و به صورت مفهومی صورت گیرد که در این صورت تألیف‌های چندگانه مشکلی را در امر کنکور ایجاد نخواهد کرد.

۱۹. از مشکلات چند تألیفی، وجود دانش‌آموزانی است که به تابعیت والدین خود از شهری به شهر دیگر یا

استان دیگر منتقل می‌شوند و باید کتاب درسی دیگری را مطالعه کنند.

در پاسخ باید گفت این امر اولاً گستردگی چندانی ندارد و ثانیاً چون کتاب‌های درسی براساس استاندارد مشخصی نگاشته می‌شوند دانش‌آموزان انتقالی با مشکل چندانی روبه‌رو نخواهند شد.

مسئلاً آن چه را که آموزش و پرورش و دولت به صورت عام باید حمایت کنند، انجام پژوهش در زمینه‌های مختلف است

۲۰. در صورت وجود تألیف چندگانه

برای یک عنوان درسی، این نگرانی در والدین و دانش‌آموزان به وجود خواهد آمد که کتابی که در اختیار دانش‌آموزان مدرسه‌ای در شهری دور افتاده قرار می‌گیرد ضعیف‌تر از کتابی است که مثلاً در مرکز استان یا در تهران خوانده می‌شود.

البته این نگرانی در مورد کیفیت مدرسه و توانایی معلمان آن نیز همواره وجود داشته و دارد. از آن جا که در نظام چند تألیفی انتخاب کتاب درسی برای مدارس در یک فرایند چند مرحله‌ای صورت می‌گیرد که شامل انتخاب و تأیید کتاب در دفتر برنامه‌ریزی و تألیف، انتخاب کتاب توسط دبیران و گروه‌های آموزشی استان و حتی انتخاب توسط مدارس و معلمان است، نگرانی تا حد زیادی رفع می‌شود. همچنین می‌توان با برگزاری جلسات توجیهی و ارائه دلایل انتخاب یک کتاب خاص برای یک عنوان درسی، از نگرانی والدین و دانش‌آموزان کاست.

۲۱. به کارگیری این سیاست در کدام گروه از کتاب‌های

درسی متوسطه دوم مورد صلاحدید است؟

در دوره متوسطه دوم، برخی از کتاب‌ها، فقط یک درس در طول دوره تحصیلی هستند، مانند کتاب‌های اقتصاد، روان‌شناسی، آمار و مدل‌سازی، جغرافیای دوم و زیست‌شناسی اول. مسلماً ورود این کتاب‌ها به طرح چند تألیفی معایب کمتری خواهد داشت. برخی از کتاب‌ها که در کنکور به عنوان منبع شناخته نمی‌شوند به راحتی می‌توانند در این طرح وارد شوند. اصولاً برای کتاب‌هایی که در طول دو یا سه سال متوالی تدریس می‌شوند

یا در دوره پیش دانشگاهی نیز تعقیب می‌شوند باید با دقت نظر بیشتری عمل کرد.

۲۲. جایگاه معلمان، هنگامی که کتاب درسی توسط

بخش خصوصی تولید می‌شود چگونه خواهد بود؟

معلمان همچون گذشته مصرف‌کننده صرف کتاب درسی نخواهند بود و چون انتخاب کتاب درسی ممکن است در اختیار آن‌ها باشد نقش پررنگ‌تری در انتخاب محتوای آموزشی خواهند داشت.

۲۳. در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی هم اینک پژوهش‌های متعددی در باب تولید برنامه‌ها صورت می‌گیرد، آیا تولیدکنندگان مواد آموزشی نیاز به انجام پژوهش یا پشتیبانی پژوهشی ندارند؟

مسئلاً آن چه را که آموزش و پرورش و دولت به صورت عام باید حمایت کنند، انجام پژوهش در زمینه‌های مختلف است. از این رو انجام پژوهش‌ها توسط آموزش و پرورش در قالب پژوهشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی مرتبط، همچنان ضروری است. این پژوهش‌ها در دو سطح انجام می‌شود. سطح اول قبل از تولید کتاب درسی است و به منظور تولید راهنمای برنامه درسی انجام می‌شود. این پژوهش‌ها می‌تواند علاوه بر کمک به ناشران برای انجام تغییرات و اصلاحات در کتاب خود به مدیران سازمان و کمیته ارزیابی کتاب درسی کمک نماید تا در مورد ادامه کار نشر یک کتاب درسی توسط یک ناشر خاص تصمیم صحیح‌تری را اتخاذ کنند. به علاوه ناشران نیز حتماً به انجام پژوهش برای اصلاح کتاب‌های خود مبادرت خواهند کرد.

۲۴. آیا می‌توان اطمینان داشت که ناشران در سال‌های

بعد نسبت به ادامه نشر کتاب درسی اقدام کنند و کتاب به موقع به دست دانش‌آموزان برسد؟

اکنون تحولات اقتصادی، فرهنگی و صنعت نشر کشور به جایی رسیده است که می‌توان سیاست واگذاری تألیف به بخش خصوصی را با اطمینان بیشتری پیش گرفت. اگر بخش خصوصی در امر نشر کتاب درسی فایده‌ای ببیند مسلماً خود به دنبال استمرار این سود خواهد بود و دل نگرانی‌های مسئولین دولتی خود به خود رفع خواهد شد. اکنون نگرانی از جانب بخش خصوصی می‌تواند مطرح شود که اگر در این زمینه سرمایه‌گذاری کنند مبادا با تغییر یک وزیر، یک معاون و حتی یک مدیر دولتی سرمایه خود را هدر رفته ببینند.

۲۵. ارزش‌یابی یا امتحانات در ارتباط با طرح چند

تألیفی چه تحولاتی پیدا خواهد کرد؟

در این مورد با توجه به واگذاری امتحانات به معلمان در بیشتر پایه‌های تحصیلی مشکلی رخ نخواهد داد. در مورد امتحانات هماهنگ نیز طراحان سؤال با توجه به راهنمای برنامه یا

- مشکلات مربوط به چرخه ارزیابی توسط کمیته ارزیابی کتاب‌های درسی و شکایات آن‌ها از نحوه قضاوت و ارزیابی کتاب‌ها و تعیین کمیته رسیدگی به شکایات؛

- انتخاب عناوین درسی‌ای که قرار است به صورت چند تألیفی چاپ شوند و مقدمات اجرایی آن؛

هر چند بر فهرست این چالش‌ها می‌توان افزود، اما آن چه مهم است وجود اراده و تصمیم قاطع برای ورود به موضوع چند تألیفی و حل چالش‌ها و مشکلات از طریق مشورت با کارشناسان آموزش و پرورش و کارشناسان بخش‌های خصوصی است. در واقع فهرست این چالش‌ها هر چقدر هم طولانی باشد باید تصمیم گرفت تا وارد این حیطه شد و بر مشکلات آن فائق آمد. همان گونه که بسیاری از کشورها این مسیر را پیمودند.

* منابع

۱. تمرکز یا عدم تمرکز در تألیف کتاب‌های درسی، گفت و گوی منتشر نشده نگارنده مقاله با دکتر مهدی چوبینه کارشناس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۹۳
۲. پژوهشی به منظور دستیابی به الگوهای مناسب چند تألیفی، مؤسسه رشد و توسعه برنامه‌ریزی آموزشی فروغ، به سفارش دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، ۱۳۸۶

مشترکات محتوای آموزشی می‌توانند به طراحی سؤال اقدام کنند.

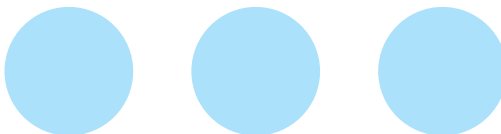
۲۶. چه چالش‌های پیش‌بینی نشده‌ای ممکن است رخ دهد؟

به هر حال هر طرح جدیدی می‌تواند به ایجاد چالش‌هایی منجر شود که برخی از آن‌ها از قبل قابل پیش‌بینی است و می‌توان عواقب آن را کاهش داد و برخی چالش‌ها در حین عمل به وجود می‌آید. که باید در همان‌جا برای آن پاسخ یافت. برخی از چالش‌هایی که می‌توان قبل از ورود به طرح پیش‌بینی کرد عبارت‌اند از:

- استقبال کم جامعه آموزشی و اصرار بر استفاده از کتاب‌های دولتی؛

- ریسک‌پذیر نبودن بخش خصوصی، چرا که سرمایه‌گذاری برای تولید کتابی که ممکن است در چرخه توزیع قرار نگیرد، توجیه‌پذیر نیست؛

- تعیین شمارگان کتاب برای بخش خصوصی توسط وزارت آموزش و پرورش یا واگذاری آن به نظام عرضه و تقاضا؛

بازتاب

دوازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد
ویژه کتاب‌های قرآنی / دی ماه ۱۳۹۴

گمان «حفظ اسان» مدیر مؤسسه سنا الاحرار برگزیده جشنواره کتب قرآنی رسد بند

آثار قرآنی برگزیده جشنواره تربیتی رشد معرفی شد

خبرگزاری فارس

گروه اجتماعی / حوزه آموزش و معارف

۹۴/۰۹/۲۹ - ۱۷:۲۳

شماره: ۰۰۱۳۶۷

به کتاب نگارم
خبرگزاری فارس پیوسته

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و سیاست گذاری قرار نگرفته است

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و سیاست گذاری قرار نگرفته است. دکترانام این است که هنوز قرآن مبنای برنامه‌ریزی و سیاست گذاری قرار نگرفته است.

خبرگزاری فارس

گروه اجتماعی / حوزه آموزش و معارف

۹۴/۰۹/۲۹ - ۱۷:۲۳

شماره: ۰۰۱۳۶۷

به کتاب نگارم
خبرگزاری فارس پیوسته

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و سیاست گذاری قرار نگرفته است

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و سیاست گذاری قرار نگرفته است. دکترانام این است که هنوز قرآن مبنای برنامه‌ریزی و سیاست گذاری قرار نگرفته است.

مدیرکل دفتر تکنولوژی آموزشی وزارت آموزش و پرورش ناکند کرد. لزوم برنامه ریزی برای تولید آثار قرآنی ویژه دانش آموزان

کم کاری در حوزه کتب قرآنی برای گروه مختلف مخاطبان

دبیر دوازدهمین جشنواره کتب‌های آموزشی رشد ویژه کتب قرآنی مطرح کرد

شرکت ۴۰۰ ناشر در این جشنواره گفت: در زمینه قرآن ت به گزارش خبرنگار اجتماعی خ... تربیتی رشد ویژه کت...

فران هور سنای برنامه ریزی و سیاست‌گذاری ما قرار نگرفته است

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و سیاست گذاری قرار نگرفته است. دکترانام این است که هنوز قرآن مبنای برنامه‌ریزی و سیاست گذاری قرار نگرفته است.

عزم حرم آموزش و پرورش در حمایت از ناشران کتاب‌های قرآنی

گروه ادبی: مدیرکل دفتر آموزشی از عزم جدی حمایت از ناشران کتاب کتار حمایت از ناشران داد

تکرار کلیشه‌های رایج افت کتاب‌های قرآنی است

دبیر جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد: تکرار کلیشه‌های رایج افت کتاب‌های قرآنی است

دبیر دوازدهمین دوره‌ی جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد که اسان به کتاب‌های قرآنی اختصاص دارد گمسه تکرار کلیشه‌های رایج افت اس حوزه است. گوا دیگر در تولید کتاب‌های قرآنی سوره‌های حمد صد می‌نمود و روندی تکراری مشاهده می‌شود در حالی‌که قران طی فرها برای اسان‌ها حرف‌های تازه دانسته است.

اختتامیه جشنواره کتاب‌های
قرآنی در آیین تصویر

